

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 13615

TROYM IN FARVIRKLEKHUNG

Eliesor Hirschauge

•

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

אליעזר הירשאווע

ט ר ו י ם
א י ן
פ א ר ו ו י ר ק ל ע כ ו נ ג

זכרונות - פארצייכנונגען און באַמערקונגען
וועגן דער אַנאַרכיסטישער באוועגונג אין פוילן

ארויסגעגעבן פון דינה הירשאווע — תל-אביב, 1964

די געפאלענע און אומגעקומענע חברים
פון פוילן — די טרעגער פון אַנאַרכיסטישן
— אידעאַל, „טרויס אין פאַרווירקלעכונג“ —
געווידמעט

די גייסטיקע ירושה פון זייער פאטער —
אַ מתנה פאַר די קינדער עליזה און מנחם.

אַ האַרציקן דאַנק פאַר חבר אבא גאַרדין
פאַר זיין איבערקוקן דאס בוך און לייענען
די קאַרעקטורן.

אַ דאַנק פריינט מאַריס לעוויס פאַר
זיין העלפן מיר אַרויסגעבן דאָס בוך.

דינה הירשאוגע

חזון בהתגשותו / רשומי זכרונות
והערות על התנועה האַנרכיסטית בפולניה
מאת אליעזר הירשאוגה

נדפס בדפוס „המרכז“, תל־אביב

הדפוס בו עבד המחבר אציל הנפש ואנין הרוח
בסוף ימיו, ובו קשר קשרי ידידות אמיצים.
זכרו המבורך שרוי אתנו עד היום.

אליעזר הירשאווע

(1954—1911)

צענטער יארצייט

א

אליעזר הירשאווע האט אין יאר 1952 אַרױסגעגעבן אין תל־אביב 2 העפטן פון אַן אַנאַרכאָ־סינדיקאַליסטישער שריפט מיטן נאָמען „דעות“. אין 1951 האָט ער פאַרפאַסט אַ בראַשור „פטר קרופוטקין“ (תולדותיו, רעיונותיו וספריו) אונטערן פסעוודאָנים א. גורל. ער האָט זי אַרױסגעגעבן אונטער דעם אייגענעם נאמען ווי דער פאַר־לעגער. די בראַשור ווי אויך די צוויי נומערן „דעות“ האָט ער געגעבן איבערזעצן אין העברעאיש פון יידיש, זיי אַליין אויפגעזעצט און זיי אָפּגעדרוקט אויפן אייגענעם חשבון. א.ה. איז געווען אַן אויסגע־צייכנטער זעצער ביים פאַך און אַ גרויסער אידעאָליסט. דורך זיין איניציאַטיוו איז דערשינען אין יאר 1954 דר. ישראל רובינס ווערק „פון דאַנען אַהין“.

נאָך זייענדיק אין וואַרשע פאַרן אויסברוך פון צווייטן וועלט־קריג איז ער געווען טעטיק ווי אַ ניט־פּראָפּיטן־זוכער־פּאַרלעגער. ער האָט אויפגעזעצט און אַרױסגעגעבן אַ צאָל ווערק פון יידישע און ניט־יידישע שרייבערס, צווישן זיי די חודש־שריפט „דאָס גע־וויסן פון דער גזעלשאַפּט“ רעדאַקטירט פון טאַדעאָש מאַריאַן לובעצקי (אין פּויליש).

ב.

אליעזר הירשאוועס לעבענסגעשיכטע איז אַ קורצע, אַ טראַגישע און אַ העראַאישע.

ער איז געבאָרן געוואָרן ביי פרומע עלטערן אין וואַרשע, דער פּערטער. פֿאַר אים קומען צוויי שוועסטער און אַ ברודער. צו פינף יאָר אַוועק אין חדר. ביז 16 יאָר געלערנט אין אַ ישיבֿת. דערנאָך זיך אויסגעלערנט פֿאַר אַ זעצער קעגן די פּראָטעסטן פֿון טאַטע מאַמע, וואָס האָבן באַטראַכט מלאכה ווי אַ פּלעק אויף דעם „הערב“ פֿון זיין חסידיש באַלעבאטישער משפּחה.

א. ה. פֿאַרנעמט זיך ערנסט מיט זעלבסט־בילדונג. נאָך אַ פּעריאָד פֿון איבערלייגן זיך און איבערקלייבן די פּאַליטישע פּאַרטייען און זייערע אידעאָלאָגיעס, קומט ער צו דער אַנאַרכאַ־סינדיקאליסטישער אויפפאַסונג.

אין 1936 באַקענט ער זיך מיט חברה דינה הוואַרסקי. זי ווערט זיין לעבנסבאַגלייטערין.

אַז עס האָט זיך גענומען שטאַרק רודערן אין שפּאַניע, פֿאַרפּאַסט א. ה. אַ בראַשור „שפּאַניע אויפֿן שייד־וועג“. ער זעצט זי אַליין אויף, דרוקט זי אָפּ און ער און דינה לאָזן זיך אַוועק צו די צייטונגס־קיאַסקן און פּאַרטיילן אַ צאַל עקזעמפּלאַרן. די איבערגעבליבענע ווערן קאַנפּיסקירט פֿון דער רעאַקציאָנערער פּוילישער רעגירונג. צו דער אייגענער צייט האָט ער איבערגעזעצט אין יידיש עטלעכע קאַפיטלעך פֿון רמב"ם פּילאָזאָפּישע ווערק, מורה־נבוכים, אַט־די אַרבעט זיינע איז דערשינען אין ערלעכמאַנס פּאַרלאַג אין וואַרשע אין 1937.

1939. וואַרשע ווערט באַשאַסן פֿון דייטשע אַעראַפּלאַנען. אליעזר און דינה פּאַרלאָזן די שטאַט. ווי פּליכטלינגס קומען זיי אָן קיין קאָוועל. זיי וואַנדערן ווייטער און שפּאַרן אָן אין ווּסיעלוב ביי נאַוואָגראַדעק. א. ה. ווערט אַ לערער. ער גייט פֿון שטוב צו שטוב און לערנט קליינע קינדער און באַקומט פֿאַר זיין מי וווּ אַפּציעסן אַ מאלצייט, וווּ פּראָוויאַנט. דינה אַרבעט ווי אַ קראַנק־שוועסטער אין שפיטאל.

1940. אליעזר און דינה זאָגן זיך אָפּ פֿון אַננעמען סאָויעטישע בירגערשאַפט און זיי ווערן פּאַרשיקט אויפֿן אוראַל. אליעזר אַרבעט ווי אַ „זאבֿישטשיק“ אין די קוילנשאַכטעס פֿון יעגאַרשינאַ, אין סווערדלאָווסקער אַבלאַסט. זיין לוינ — אַ האַלבע קילאָ ברויט אַ טאַג. ביי דער אַרבעט ווערט ער איבערגעפּאַרן, צעברעכט אַ פּוס, און קריגט ווי אַ קאַנוואַלעסצענט לייכטערע אַרבעט: ער ווערט אַ קאַניוך. ער פּאַסט אויף אויף די בלינדע און פּאַרהונגערטע פּערד פֿון

דער קוילנגרוב. ער קען ניט צוזען זייערע הונגערייסורים און ער קארמעט די פערד מיט היי, וואָס ער נעמט אַרויס פון זיינע קאַפֿ-קישלעך.

1941. זיי ווערן אַריבערגעשיקט אויף אַרבעט צו האַקן ביימער אין די אומבאַזירטע, אומבאַטראַטענע פון אַ מענטשלעך פּוס, סעראַוו-סקי וועלדער. פון דאָרטן, ווען זיי בלייבן אינגאַנצן דערשעפט, אָן כוחות, שיקט מען זיי איבער אין אוזבעקיסטאַן. זיי אַרבעטן אין אַ קאַלכאַז אויף וואַטע פּלאַנטאַציעס. פון דאָרט ווערן זיי טראַנס-פּערירט קיין קאַזאַכסטאַן. אליעזר אַרבעט ווי אַן אויפּראַמער אין אַ שפיטאל. ער ווערט אבער באַלד מאַביליזירט. ער טרעט דעם מלחמה-וועג פון סטאַלינגראַד ביז וואַרשע. פון וואַרשע, וואו אליעזר און דינה געפינען ניט קיין שפור פון זייערע משפּחות, לאָזן זיי זיך אַוועק נע-וונדעווען, און קומען אָן אין מערבֿ-דייטשלאַנד, אין אַ דושינסט-אונראַ לאַגער, האַזנהעקע ביי קאַסל.

אליעזר וואַרפט זיך אַריין אין דער אַרבעט מיט זיין גאַנצן אימפעט און התלהבות. ער אַרגאַניזירט פּאַך-שולן; ער רעדאקטירט און פּילט כמעט איינער אַליין אויס אַ לאַגער-צייטונג. ער גרייט אויך צו, און זעצט אַליין אויף אַ לערנביכל פאַר די לאַגער-קינדער צו לערנען העברעאיש. דאָס ביכל הייסט „עדן“.

סוף 1947. אליעזר און דינה קומען אָן קיין ישראל. א.ה. באַקומט אַרבעט ביי זיין פּאַך. פארן הויזגעזינט פון פיר, רעמאַנטירט ער אויס אַ קליין שטיבעלע. ער ווערט אַבער גלייך מאַביליזירט. נאכן אומ-קערן זיך פון באַפרייאונגס-קריג נעמט ער זיך צוריק צו זיין אַרבעט ווי אַ זעצער.

דעם 8-טן מאי 1954 שטאַרבט ער פּלוצלונג פון אַ האַרצאַנפּאַל.

א קאפיטל זכרונות

אין ראטן־פארבאנד, אין קאזאכסטאן, אין קאלכאז מיטן נאמען בעזדאגאי טשעמקענסקי אַבלאַסט, האָב איך מיט מיין חבר, אליעזרן, געאַרבעט צוויי חדשים און גאַר געשמאַק געהונגערט. איך בין קראַנק געוואָרן אויף טיפּוס, אַפּגעלעגן צוויי וואָכן — און דער־נאָך געקומען צו זיך. מ'קאן זאָגן אַז איך בין שוין „כמעט“ ווי געזונט, ד.ה. איך האָלט זיך קוים אויף די פּיס. עס קומט דער פּרילינג. אין קאלכאז פעלט אויס מעל. הייסט עס אַז מ'דאַרף פּטור־ווערן פון מיילער, פון עסערס. מע שטייט פאַר אַ הונדערט־פּראָצענטיקן הונגער. וואָס טוט מען?

מיר האָבן געטראַכט און געטראַכט און גאַרניט געקאַנט צו טראַכטן. אַז מיר זיינען געוואָרן כמעט ווי פאַרצווייפלט, לאָזט מען אונדז פּלוצלונג וויסן אַז אין שפיטאַל אין צ'איאַן, וואָס איז ווייט פונדאַנענט 55 קילאָמעטער, קאַנען מיר באַקומען אַרבעט, און דאַרט איז פאַראַן גענוג שפייז צו געבן עסן די שפיטאל־אַרבעטער.

לאָזן מיר זיך גלייך אין וועג אַריין. איך נאָכן טיפּוס קוים וואָס איך שלעפּ די פּיס. אליעזר אָן אויסגעמאַטערטער און אָן אויסגעהונגערטער האָלט מיר נאָך. דער וועג ציט זיך. אַזוי גייען אַוועק קאַרגע דריי טעג.

ווי דערהאַלטן מיר די נשמה אין אונדזער אויסגעמאַגערטן גוף? מיר קלייבן ווילדן קנאַבל, קייען עס און קוויקן זיך דערמיט. מיר קומען אָן אין צ'איאַן. דער שפיטאַל שטייט אַליין אין מיטן אַ וויסטעניש. ניט נענטער ווי אין אַ מרחק פון אַכט קילאָמעטער קאָן מען געפּינען אַ יישוב, קאזאכן און זייערע קאלכאזן.

דאס איז געווען אין דער צייט פון דער גרויסער „טשיסטקע“, אַ פּאַניק האָט עפעס ווי באַפּאַלן די מאַכט־האבער און אומעטום האָבן זיי געזען פאַרעטער. פיינטלעכע שפּיאַנען, אַלעמען פאַרדעכטיקט.

האָט די נ.ק.וו.ד. אַרויסגעשיקט פון לענינגראַד, מאַסקווע און אַלע איבעריקע גרעסערע שטעט אַלע ניט כשרע איינוווינער. מ'האַט פאַר-שיקט אין קאזאכסטאַן רוסישע משפחות וואָס האָבן געהאַט אויף זיך אַ פּלעק, צי דאָס איז געווען פּרעמדער פּוילישער אָפּשטאַם צי געמישטע חתונות, דאָס הייסט רוסישע פּרויען וואָס האָבן געהאַט געהייראַט פּאַליאַקן, אָדער רוסישע מענער וואָס האָבן געהאַט פּוילישע ווייבער.

עטלעכע אָזעלכע פאַרשיקטע פּאַמיליעס האָבן זיך געפונען אין צ'יאַן. צווישן זיי האָט זיך אויסגעטיילט אַ פּאַמיליע מיטן שטיקאון נאַמען בעזומערטני (אומשטערבלעך). ער איז געווען אַ פּאַליאַק, אַ דאָקטאָר מעדיצין, זי, זיין פּרוי, אַ גרויסרוסישע, אַ פאַרמאַצעווטיין. מיט איר זיינען געווען פאַרשיקט (אַלץ פאַר איר איינציקער זינד פון האָבן גענומען אַ פּאַליאַק פאַר אַ מאַן) איר פּאַטער, מוטער און פיר שוועסטער. די פאַרשיקטע האָבן זיך געפילט גליקלעך, וואָס מ'האַט זיך געלאָזן האַלטן צוזאַמען און זיי ניט צעזייט און צעשפּרייט אַזוי אַז זיי זאָלן איינער פון אַנדערן ניט וויסן.

אין צ'יאַן האָט געפּוסטעוועט אַ געביידע וואָס האָט אַמאָל געדינט ווי אַ מין קאזאכישע גמינע. האָט דער דאָקטאָר וואַסילי בעזומערטני געפּעלט ביים דאָרטיקן סאַויעט אַז מ'זאָל אים דער-לויבן איינאַרדענען אין אַט דעם פאַרלאָזן בניין אַ שפּיטאַל, וואָס איז געווען פאַרעכנט פאַר אַ רעגירונגס-אַנשטאַלט וואָס געהערט צום געזונטהייטס-קאָמיסאַריאַט אָדער מיניסטעריום.

דער דאָקטאָר איז געוואָרן דער אַרדינאַטאָר, זיין פּרוי עליזאַ-וועטאַ האָט אַנגעפירט מיט דער אפטייק. אירע פיר שוועסטער האָבן געטאן די אַדמיניסטראַטיווע אַרבעט. די איבעריקע פאַרשיקטע, אַלע רוסישע פּרויען וואָס האָבן געהאַט פּוילישע מענער, האָבן זיך ווי ניט ווי איינגעאַרדענט. אויסגעפילט פאַרשיידענע אַרבעטן אין שפּי-טאַל גופא און אַרום שפּיטאַל.

מ'האַט אונדז דריי צוגענומען אויף אַרבעט אין שפּיטאַל, מיר, ווי אַ קראַנקן-שוועסטער אין אַמבולאַטאָריע, מיין שוועסטער, מאַרי-ליע, ווי אַ קראַנקן-שוועסטער אין שפּיטאַל, אליעזר ווי אַן אַרבעטער, אַ מין פּאַכמאַן פון אַלע פּאַכן: אַ גלעזער, אַ מאַלער, אַ מולער, אַ סטאַלער, אַ שלאַסער, און וואָס ניט. אפילו די אַפּפּאַל-גריבער פון שפּיטאַל האָט ער גערייניקט. קיין זאַך איז פאַר אים ניט געווען צו שווער אָדער ניט פּאַסיק.

אליעזר ווי אַ שווערער אַרבעטער האָט געקראָגן פֿאַר זיין לויף אַ האַלבע קילאָ זשארנעס אַ טאָג, וואָס זיינען באַשטאַנען פֿון אַ גערמיש פֿון דריי מינים: קוקורוזע, ווייץ און גערשטן. איך און מאַריליע האָבן געקראָגן פֿאַר אונדזער אַרבעט יעדע צו 200 גראַם זשארנעס. די זשארנעס האָט מען געדאַרפט אַליין צעמאלן מיט מילשטיינער. די מילשטיינער האָבן מיר געליען אין קאזאכן-קאַלכאַז, וואָס, ווי געזאַגט אויבן, איז געווען היפש ווייטלעך. מיר האָבן געמוזט שלעפֿן די שטיינער אַהער און צוריק. דאָס ביסל תבואה ברענגען אין קאַל-כאַז איז געווען צו ריזיקאַליש. תבואה איז געווען שפּאַרזאַם...

די טעג לויפֿן. מיר אַלע אַרבעטן, הונגערן, אבער צום פֿאַרליידן. דאָס לעבן איז ביטער, פֿאַרזיסן מיר אים מיט דעם באַוויסטזיין אַז מיר גיבן די קראַנקע אויב ניט קיין פֿולע מעדיצינישע באַהאַנדלונג, עס פֿעלן אויס די נויטיקסטע מעדיקאַמענטן, איז כאַטש פֿולע מאַראַ-לישע הילף. מיר שמועסן מיט זיי, מיר הייבן זייער שטימונג, שרויפֿן אויף זייער מאַראַל און אויב ניט אינגאַנצן פֿאַריידן, לינדערן מיר מיט דער מאַגיק פֿון וואַרט זייערע ווייטאַקן.

אויף אונזער „דאליע“ האָבן מיר זיך ניט וואָס צו קלאַגן, מיר קאַנען כאַטש אַרומגיין, און אַט-די חלאים ליגן, נעבאַך, צוגעד-שמידטע צו זייערע „קאיקעס“, מ'שטיינס געזאַגט בעטלאך. פֿילן מיר זיך עפעס ווי שולדיק לגבי זיי און מיר צאַלן אונדזער חוב בדאי מיט גוטע ווערטער: אַ שמערץ פֿאַרגייט און אַ גוט וואַרט באַשטייט. צווישן די געפֿערלעך קראַנקע ליגט אַ ייד. ער הייסט חיים בראַנקיש. ער קומט פֿון וואַרשע. ביים פֿאַך אַ בעקער. ער ליגט שוין אין שפיטאַל דריי חדשים. ער איז אַ שווינדזיכטיקער. ער איז זיך ממש מחיה, ווען אליעזר קומט צו זיין געלעגער, כאַפט מיט אים אַ שמועס.

דער קראַנקער, זעט מען, וועט לאַנג ניט ציען. ער צאַנקט. זיין ביסל לעבן טריפט אויס פֿון אים מיט יעדן הוסט און כאַרקע-טאַן. אליעזר קומט צו אים יעדן טאָג נאָך דער אַרבעט, און זיצט אָפּ ביי זיין בעטל צוויי דריי שעה. איך און מאַריליע בייטן זיך, דער זשוועווען ביי אים. מיר האָבן מורא אים צו לאַזן אַליין, אַזוי ווי מיט אונדזער דערבייזיין וואַלטן מיר קאַנען אים דערלענגערן די טעג פֿון זיין לעבן.

איינמאַל זאַגט דער קראַנקער חיים בראַנקיש צו אליעזרן:
איך האָב צו אייך אַ בקשה. איך ווייס אַז מיינע וואַכן זיינען

געציילטע, בעט איך אייך איר זאָלט מיך באַגראַבן ווי אַ יידן.
איך בעט אייך אין מיין נאָמען, אין נאָמען פון מיין פרוי און מייןע
צוויי קינדער, וואָס איך ווייס ניט וווּ זיי געפינען זיך, און אין נאָמען
פון פּאָלק ישראל — זאָגט נאָך מיר קדיש... באַגראַבט מיך ווי אַ
יידן און שטעלט אויף מיין קבר אַ מצבה מיט אַ יידישער אויפשריפט,
כאַטש איין יידיש וואָרט זאָל זיין...
אליעזר זאָגט אים:

— מ'קאָן קיינמאָל ניט וויסן וועמענס טאָג איז דער קירצסטער
און ווער ווייסט ווער פון אונדז וועט פריער אַוועק פון דער וועלט.
אבער אויב איך וועל אייך איבערלעבן, וועל איך אייער בקשה
דערפילן.

דער קראַנקער דאַנקט אליעזרן און דריקט אים די האַנט און
זאָגט, מיט זוּדיקע טרערן אין די אויגן:
— איצט קאָן איך שטאַרבן רואיק, וויסנדיק אַז איך וועל ליגן
אין אַ קבר אונטער אַ יידישער מצבה, ווי אַ מענטש און אַ ייד.
פּאַסירט אַזוי, אַז דער אַרדינאַטאָר פון שפיטאַל דר. וואסילי
בעזסערטני שטאַרבט פּלוצלונג.

זיין פרוי בעט אליעזרן ער זאָל פאַר אים אויסגראַבן אַ קבר.
אליעזר דערפילט איר ביטע. גראַבט אויס אַ טיפן קבר. שטעלט
אויפן קבר אַ שטיין־מצבה מיט דער אויפשריפט: „דאָ ליגט באַ־
ערדיקט אַ מענטשן־פריינד“.

דעם פאַרשטאַרבענעם פּלאַץ פאַרנעמט איצט אַ מאַלדאוואַנערין,
אַן אויגן־דאָקטאָרין, אַלעקסאַנדראַ פּאַלמאָווא. צווישן די מענטשן־
בוימער איז זי גאָר ווייט געווען פון אַ פּאַלמע. זי איז גיכער געווען
אַ דאָרן־מענטש. זי זעצט זיך אַוועק ברייט אויפן שפיטאַל־טראַן און
נעמט דעספּאַטיש קעניגן און געוועלטיקן. צו אליעזרן פאַרהאַלט זי
זיך מיט ביטערער שנאה. איר שיינט אַז ער מיט זיין מאַראַלישן כּוח
ברעכט איר דיקטאַטאָרישן רעזשים.

חיים בראַנקיש האָט זיך אין זיינע פאַרויסשפּירונגען ניט אָפּגע־
נאַרט. ער האָט גאָר גיך אויסגעהויכט זיין לעצטן אטעמצוג.
בראַנקיש איז געשטאַרבן, דאַרף מען אים באַגראַבן. אליעזר האָט
דאָך אים צוגעזאָגט פאַר זיין שטאַרבן, אַז ער וועט אים ברענגען
לקבר־ישראל.

אבער דאס איז גארניט לייכט אויסצופירן.
אין שפיטאל, ווי אומעטום אין געזעלשאַפטלעכע אנשטאלטן,

האָט זיך געפונען אַ „צוטראַגעריין“, אַ מוסרטע. אָט־די איז טאַקע געווען אַ יידישע פרוי פון פוילן. זי האָט געהייסן דאַראַ. זי לויפט אַריין צו דער פאַרוואַלטעריין און מוסרט. פאַרמוסרט אליעזרן:

— בראַנקיש איז געשטאַרבן. אליעזר הירשאַגע איז ביי זיין געלעגער אָפגעזעסן גאַנצענע טעג. ער וועט אוודאי וועלן קריגן זיינע מלבושים און די הויפטזאַך, זיינע שיד, ווייל אליעזר גייט דאָך אַרום אָן שיד און זיינע פיס זיינען אַרומגעוויקלט מיט „אנוטשעס“ (שמאַטעס). איר טאַרט עס ניט דערלאָזן. איך האָב אַליין געהערט ווי אליעזר האָט מיטן גוסס איינגעטענהט וועגן אָט־דער ירושה... מ'טאַר עס ניט דערלאָזן.

אליעזר האָט געאַרבעט אין הויף, אַ גאַנצן טאָג געווען שטאַרק פאַרנומען. ער האָט גאַר ניט געוויסט אַז בראַנקיש איז געשטאַרבן. מ'איז געקומען פון שפיטאל און אים אַנגעזאָגט די טרויעריקע בשורה. אַז ער האָט געענדיקט זיין אַרבעט, איז ער אַריין צו דער פאַר־וואַלטעריין און זי געבעטן אַז זי זאָל אים מאַרגן באַפרייען פון אַ טאָג אַרבעט, ווייל ער וועט דאַרפן גראָבן די פאַרפריירענע האַרטע ערד און אויסהאַקן אַ קבר פאַרן פאַרשטאַרבענעם בראַנקיש.

ערשט די פאַרוואַלטעריין קומט עס אַרויס מיט איר מענה־לשון: — וואָס?! ביסט געקומען בעטן דיר לאָזן גראָבן אַ קבר פאַר בראַנקישן, וואָס פאַר אַ יחסן איז ער דאָ? מ'וועט אים באַגראָבן ווי אַ הונט (פוסקאי פאכאראניאט יעוואַ קאק סאבאקו). אליעזר איז דערשטוינט. ער קוקט איר אָן מיט ביטול, און ער גיט צו איר אַ זאָג:

— מיט אַזעלכע אָנפירערינס ווי איר זייט וועט די סאָויעטן־מאַכט דאָ לאַנג ניט האַלטן.

זי ווערט אָן אַנגעצונדענע ווי מיט העליש פייער.

זי שרייט מיט באַנומענע קולות:

— ווען איך האָב אַ רעוואָלווער אונטערן האַנט, דערשיס איך דיך אויפן פלאַץ. אַרויס פון דאַנענט. מער וועסטו דאָ ניט אַרבעטן. אליעזר קומט אַהיים, און דערציילט מיר וואָס עס האָט פאַסירט. ער איז זייער באַזאָרגט: אַ צוזאָג אַ גוססן מוז מען האַלטן. איז וואָס טוט מען?

אַזוי זיינען אַוועק פיר טעג. דער מת ליגט אין קילצימער און ווערט געשוואַלן.

פלוצלונג אַ טרעוואגע. עס קומט אַן אונטערזוכונגס־קאָמיסיע פון צעמקענסק. וואָס טוט מען? זיי וועלן זיכער אַריין אין מאַרג. טויטן־פּלאַץ.

די פאַרוואַלטערין שיקט רופן צו זיך אליעזרן (קיינער וויל ניט גיין גראָבן די פאַרפרוירענע ערד אין אַ 40־גראַדיקן פּראָסט). זי שיקט איין עשטאַפעט נאָכן צווייטן. אליעזר ענטפּערט: זי מעג זיך אַליין באַמיען און קומען. עס גייען אַוועק אַ פאַר שעה. זי קומט אַריין אין אונדזער אַרימער קיביטקע (ליימענע הייזקע).

זי בעט איבער אליעזרן. זי בויגט דעם קאַפּ פאַר אים. זי זאָגט אים זיין גאַנצן שבח אין די אויגן. ער איז דער שענסטער מאַראַלי־שער מענטש וואָס זי האָט באַגעגנט אין איר לעבן. זי בעט אים באַגראָבן דעם טויטן בראַנקישן.

אליעזר ענטפּערט איר און זאָגט:

— איך וועל עס טאָן ניט צוליב אייך נאָר צוליב דעם וואָס איך האָב דעם שטאַרבנדיקן חבר צוגעזאָגט.

זעקס שעה אַרבעט אליעזר אין אַ קעלט פון 40 גראַד און אין אַ ווינט וואָס בלאָזט מיט אַ משונה־ווילדן אימפעט, וואָס וואַרפט אום פון די פיס.

ער קומט אַריין אין שטיבל.

— קום, דינה, דער קבר איז פאַרטיק, מיר וועלן חיים בראַנקישן טאָן זיין רעכטס.

מיר האָבן דעם טויטן איינגעוויקלט אין אַ ליילעך און אים אַוועקגעטראָגן און אַראָפּגעלאָזט אין קבר.

דעם קבר פאַרשאַטן, אויסגעגלייכט, אַרומגעלייגט מיט שטיינער, גיהענעס זאָלן אים ניט אויסגראָבן.

צוגעקלאַפט אַ ברעטל מיט דער אויפּשריפט:

פ"ג (פה נטמן)

און אויפגעשריבן אין יידישע בוכשטאַבן זיין נאָמען חיים בראַנקיש פון וואַרשע, און אנגעגעבן די יארן פון געבוירן־ווערן און שטאַרבן. אליעזר האָט פאַר האַלטן זיין צוואַג טייער באַצאָלט: אַזוי ווי ער האָט פאַרלוירן זיין שטעלע אין שפיטאַל, ווו ער איז געווען פאַרבראַנירט, האָט מען אים מאַביליזירט. ער איז אַוועק אויפן פּראָנט.

אנשטאט א הקדמה

א

אליעזר הירשאוועס בוך הייסט „טרוים אין פארווירקלעכונג“. לכתחילה האָט אָט־דער נאמען מיר אויסגעזען צו זיין אויסטערליש־פרעטענציעז. דער „טרוים“ באטייט דאָ אַנאַרכיזם, אָן אידעאל וואָס זאָלט נאָך זייער ווייט פון פארווירקלעכט ווערן אויף אַ ברייטן געזעלשאַפטלעכן פאַרנעם, הייטכן אָז דער מחבר זאָל שוין דער־וואַרטן זיין פאַרווירקלעכונג אין אונדזער אוממענטשלעכער, רצחני־שער עפאַכע?

אבער קומענדיק נאָענט צום סוף פון הירשאוועס „זכרונות און באַמערקונגען“ (אונטער־טיטל פון בוך) האָב איך תופס געווען דעם פאַרפאַסערס מיין.

ער האָט צום אַנאַרכיזם ניט בלויז אַ סאַציאַל־עקאָנאָמישן און פּאָליטישן צוגאַנג, נאָר אויך, און אפשר דערהויפּט, אַן אינדיווידועל־עטישן צוגאַנג. אים אינטערעסירט די ווירקונג פון אַנאַרכיסטישן אידעאל אויף זיינע אַדעפטן. ער וויל זען און באשרייבן ווי אַזוי אָט־דער ווייט־צוקונפטיקער אידעאל האָט געשטאַלטיקט דעם כאַראַקטער פון די, וואָס האָבן אָט־דעם דערהויבענעם באַשטרעב זיך איבער־געגעבן, אים געטראַגן ווי אַ בשורה טובה צו די פאַרשקלאַפטע און באַדרענגטע, און ביי אים איז אָט־די השפעה די ריכטיקע פּראָבע פאַר דעם אידעאל. אויב ער טראַגט און דערהויבט זיינע טרעגער און פּרעדיגער אין דער קעגנוואַרט, איז עס דער בעסטער באַווייז, אַז ער וועט אויסהאַלטן אין דער צוקונפּט דעם שווערן לעבנס־עקאָמען און ער וועט באַווייזן צו דערהויבן די געזעלשאַפט און זי באַפרייען פון אירע פאַרזעענישן, פון אירע בויען און רשעותן, דערהויפּט פון דעם ענגקעפיקן עגאָאיזם און באַרבאַרישן שאַוויניזם, וואָס באַקומט זיין העסלעכן אויסדרוק אין פעלקער־האַס, אין צאַנ־קערייען, רייסערייען און מלחמות.

דער מחבר צייגט אן ביישפילן פון לעבן אין די שווערסטע צייטן אין געטאָ, בשעת מלחמה, אין וועלכע דער אידעאל האָט אַרויסגעשיינט מיט זיין גאַנצער ריינקייט פון יחיד-מענטש-פאַרער-לעבונג אין די חברשע הומאַנישע האַנדלונגען פון די אַנאַרכיסטן, הן יידן הן פּאַליאַקן.

„געווען אַ פּאַל ווען אונדזערס אַ פּוילישער חבר איז פון די דייטשן באַפּאַלן געוואָרן אויף דער גאַס פאַר זיין 'ידישן אויסזען' (אַ ברונעט, מיט אַ טיפּיש-יידישלעכער לאַנגער נאַז...), אבער ס'איז אים געווען דערווידער זיך צו פאַרטיידיקן מיט 'קין יודע'... ערשט די פּוילישע דורכגייער, גראַד באַקאַנטע, האָבן אים אפּגעראַטעוועט מיט זייער עדות-זאָגן אַז ער איז אַן אמתער 'אַריער'“ (i. 107).

„ווי נאָר עס זיינען אַוועקגעשטעלט געוואָרן די געטאַ-מויערן אַרום די יידישע קוואַרטאַלן, איז די הויפט-אויפּגאַבע פון די פּוילישע חברים געוואָרן דורכצורייסן זיך צו די יידישע אידעען-ברידער מיט ממשותּדיקער הילף. שפּעטער מיטן אנקום פון די 'אויסזידלונג'-אַקציעס האָבן זיי געמאַכט אנשטרענגונגען אַרויסצוראַטעווען יידישע חברים און חברות אויף דער 'אַרישער' זייט“ (i. 108).

„יוזעף דובאַווסקי — דערשאַסן געוואָרן פון די דייטשן ביים דורכגאַנגענען זיך דורך די געטאַ-מויערן, טראַגנדיק ברויט פאַר די באַלאַגערטע חברים“ (i. 109).

געווען נאָך ענלעכע הומאַנישע האַנדלונגען מצד די פּוילישע נייט-יידישע חברים. אבער וויפּל חברים-אַנאַרכיסטן האָבן מיר פאַר-מאַגט צווישן דער פּוילישער באַפעלקערונג וואָס האָט געברענט מיט העלישן פייער פון שנאת ישראל? אפשר איינעם פון צענדליקער טויזנט. דאָס לעפעלע האַניק האָט ניט געקענט פאַרויסן דאָס פעסל מיט זשעגאַכץ... די טראַפנט ליבע האָבן ניט געקאַנט לעשן דעם גיהנומישן פייער פון שנאה, וואָס האָט געפלאַקערט און פאַרצערט און חרוב געמאַכט דעם פּוילישן יודנטום.

ב

דאָס בוך פאַרמאַגט אויך אַביסל אויטאָביאָגראַפישע פאַרנאָטי-רונגען.

דריי חסידישע בחורים לאָזן זיך זוכן דעם וועג צום אַנאַרכיזם. זיי געפינען זייער ערשטן אַבסטראַקט-טעאָרעטישן וועגווייזער אין באַקוּנינען און זייער קאַנקרעטן בשר-ודם מדרוך אין אַ חבר מיטן

נאמען גראס, ביי זיין פאך אַ העברעאישער לערער. ער איז „פאַר־קאַנספּירירט“ אַדאַנק זיין באַרוף און זיין אנהאלטן יידישן שטייגער, גיין שבת און יום־טוב דאָוונען אין בית־מדרש, פראווען אַ שבת־טיש מיט קידוש... הגם נאכן אָפעסן פאַרויכערן אַ שבתדיקן סיגאַר. אין פּוילן, הפנים, האָבן אייניקע חסידישע יונגעלייט אַריבער דירעקט פון חסידים און שטרענגער אַרטאָדאָקסיע צום אַטעיום און אַנאַרכיזם. דאס הייסט איבערגעהיפט עטלעכע עפאָכעס אין דער אידעאָלאָגיש־קולטורעלער אַנטוויקלונג פון דער יידישער גאַס. השכלה איז פאַרביי און זיי געלאָזן אומבאַריט, דער ציוניזם־נאַציאָנאַליזם איז פאַרבייגעאַנגען און זיי געלאָזן שטעקן אין זייער רוטין, דער אַנאַרכיזם־שטראָם האָט זיי דווקא יאָ פאַרכאַפט און אוועקגעטראָגן. אַזוי פאַסירט אויך צייטנווייז מיט אפגעשטאַנענע פעלקער. זיי יאָגן אָן און יאָגן, אַמאַל, איבער די פאַרויסגעשטיטענע. זיי באַווייזן עס צו טאן דורך איבערשפּרינגען עטלעכע טרעפלעך אין לייטער פון אַנטוויקלונג.

דער מחבר גיט זיך אפ ניט בלויז מיט טרוקענעם באַוועגונגס מאַטעריאַל, מיטן באַשרייבן פראַטאַקאָליש די געשעענישן. ער גיט אונדז אויך פאַרטערטן פון חברים. ער מאלט הן אויסטערלישע און הן געוויינטלעכע רעוואָלוציאָנערע טיפּן. ער חנפעט ניט דער באַ־וועגונג. ער האַלט זיך ביי דער אמתדיקער ווירקלעכקייט, ווי ער האָט זי געזען. און ער האָט אַ שאַרף אויג אויפצוכאַפן אויך דאס גראַ־טעסקע, דאס צעקרימט־העוויזדיקע פון וואָס קיין רעוואָלוציאָנער־אומלעגאַלע אונטערערדישע באַוועגונג קאן ניט זיין אינגאַנצן פריי. „אַלעמענס פריינד!..“

...הירש־מענעס פריינד... זיין שמאַל און לענגלעך פנים מיט שטאַרק־אַרויסגעשטאַרצטער נאָז, וואָס האָט געמאַכט אומבאַמערקבאַר די טיף־אינגעפאַסטע אומעטיקע אויגן. זיין אומענדלעך נאַקעטער שטערן, האָט אים כאַראַקטעריזירט אַלס אַן ערנסטן און איבערלעבע־נישרייכן מענטשן“ (ז. 36).

„משה מאַלאַרזש!..“

זיין ביסל גרויע האר אויפן ליסן קאַפּ האָבן גלייך געמוסרט. אַז ער איז שוין אַריבער די מיטעלע יארן. די רירעוודיקע האַלטונג האָט אבער אים כאַראַקטעריזירט ווי אַן „אייביק יונגער“... די לאַנגע יארן טעטיקייט צווישן אַרבעטער האָט אויף אים געלייגט דעם חותם פון אַ טיפּישן „מאסאוועץ“. אפילו אין פּריוואַטע שמועסן האָט ער גע־

רעדט מיט פאטאס ווי פון באַריקאָדן טריבונעס. געוואַרפן זיך מיט
לאַזונגען מער ווי מיט לאַגישע אַרגומענטן" (ז. 40).

"א באַזונדערן אינטערעס האָט אַרויסגערוּפן... דער קאַנספּי-
ראַטאָר 'סאלעק' מיט זיין פאַרכמורעט פנים פון וועלכן ס'האָט זיך
אַראַפגעליינעט דעצידירטקייט און פעסטער זעלבסט-גלויבן. זיינע
זייטיקע בליקן פון הינטער די פאַרגרעסער-ברילן, האָבן אפגענומען
דעם חשק צו פרווון פאַרבינדן מיט אים אַ שמועס" (ז. 46).

"לייב אַנאַרכיסט... ער איז געווען אַ מענטש אין די מיטעלע
יארן, זייער אפגעלאָזן געקליידט, דער דאשעק פון אויסגעריבענעם
היטל שטענדיק אַראַפגעלאָזט טיף איבערן שטערן. פון הינטער וועלכן
ס'האָט אפגעלויכטן אַ פאַר נערוועז מעלאַנכאלישע אויגן. זיינע
אויסגעקרימטע ליפן האָבן זיך בעתן ריידן שווער באווייגן, ווי ער
וואַלט צעקייט יעדעס אויסגערעדט וואַרט. ער האָט געשאַטן מיט
פאַרמולירטע געדאַנקען, ווי אַן אמח'דערפאַרענער דיספּוטאַנט... אינם
אַנאַרכיזם... האָט ער זיך שפּיגענאַרטיק פאַרוועבט, אַזוי אַז ער האָט
נישט געזען דעם געזעלשאַפטלעכן האַריואַנט. צו אַלעם האָט ער גע-
רעדט מיט שאַבלאָן" (ז. 66).

"מאַריילא הוואַרסקאַ-האַפּמאַן."

... איך געדענק זי פון וואַרשע 1930. אין די קאַלטע ווינטער-
אָונטן געקומען פון פראַגע... אין שטאט אַריין אויף פאַרזאַמלונגען,
גלייך פון דער אַרבעט, גישט געגעסן, געלאָפן צו אומלעגאַלע פאר-
זאַמלונגען און זיצונגען; געווען פאַרטרויאונג-מענטש פון דער
גרוּפע, געשאַפן יוגנט-אַרגאַניזאַציעס פון שול-קינדער, זינט דער
צייט ווען זי איז נאָך אַליין געווען אַ שול-מיידל. ביי דער אומלע-
גאַלער צייטונג ('וואַלקא קלאַס' - קלאַסן-קאַמף), געדרוקט אויף
אַ קליינער מאַשינקע, האָט מאַריילא טאַקע געאַרבעט אַ לאַנגע צייט.
די אַרבעט האָט געפאַדערט אחריות, פינקטלעכקייט און ערנסט.
מאַריילא האָט באזעסן די דאָזיקע אייגנשאַפטן אין אַ גרויסער מאַס.
שטענדיק מיט אַ שמיכל אויפן געזיכט און מיט אַ פריינדלעך וואַרט
צו יעדן איינעם" (ז. 72, אַנמערקונג).

דאס בוך פאַרמאַגט א סך שיין געצייכנטע פאַרטרעטן פון די
יידיש-פוילישע און קריסטלעך-פוילישע חברים, קעמפער פאַר דעם
אַנאַרכיסטישן אידעאַל פאַר וועלכן זיי זיינען געגאַנגען ביז צו
מסירת-נפש, ווייל דער פוילישער שוואַרץ-רעאַקציאָנערער רעזשים
האָט די אַנאַרכיסטן גרויזאַם פאַרפאַלגט.

מיר האָבן בלויז אַרױסגענומען עטלעכע בילדער פון פילע, װאָס זײַנען מײסטערהאַפט געמאלן.

ג

דאָס בוך אַנטהאַלט אױך טעאָרעטישע אױפפאַסונגען. עס צײגט אַן די פאַרשײדענע ריכטונגען אין דער אַנאַרכיסטישער באַװעגונג אין פּױלן, און לײגט דאָס הױפּט־געװיכט אױף דעם קאַמף קעגן מאַרקסיזם און די מאַרקסיסטן־לעניניסטן.

מ'װוּ זיך באַפּרײען פון די „סאַציאַלע זאַבאַבאַניעס“ װאָס די מאַרקסיסטן־לעניניסטן פאַרשפּרײטן מיט אַזאַ התמדה. דעם אַנאַרכיסט אין זײַן פּראָפּאַגאַנדע קומט אױס אױפצװדעקן די פעלערן און בױזן װאָס געפײנען זיך אין דעם אַזױ גערופּענעם „סאַציאַליזם“ װאָס איז שטאַט־קאַפיטאַליזם אָדער מאַנאַקאַפּײטאַליזם װאָס די מאַרקסיסטן פון אַלע ריכטונגען װילן אײנפירן אַנשטאַט דעם פּרױוואַט־קאַפיטאַליזם, אָדער אַקציעס טראַסטן־קאַפיטאַליזם, װאָס איז אײגנטלעך פּאַליקאַפּײטאַליזם, אױף װעלכן עס האַלט זיך דער בורזשװאַזער אײנשטעל.

„דער שטרייט קעגן די מאַרקסיסטישע אינטערנאַציאָנאַלן, האָט איז אונדזער צײט און באַדינגונגען אױסגעזען צו זײַן דער סאַמע קאַמף־צענטער, בכדי צו מאַכן אַרט פאַרן אַנטשטיין פון דער פּרײ־הײט־באַװעגונג, נאָך אפּשר פּרײער, װי דער קאַמף קעגן די באַזיצער פון מאַכט און קאַפיטאַל. אונדזער קאַמף קעגן מאַרקסיזם האָט דער רײכער איצט אױסגעזען נישט נאָר װי אַן אײבערזחורונג פון דער געשיכטע פון באַקוּנינס אַרױסטריט קעגן מאַרקסן, נײערט װי אַ נױטיקער המשך, װאָס דאַרף אױסגעברײטערט װערן קעגן פאַר־צװײגטן מאַרקסיזם בכלל“ (ז. 35).

„אַ גאָר װיכטיקן אַרט אין דער באַװעגונג־פּראָפּאַגאַנדע האָט פאַר־נומען דאָס אַפּװאָרפן דעם גלױבן אין די 'היסטאָרישע געזעצן', װאָס פירן צו דער רעװאָלוציע — דער בשותפות־דיקער פּאַלשער משיחזם, װאָס האָט זיך אײנגעװאָרצלט אין אַלע מאַרקסיסטישע ריכטונגען, װאָס האָבן געהאַט אַ גרױסן אײנפלוט אױף דער אַרבעטער גאַס“ (ז. 76).

דער שאַרף פון דער אַנאַרכיסטישער אױפקלערונג מוז זײַן אין אונדזער צײט אױמבאַדינגט געװענדט קעגן די סאַציאַלע פּאַלש־משיחישע אַבערגלױבערײען װאָס די מאַרקסיסטן־לעניניסטן פאַר־שפּרײטן צװישן די מאַסן, פּרעדיקן זײ מיט שױם אױף די ליפּן... זײ װילן הײלן די חולאַת פון קאַפיטאַליזם מיט אַ רפּואה, װאָס

איז ערגער פון דער קראנקהייט, אבער אַט־די סם־המוותדיקע רפואה, אַט־דעם ביטערן פיל, האָבן זיי צוגעדעקט מיט אַ דינעם הייטל פון לאַקרעץ־זיסע צוזאָגונגען פון אויסלייזונג, וואָס זיינען פאַלש ווי די ערגסטע עבודה זרה...

זיי שמועסן איין די אַרבעטער־מאַסן אַז זיי גייען אפשאַפן דעם הערשנדיקן קלאַס בשעת זיי פאַרבייטן איין געוועלנדיקן קלאַס מיט אַ צווייטן, אנשטאט דער אויסגעשפילטער ברוזשואַזיע שטעלן זיי אַוועק אַ נייעם קלאַס פון הערשער און עקספּלואַטירער וואָס פיגורירן אין דער געשטאַלט פון אַרגאניזירער און פאַרוואַלטער פון דער נאַציאָנאַליזירטער סאַציאַליזירטער ד.ה. שטאַטיזירטער, מאַנאַ־פאַליזירטער ווירטשאַפט.

זיי פירן איין אַ נייע טיראַניי וואָס פאַרטונקלט מיט איר אכזריות די ערגסטע צייטן פון מיטלאַלטער און אפילו פון אַלטערטום.

ד

דער מחבר, אליעזר הירשאווע, האָט געשטעלט מיט זיין בוך אַן אומצעשטערבארן מאַנומענט דעם עקסטרעם־ראַדיקאַלן סעקטאָר פון פּוילישן ייִדנטום, וואָס איז אַזוי אַכזריותדיק פאַרשניטן געוואָרן פון די חיות־רעות, די דייטשע נאַציס און זייערע אַרויסהעלפער, די אַפפּאַל־ברואים, שמעטניק־באַשעפענישן, די שרצים ורמשים פון אַנדערע פעלקער.

פאַר אַט־דעם פאַרדינסט האָבן מיר ניט גענוג ווערטער אים צו באַדאַנקען.

מיט זיין וויכטיקן ווערק האָט דער מחבר, וואָס איז פרי אַוועק פון אונדז, אויך זיך געשטעלט אַ פרעכטיקע וואַרט־סטאַטוע. זיין אומפאַרגעסלעכער אַנדענק וועט בליען און ברענגען פרוכט דער אַנאַרכיסטישער באַוועגונג.

אין דעם גארטן פון זיין בוך, צווישן זיינע צווייגן און בלעטער נעסטן פויגעלעך, וואָס זאָגן שירה צו דער פרימאַרגנדיקער זוניקער צוקונפט פון דעם פרייען יחיד, דעם מענטשן, וואָס וועט זיין ראוי צו טראָגן אַט־דעם שטאַלצן נאמען — מענטש.

פון בוך גייט אויף אַ דערמוטיקונגס־געזאַנג צו דעם בן־אדם, וואָס פון דער טיפסטער שפלות, פון סאַמע אפגרונט פון פאַרקנעכטונג, רייסט זיך מיט כל הכוחות צו די בלויע פרייע הייבן — און ער וועט זיי דערגרייכן.

טרוים אין פארווירקלעכונג

פארגעסט אונדז ניט!

ביים אנהויבן אָט־די אַרבעט פון פאַרצייכענען די אידעאָלאָגישע שטרעמונגען פון דער אַנאַרכיסטישער באַוועגונג אין פּוילן, האָבן פון מיר געמאנט אנצאָליקע געשטאַלטן און פאַקטן דערמאָנט צו ווערן. זיי האָבן זיך ווי געבעטן: פאַרגעסט אונדז ניט!

ווי פרייהייטלעכע סאַציאַליסטן, האָבן סיי די מיטגלידער פון דער סינדיקאַליסטישער פעדעראַציע, סיי די אַנאַרכיסטישע גרופּן און סימפּאַטיזירנדיקע יחידים, גישט אנגענומען דאָגמאַטיש, וועלכע ס'איז ריכטונג אינ'ם אַנאַרכיזם אַלס געזעצן. די אויפּטרייסלונגען נאָך דער ערשטער וועלט־מלחמה, די האַסטיקע אַנטוויקלונג פון די טעכנישע דערגרייכונגען, וואָס האָבן מיט זיך געברענגט אַן איבער־ווערטונג פון פיל סאַציאַלע ווערטן, האָבן — פון אונדזער שטאַנד־פּונקט — געפאַדערט צו פאַרמולירן די צילן, אין הסכּם מיט די נייע לעבנס־דערשיינונגען. יעדער אויף זיין שטייגער, לויט זיינע פעיקייטן, האָט זיך באַמיט דעם אַנאַרכיסטישן אידעאַל צו געבן אַ פאַראַוירק־לעכבאַרן זינען. דאָס איז געקומען צום אויסדרוק אין די חברישע שמועסן, אין די דיסקוסיעס אויף די גרופּן־פאַרזאַמלונגען, פיל בולטער, ווי אין דער אָפיציעלער שריפטלעכער און מינדלעכער פּראָפּאַגאַנדע וואָס איז אנגעפירט געוואָרן פון די וואַרטזאָגער פון דער באַוועגונג. בכדי אַרויסצוברענגען דעם אייגנאַרטיקן גייסטיקן באַגאַנז פונם אַנאַרכיסטישן קאַלעקטיוו אין פּוילן, האָב איך זיך באַמיט דערינערן די קלענערע און גרעסערע אונטערנעמונגען, וועלכע זענען געווען אַ רעזולטאַט פון איניציאַטיוו־פולע גרופּן און יחידים; ווי ווייט מעגלעך צו באַשרייבן די פשוטע צווישן־חברישע באַציונגען, באַשיידענע מעשים פון פּאָפּולערע חברים און אויך געבן זייערע כאַראַקטער־שטריכן — פּאַזיטיווע און נעגאַטיווע, ווי איך האָב זיי

געקענט און ליב געהאט אלס מענטשן און פרעטענזיעס צו „פירער־שאפט“, נישט אויסבאהאלטן זייערע שוואכקייטן. וואס מער כהאב זיך אָנגעשטרענגט אויפצולעבן אין זכרון אַזעלכע פאַרגאַנגענע בילדער, האָבן זיי מיך פאַרבלענדעט ווי בינטלעך ליכט־שטראַלן; שווער געווען פאַנאַדערצוקלויבן זיך ווער זענען עס די סאַמע לייכט־דיקסטע. ביים מאַלן מיט דער פּעדער נאָר איינציקע פון זיי, וואָס האָבן שאַרפּער אויפגעטויכט פון פאַרגעסונג־תּהוּם, אַ דאַנק מער פּערזענלעכער באַקאַנטשאַפט, אַדער אַלגעמיינער פּאַפּולאַריטעט דורך זייערע געדאַנקען און טאַטן, האָב איך פּערהערט ווי פּיל־פּיל אַנדערע האָבן גערופן צו מיר „פאַרגעס אונז נישט!“ — אָבער מיין זכרון און וואַרט־אויסדרוק האָבן זיך אַרויסגעוויזן צו אַרעם צו באַפּרידיקן זייערע גערעכטע פּאַדערונגען. כּהאַב דעריבער זיך באַגונגט מיט מוטטער געשטאַלטן און פּאַקטן, וואָס קענען העלפּן דערקענען די אידעאישע אויפפאַסונגען אין דעם אַנאַרכיסטיש־דענקענדיקן קרייז פון פּוילן, וואָס די ברוינע סטיכיע האָט כּמעט ווי אַפּגעמעקט זיין עקזיסטענץ.

די „אונטערערדישע“ באַדינגונגען אין וועלכע ס'איז געפּירט גע־וואָרן די באַוועגונג־טעטיקייט, די סודות־פּולקייט — צוליב נויטיקער קאַנספּיראַציע, — האָבן געשטערט דאָס באַקענען זיך מיט זיי גרינט־לעכער; אַפּילו פאַר אייגענע האָט געגילט דער פּרינציפּ: „וואָס ווייניקער וויסן ווער און ווי אַזוי עס ווערן אויסגעפּירט אַרבעטן — אַלץ געזינטער איז“. דער שרעקלעכער חורבן־פּוילן, אונטער וועלכן ס'איז באַגראָבן געוואָרן דער גרויסער רוב פון אונזערע דאַרטיקע אידען־ברידער צוזאַמען מיט כּמעט אַלע פאַרנאַטירונגען זייערע, האָט פאַרווישט די שפורן פון זייער לעבן און קעמפּן. די צאָל גע־ראַטעוועטע פון די געוועזענע טעטיקע חברים איז, ליידער, זייער קליין און דערביי זיינען זיי צעשפּרייט איבער פּיל וועלט־טיילן (אויך הינטער דעם „אייזערנעם פּאַרהאַנג“), אַזוי אַז צו באַקומען פון זיי מאַטעריאַלן זעט איצט אויס אַן אוממעגלעכקייט. כּהאַב דער־פאַר אַנגענומען דעם ראַט פון נאַענטע פּריינד אַרויסצוברענגען מיינע באַשיידענע דערינערונגען און באַמערקונגען, הגם נאָר געזעענע דורך יחידישע אויגן־פּענצטערלעך. צוליב דעם טאַקע קומען אין די ווייטערע שורות אַמבולטסטן צום אויסדרוק די וואַרשעווער חברים און גרופּן, אגב דער וויכטיקסטער אידעאישער צענטער אין פּוילן — מיין היים־שטאָט — און בלויז אַלגעמיינע שטריכן וועגן דער באַ־

וועגונג אלס אַזעלכער אויף וויפל זי איז מיר באַקאַנט געווען. דאָס זעלבע אויך בנוגע דעם צייט־אַפּשניט, אַרומנעמענדיק נאָר די יאָרן 1928—39, ווען כ'בין געווען נאָענט מיט דער געשילדערטער סביבה. כ'האָב זיך אויך באַמיט אַרויסברענגען די שטימונגען פון אונזערע חברים אין די טעג ווען די צוויי שוואַרצקייטן — דער היטלעריזם פון מערב און די סאָויעטן פון מזרח — זענען אַרייַנגעדורנגען אין פּוילן; אויפן סמך פון באַגעגנישן נאָכן קריג (6—1945) מיט געוועזענע אַקטיווע באַוועגונגס־מיטגלידער, ניצול־געוואָרענע פון היטלער־גהנום, ווערן אויך אַנגעוואָרפן עטלעכע שטריכן וועגן גורל פון אונזערע אידען־פּריינד וואָס האָבן זיך געפונען אין די נעגל פון דער ברוינער בעסטיע און וועגן דער אַפּערבאַרער רעטונגס־הילף וואָס איז זיי געגעבן געוואָרן פון די פּוילישע חברים.

*

זאָל אויסגעדריקט ווערן אַ דאַנק די לעבנגעבליכענע ח"ח לאַלאַ, שמחה, העניעק, מיין פּריי און חברטע דינה — אין ישראל, די שוועס־טערן מאַניע און פּרידא — אין קאַנאַדע, און בראַכאַ, יולעק, פּאַוועל, עדושע — הינטערן „אייזערנעם פּאַרהאַנג“, פאַר זייערע באַמער־קונגען און דערגאַנצונגען וועגן פּאַקטן און פּערזאָנען. כ'וויל האַפּן, אַז ביי די אַלע אַנדערע חברים, וואָס געפינען זיך אין פּאַרשיידענע ווייטקייטן, וועט די דאָזיקע אויסגאַבע דינען ווי אַ דערמאַנונג צו דערפילן זייער פליכט, אַז דער רוף „פאַרגעסט אונז נישט“ זאָל באַ־קומען זיין פולן תיקון דורכן ביישטייער פון זייערע דערינערונגען אַרויסצוברענגן דאָס בילד פון דער אַנאַרכיסטישער באַוועגונג אין פּוילן אין דער פולער מאַס.

* * *

ווי טראַגיש ס'זאָל אויף אונז נישט ווירקן דאָס צוריקקערן זיך מיטן זכרון צו דער נאָענטער פּאַרגאַנגענהייט, וועלכע האָט געאַטעמט מיט אַזאַ פּרייהייטלעך־רעוואָלוציאַנערן שוונג און האַלט פאַר אונז זערע אויגן אַזוי פיל ליבע געשטאַלטן, וואָס זייער אומקום רופט ביי אונז אַרויס יתומים־טרויער, איז אבער דאס פאַרגעסן אַט־די פאַר־גאַנגענהייט אַ פאַרלייקענונג פון אונזערע אייגענע אינהאַלטס־רייך־דערכגעלעכטע טעג. די דערפאַרונג איז אַ ליבלעכע מוטער, וועלכע היט אונז אויס פון ווייטערדיקע שטרויכלונגען. דאָס בליקן אין נעכטן,

אויפזאַמלען די ליכט־שטראַלן, וואָס רייסן זיך פון די קברים פון
אונטער די חורבות פון פוילן — קאנען אינז פיל לערנען ווי אַזוי
אַנצוגיין מיטן ווייטערן פאַרשפרייטן דעם אַנאַרכיסטישן אידעאַל
און אויך דערמוטיקן צום קאַמף קעגן די פינצטערע כוחות, וואָס
פאַרמעסטן זיך צו ברענגען נייע חורבנות.

א. ה.

חל־אביב, מאי 1953.

באקווינס איינפלוס

א

דו איז זעלטנס צו טרעפן א מענטשן, וואס זאל נישט אנערקענען דעם אנארכיזם אלס א דעהויבענע צוקונפטס־אידעע. די בעגאציע פון דער עקזיסטירנדיקער אַרדענונג — סיי אַבסאָלוטיסטישע רעזשימען, סיי דער אַזוי גערופענער דעמאָקראַטישער שטאַט, — וואָס דער אנארכיזם האָט אַרויסגערוקט, האָט אין אַלע צייטן פאַר־כאַפט מיליאָנען מענטשן. די פּראָגע אָבער ווי אַזוי צו פּראַקטיצירן אונזער אידעאַל אין טעגלעכן לעבן און שוין היינט און מיט די איצטיקע מענטשן, ווי זיי זענען — מיט אַ יאָרן־לאַנגער טראַדיציע פון אַן אויטאָריטעט־קולט — מאַטערט אַלע מאל אפילו די, וועלכע האַלטן די פּרייהייטס־אידעע אַלס אומטיילבאַרן לעבנס־אינהאַלט פון זייער יחידישער און געזעלשאַפטלעכער עקזיסטענץ. שטודירן מיר די ליטעראַטור פון אונזער באַוועגונג, אפילו פון יענע צייטן ווען „די רעוואָלוציע איז געשטאַנען הינטער דער טיר“, איבערצייגן מיר זיך, אַז די פּראָגע, ווי אַזוי הויבט מען אַן בויען די נייע אַרדע־נונג, האָט פאַר אונזערע טעאָרעטיקער אויסגעזען צו זיין אַ נישט לייכטערער קאַפיטל, ווי דאָס באַזייטיקן די אַלטע.

יעדער מאַכט־אָנהענגער, וואָסער „אידעע“ ער זאל נישט פאַר־טרעטן, קען אייך גלייך געבן אַ קורצן ענטפער אויף דער פּראָגע, ווי אַזוי ער שטעלט זיך פאַר דורכצוזעצן אין לעבן זיינע צילן: „גיט מיר די מאַכט, כּד־וכּ, סאָלדאַטן און קאַנאָנען, תּפּיסות און פּאַלי־ציי — און...“ דער אנארכיסט, דאַקעגן, וועט קודם־כל דערקלערן, וואָס עס דאַרף „אָפּגעשאַפט ווערן“ און דאָן ערשט נעמט ער אויס־רעכענען אַ לאַנגן צעטל פון ענדערונגען: אויפּוועקן די יחידישע

אינציאטיוו, קעגנזייטיקע הילפס־געפילן, אנטוויקלען זעלבסט־דיס־ציפלין און נאך פיל גאר דערהויבענע מענטשלעכע אייגנשאפטס־איבערגעשטאלטיקונגען. קיינער קען נישט לייקענען, אז מיט אזעלכע „עלעמענטן“ קען מען אויפשטעלן די שענסטע געזעלשאפטלעכע געביידע. נאך אזעלכע אויפקלערונגען דערזעט אבער דער צוהערער — און אויך דער פראפאגאנדיסט גופא — א תהום פאר זיך, ביים פירן אונזער טרוים צו פארווירקלעכונג. דערזעלבער איינדרוק באקומט זיך אויך ביים שטודירן פיל פון אונזערע טעאָרעטישע קלאַסישע ווערק; ווען זיי דערהויבן אפילו דעם שטודענט צו באַגרייפן מעגלעכע צו־קונפט־דערגרייכונגען, לאָזן זיי נאך איבער ביי אים די פראַגע וועגן די פראַקטישע וועגן, וואָס קאָנען דערנענטערן צום ציל. די באַ־וועגונגס־געשיכטע מיט אירע דינאַמישע רעוואָלוציאָנערע פּערעזנ־לעכקייטן, וועלכע האָבן זיך באַמיט שאַפן אַ קפיצת הדרך פאַרן אַנאַר־כיסטישן אידעאַל, גיבן ערשט דעם אַנאַרכיזם אַן אנדייט פון פראַקטישן פלאַן.

מיכאַיל באַקונין, וועלכער פאַרנעמט דעם סאַמע אויבן־אָן צווישן די, וואָס האָבן געפלאַסטערט אַ וועג פאַרן פראַקטישן אַנאַרכיזם, ציט צו זיך דעריבער די באַזונדערע אויפמערקזאַמקייט, מצד די וואָס ווילן געפינען אַ מעטאָד ווי צו באַזייטיקן אומיושרדיקע דערשיינונגען פון געזעלשאַפטלעכן לעבן אין גייסט פון פרייהייטלעכן סאַציאַליזם. ער האָט געגלויבט, אַז „גערעכטיקייט געפינט איר אין דעם באַוואוסט־זיין פון יעדן מענטשן און דער אינהאַלט (פון גערעכטיקייט) לאַזט זיך איבערגעבן אין איין וואָרט: „גלייכ־הייט“; ער איז געווען איבערצייגט, אַז „פרייהייט אָן סאַציאַליזם — איז פריוילעגיע און אומגערעכטיקייט, און אַז סאַציאַליזם אָן פרייהייט — איז שקלאַפּעריי און בעסטיאַליטעט“. דערפאַר איז דער פרייהייטלעכער סאַציאַליזם פאַר אים געווען אַ לעבנס־תורה, וואָס לאַזט זיך, און ס'איז אונזער פליכט, שוין היינט צו רעאַליזירן זי אין לעבן. דאָרט וווּ ס'זענען געווען אַרבעטער־אַרויסטרעטן פאַר זייער סאַציאַלער פאַר־בעסערונג, האָט באַקונין געמיט זיך אַריינצופלעכטן אין זייער קאַמף דעם פרייהייטס־פרינציפ; וווּ ס'איז אַנטשאַנען אַ פרייהייטס־קאַמף (ווי די אויפשטאַנדן פון די סלאַווישע פעלקער קעגן צאַריזם — אין זיין צייט), האָט ער הויך פראַקלאַמירט דעם סאַציאַלן פרינציפ אַלס אומבאַדינגטן פאַקטאָר פאַרן דערגרייכן זייער ציל. ער האָט געטון אַלץ, אַז דער אַנאַרכיסטישער אידעאַל זאָל דערגיין צום באַוואוסט־

זיין פון די יחידים און באַאיינפלוסן געזעלשאַפטלעכע אינסטיטוציעס מיט סאַציאַל־רעוואַלוציאַנערע אויפגאַבן. זיינע געדאַנקען און מעשים האָבן אים פאַרוואַנדלט אין „פּאַטער פון טאַט“. אויך אין דער אַנאַרכיס־טישער באַוועגונג פון פּוילן, בפרט אין די אַרגאַניזירטע רייען פון די סינדיקאַליסטישע גרופּן איז געווען באַזונדער מערקוודיק באַקוּנינס אַיינפלוס; די יוגנט און ענערגיע־פולע מענטשן האָבן אים באַטראַכט אַלס וועגווייזער אין אַלע זייערע האַנדלונגען.

ב

ד אַנאַרכיס־סינדיקאַליסטישע באַוועגונג, וואָס איז אַזוי שטאַרק באַאיינפלוסט געווען פון באַקוּנינס טעאָרעטישן צוגאַנג און פון זיין פּערזענלעכן רעוואַלוציאַנערן ביישפּיל, ווערט אַפט באַטראַכט פון די אַנדערע אַנאַרכיסטישע ריכטונגען (אַנאַרכ. קאָמוניסטן) אַלס אונ־זער „יוגנט־באַוועגונג טאַקע צוליב איר דינאַמיזם. די אַזוי גערופּענע „אַלטע“ באַטראַכטן אבער אַלס זייער חוב, מיטצוגיין מיטן יוגנט־שטראָם, האַלטנדיק זיך ביי דער אויפגאַבע צו הויבן דעם אַנאַרכיס־טישן גייסט אין די סינדיקאַליסטישע רייען. טראָץ די אידעאָלאָגישע אונטערשידן הערשט אין אַלע לענדער אַזאַ האַרמאָנישע צוזאַמענ־אַרבעט צווישן די צוויי הויפט־ריכטונגען. דער שווינג פון די סינדיקאַליסטישע גרופּן, זייער אַרגאַניזאַציע־באַמיונגען אויפן פּראַ־פּעסיאָנעלן געביט, רופט אַרויס די העכסטע אנערקענונג אויך ביי די, וועלכע ווילן זען אין אַנאַרכיזם, אפילו אין זיין קאַמפּס־פּאַזע און איבער קלאַסן־ראַם און „שרעקן“ זיך פאַר יעדער צענטראַליזירטער טעטיקייט־פּאַרם. אויך אין פּוילן האָט זיך די צוזאַמענאַרבעט באַזירט אויף דעם דערמאנטן צוגאַנג. דער עפיטעט „יונגע“ און „אַלטע“ זענען געווען די טעגליכע געברויכט־נעמען פאַר די צוויי ריכטונגען; די איבערוויגענדיקע מערהייט פון די סינדיקאַליסטישע אַרגאַניזאַציע־מיטגלידער איז טאַקע באַשטאַנען ס׳רוב פון יוגנט, אָבער די באַצייכענונג „יונגע“ האָט בעיקר אנגעוויזן אויף דעם די־נאַמישן פאַרמעסט פון דער באַוועגונג, וואָס זי האָט דערגרייכט, מיט דער מיטהילף פון די „אַלטע“, אין די יארן פון פאַר דער טראַגישער אַקופּאַציע פון די היטלעריסטישע באַרבאַרן, וואָס האָבן, ליידער, אָפּגעהאַקט איר אַנטוויקלונג און אומגעבראַכט די לעבנס פון דעם רוב חברים — „יונגע“ ווי „אַלטע“.

די זוכער פון אמת

אין פוילן, ווי אומעטום, האָבן פיל חברים געפונען דעם וועג צו דער באַוועגונג נישט נאָר מחמת דער דערוואַכונג פון זייער קלאַסן־געפיל. ס'האָבן זיך אין איר אָנגעשלאָסן אַזעלכע, וואָס זענען דערצויגן געוואָרן אין ספּעציעל ייִדישע סביבות, וואָס זענען געווען ווייט פון אַלע סאַציאַלע וועלט־פּראָבלעמען און ביים זוכן אַ „פענצטער צו דער וועלט“ זענען זיי צוערשט געקומען אין צו־זאַמענשטויס מיט אַ „קאַלעקטיוון באַווסטזיין“, וואָס האָט גאָר גע־שוועבט איבערן רעאַלן לעבן; פאַר די איז באַקוּינן געווען דער ערשטער וועקער פאַר אַפּוּכן די אַנאַרכיסטישע ווירקונגס־סביבה. ס'איז נישט קיין צופאַל, וואָס דער אַטעאיזם האָט פאַרנומען אַזאַ אָנגעזעענעם אַרט ביי ס'רוב טעאַרעטיקער פּוּן פּריערדיקן דור און אויך אין דער אַמאַליקער באַוועגונגס־פּראָפּאגאַנדע. טראָץ דעם, וואָס כמעט אַלע רעליגיעס, אין זייער מקור, טראָגן אין זיך דעם ווילן צו דעהויבן דעם מענטש און אין אַלע קאַנאַנען ווערט אַזוי שטאַרק אונטערגעשטראַכן דער ווערט פון יחיד און זיין פּרייהייט (די „בחירה־חפשית“ ווערט דאָך פון אַלע „תורות“ באַטראַכט אַלס הויפּט־פּרינציפּ, אַ דאַנק וועלכן זיי באַטיטלען דעם מענטש אַלס בחיר־היצורים), האָבן דאָך די היעראַרכיעס פון די „מלכות־שמים ברענגער אויף דער ערד“ שטאַרק געזינדיקט אין אַט דער ריכטונג. ווי ווייניקע פון זיי האָבן זיך דאָס פאַרלאָזט אויפן מענטשלעכן פּרייען ווילן אויס־צוקלויבן צווישן גוטס און שלעכטס. נישט נאָר האָבן זיי געזען אין מענטשן־באַצווינגערישן שטאַאַט־סיסטעם אַן ערדישע פּיליאַלע פון הימלישן קיניגרייך פאַר די טאַג־טעגלעכע רעגולירונגען פון ערדיש־מענטשלעכע ענינים, נאָר אויך מיט זיין הילף, טאַקע צוואַנג, האָבן זיי געפרוּווט אַנוואַרפן דעם „עול מלכות השמים“. נאָך מער: דער קלער האָט אַנגענומען דעם שטאַטיזם אַלס זיין אַרגאַניזאַציע־ראַם און פּאַדערט פון זיינע אנהענגער צו זיין געהאַרצאמע אונטער־טאַנער און זעלנער. יעדער וואָס האָט נאָר געפרוּווט זיך אנטקעגנ־צושטעלן אַט דער געזעלשאַפּטלעכער אומפּרייהייט, האָט דירעקט געמוזט קומען אין צוזאַמענשטויס מיט די גייסיטיקע באַצווינגער. ערשט בסך־הכל מיט איין אַדער צוויי דורות צוריק — איז דאָך דאָס אַכט־לייגן אויף יוגנטלעכנס רעליגיעזער אויפּמירונג, פאַרעכנט גע־

וואָרן אַלס נאַטירלעכע פּליכט, וואָס ס'רוב עלטערן האָבן געהאַלטן פאַר הייליק. יעדער פאַרווך פון אַ יוגן מענטשן צו שטעלן אַ זעלבסט־שטענדיקן טראַט אין זיין געדאַנקען־גאַנג אָדער האַנדלונג, איז צוריק־געשטויסן געוואָרן מיטן שפּרוך, ווי באַקוּנין פאַרמולירט עס: „אונ־זערע פּאַטערס האָבן אַזוי געדענקט און געהאַנדלט, דאַרפן מיר אויך דענקען און האַנדלען ווי זיי“. באַקוּנין איז דווקא געווען דער וואָס האָט אָפּגעשאַצט ווי געהעריק דעם באַדייט פון דעם קאַלעקטיוון באַווסטזיין פון יענער צייט, ווי מ'זעט עס אין זיין בראַשור „גאַט און שטאַט“. אין פּוילן האָט נאָך אין די לעצטע יארן עקזיסטירט פאַרהעלטנסמעסיק גענוג גרויסע קרייזן, בפרט אין יידישן לעבן, וווּ די יוגנט איז געשטערט געוואָרן דורכן „הימלישן רייך“ צו קומען צום סאַציאַלן באַווסטזיין. פאַר אַט די איז באַקוּנין געווען זייער דירעקט־טער באַפרייער פון די „גייסטיקע“ קייטן, און פיל האָבן אַ דאַנק אים געפונען דעם וועג צו אונזער באַוועגונג. אַלס איינער פון די יעניקע, וועקן זיך ביי מיר דערינערונגען, וואָס דערציילן ווי אַזוי צוזאַמען מיט אַנדערע זוכער פון אמת, איך האָב דערגרייכט צום „אונטער־ערד“ פון דער אַנאַרכיסטישער באַוועגונג אין פּוילן און צו אַנדערע געדאַנקען־טרעגער, וואָס האָבן געטיילט דעם געזעלשאַפט־באַנעם פון בונטאַרישן באַקוּנין.

3

בלאנדזשענדיקע „גייסטער“

א

|| אַרשע — די רעזידענץ פון דעם „נייעם פּוילן“, ווי מ'האַט עס גערופן שוין 10 יאָר נאָך דער געוונענער זעלבסטשטענדיקייט (1928) — האָט דעמאָלט גערוישט מיט אייראָפּעאישן גרויסשטאַטישן לעבנס־טעמפּאַ. איך אינם יידישן 300 טויזנדיקן ישוב האָט זיך פיל געענדערט זינט דעם פּאַל פון צאַרס ממשלה איבער דעם אַקופירטן לאַנד־שטח. ס'האָבן עקזיסטירט און זיך וואָס־אַמאַל מער אַנטוויקלט ריזיקע קולטור־אונטערנעמונגען, אַרבעטער־אַרגאַניזאַציעס, וואָס די כּוואַלעס פון פּראַגרעס האָבן זיי געטראָגן אויף פאַרויס. די „וועלט־לעכקיט“ האָט אויך אויסערלעך באַהערשט די יידישע גאַסן און קוואַרטאַלן. דאָך האָבן נאָך דאָ און דאַרט, ערגעץ אין אַ „צווייטן הויף“ פון אַ טיפּישער האַנדל־גאַס, גענעסט „שאַרפע שטיבלעך“

(היימישע, חסידישע בתי־מדרשים), ווו די יוגנט איז נאך געגאנגען אין די אויסגעטראַטענע וועגן פון זייערע זיידעס און אור־זיידעס. גאַנצע טעג האָבן זיי געלערנט שווערע גמרא־סוגיאס, פאַרטיפט זיך איבער איינצלעהייטן פון דינים, וואָס זענען פאַרבונדן מיט „קרבנות“, וואָס האָט געגילט ווען דער בית־המקדש האָט נאָך עקזיסטירט און וועלן צוריק ווערן אַקטועל ביי זיין צוריק־אויפגעבויט ווערן לעתיד־לבוא. גאָר יוגנטלעכע האָבן זיך אויפן קול איינגעזעצט בלעטער פון „האשה נקנית“ (א פרוי ווערט געקויפט...); די עלטערע האָבן מיט האַלב־קרעכנדיקע שטימעס זיך געשאַקלט איבער אַ ספר־המידות און פאַרשטאַפט זיך די אויערן, ווען דורך די אָפּענע פענצטער האָבן זיך אַמאָל אַריינגעריסן שלאַגער־לידער פון הויז־מוזיקאַנטן — נישט צו לאָזן זיך אַפרייסן פון זייער דביקות. ווי אומרויקע שאַטנס האָבן אויך אַרויסגעשיינט, פון די געדיכט־באַזעצטע טישן, יונגע געזיכטער מיט שטערנס פאַרקנייטשטע פון פאַרטיפונג און מיט אין לופט־בלאָנדזשענדיקן אויפן אַרום אָן אומענדלעכן פראַגע־צייכן. אין אַט אַזאָ וויזיאַנערן דרימל זענען דורך אין זייערע מוחות נעמען פון „פאַרבאַטענע“ ביכער, געדאַנקען פון די מחברים, וואָס האָבן זיך איינגעקריצט אין זייער זכרון אין די שפעטע נאַכט־שעהן, לייַע־נענדיק זייערע ווערק ביי אַרעמער באַלויכטונג, בכדי נישט צו וועקן דעם שלאָף פון די „שטייגער היטער“ — זייערע עלטערן. די באַ־ספרימ־טע ווענט האָבן טיילמאָל אין אַ גוטן העלן טאַג אויסגעטיילט פאַר זיי אַ פינצטערקייט געמישט מיט מרה־שחורה. ווי אַ רעטונגס־מיטל צו באַפרייען זיך פון מיסטעריעזן אומעט, האָט געדינט דאס בגניבהשע אַרויסכאַפן זיך אויף דער גאַס. אין סאַמע זיד און קאָך פון טומל, מיטן גריליק פון דעם ראַד־פאַרקער, די פאַרשידנפאַרביקע און הילכיקע שמועסן פון די דורכגייער — אין אַט דעם רעש־דזשונגל — האָבן זייערע מחשבות זיך דערהויבן צו הימלישער לויטערקייט און ווייטקייט. אַט אַזעלכע „שפאַצירן“, וואָס פלעגן זיי פאַרשלעפן ערגעץ העט־ווייט אין אַן אומבאַקאַנטער פּיילישער געגנט (וואָס איז פאַר אַזאָ יונגטלעכן, פון נישט פארצוימטן געטאָ, געווען די „אַנדערע עק וועלט“) האָבן זיי אָפט געפירט צו אַ ציל. דאָרט האָבן זיך צוזאַמענגעטראָפן אַזעלכע צו זיך ענלעכע בלאַנדזשענדיקע נשמות; גיך זיך באַקענט, פאַרפירט שמועסן איבער קעגנזייטיקע אַנגעווייטיקטע טעמעס, און אַמאָל אויך געפונען אַן ענטפער אויף איינעם פון די טויזנטער פאַרוואָסן, וואָס האָבן זיי געמאַטערט.

אויף אַזאַ „שפּאַציר“ און ביי אַ באַגעגעניש מיט די „בלאָנדזשענ־דיקע גייסטער“, האָב איך זיך אַמאָל דערוווסט, אַז כִּבִּין אַן אַנאַרכיסט. באַקוּנינס „גאַט און שטאַט“ האָב איך שוין דאַן געהאַט געלייענט, אבער ווי מען רופט אַזאַ מענטשן, וואָס וויל אַליין און אויך אַנדערע זאָלן זיין פֿרײ — האָב איך נאָכנישט געוואוסט. האָט מיר טאַקע אַן אַנדערער לאַנג־קאַפּאַטיקער, באַפּאָוּד־דיקער, ווי איך, „קריכער“ אין „יענע גאַסן“ אויסגערעכנט נעמען פֿון פֿרייהייטלעכע טעאָרעטיקער און זייערע ווערק, וואָס נאָכן באַקענען זיך מיט זיי, האָט פֿאַר מיר אויפגעלויכטן אַ נייע גייסטיקע וועלט, געשאַפֿן דאָ אויף דער ערד, פֿון און פֿאַר די מענטשן אויף איר, מיט אַזאַ ברייטער מעגלעכקייט פֿון דערהויבונג. ס׳איז מיר אויך אַנטפלעקט געוואָרן דער פֿולער „שם המפורש“ פֿון דער גרויסער אידעע: אַנאַרכיזם.

דעם „טויטן אַנאַרכיזם“, טעאָרעטישע ליטעראַטור, איז אין דעם גייסטרייכן וואַרשע גאַרנישט שווער געווען צו געפינען. אַפֿילו אין דעם דאָמאַלס ענגן זאָל פֿון דער יודאַיסטישער ביבליאָטעק ביי דער ייִדישער סינאַגאָגע, וווּ מ׳האַט געלייענט אין „צוויי שיכטן“ (4—6 און 6—8 אָוונט), האָט מען שטענדיק געקענט טרעפֿן מער ווי אַ מנין בחורים „גאַט־זוכער“ שטודירן אַנאַרכיסטישע ווערק. דאַקעגן קאַנ־טאַקט מיט דעם לעבעדיקן אַנאַרכיזם, דאָס הייסט באַוועגונגס־מענטשן, האָט עפעס אויסגעזען צו זיין אַן אומדערגרייכבאַרע זאַך. איך האָב שוין דאַן געקענט אַלע אַדרעסן פֿון די קולטורעלע און פּאַליטישע אַרגאַניזאַציעס, וואָס זייערע שילדן האָבן בולט זיך אַנ־געזען אין דער ייִדישער געגנט. די אומלעגאַלע לאַגע פֿונם אַנאַרכיזם איז פּוילן האָט געצוונגען די באַוועגונג זיך צו האַלטן אין שאַטן פֿון אומבאַקאַנטקייט. אַפֿילו די סינדיקאַליסטישע באַוועגונג, וואָס האָט שוין דאַן געהאַט אַנטוויקלט אַ באַדייטנדיקע טעטיקייט אין געוויסע פּראַפעסיאָנעלע פּאַרייען, איז געווען אומצוגענגלעך פֿאַר אַ יוגנטלעכן פֿון „יענער זייט באַריקאַדע פֿון קלאַסן־קאַמף“, וואָס איז נאָכנישט געווען אַריינגעצויגן אין די אַרבעטער־קרייזן. נישט איינ־מאַל, אַזוי לעבנדיק אין איינזאַמקייט, אפֿילו מורא האָבנדיק אַרויס־צוואַגן צו וואָסער אידעע איך בין דערגאַנגען, און וואָס מער פֿאַר־טיפּנדיק זיך אין אַנווער ליטעראַטור — האָט מיין יוגנט פּאַנטאַזיע

געשטורעמט צו ווערן און „אפאסטאל“ און טראגן אט-די הויכע אידעע צווישן מענטשן. איך האב שפעטער קענענגעלערנט, און אזעלכע יחידים, וועלכע האבן נישט געפונען דעם וועג צו דער באַ-וועגונג צוליב וועלכער ס'איז סיבה, האבן טאקע געפראוועט „אפאסט“ טאלסטוואַ“ לויט זייער אייגענעם איינטייטשן אינם אַנאַרכיזם, אין פאַרשידענע ווינקלעך פון פוילן.

כדאי צו באַמערקן, און און „אַנאַרכיסט“ איז אפילו אין די „פאַר-געשריטענע“ קרייזן באַטראַכט געוואָרן אַלס אַ יוצא-דופן. די מערהייט האָט נאָך געקענט דעם אַנאַרכיזם פון דער טעראָריסטישער טעטיקייט בעתן צאָרס ממשה. הגם דער אַנדענק פון ברוך שולמאַן און אַנדערע העלדישע אַטענטאַטער, איז געפּייערט געוואָרן מיט דער גרעסטער הייליקייט און אפילו דער „בונד“, וואָס איז בשעתו געווען קעגן „טעראָר“, האָט שטאַרק געיוחסט זיך מיט הירש לעקערטט העלדישער טאַט — איז דאָך אין דער נייער „פאַרלאַמענטאַרישער רעפּובליק“ באַטראַכט געוואָרן דער אַנאַרכיזם אַלס שטרעבונג אויפצולעבן אַ „געשטאַרבענעם גאַט“. ליידער האָבן ווייניק געקענט דעם אַנאַרכיזם אין זיין ברייטערן פאַרנעם — אַלס וועלט- און מענטש-אויפפאַסונג. אַ פאַקט איז אבער, און צו די סינדיקאַליסטן, איז די באַציונג פון דער „עפנטלעכער מיינונג“ געווען אַ גאַנץ אַנדערע. מ'האַט זיי נישט ווייניק פאַרגעוואָרפן פאַר דער נויגונג צום אַנאַרכיסטישן „אוטאָפּיזם“ (שטאַטלאָזיקייט), אבער מ'האַט זיי געהאַלטן אַלס ווייטע פון „באַמבע געשפענסט“. דאַקעגן די פּאַליציי-אַרגאַנען האָבן געהאַט און אַנדער צוגאַנג: זיי האָבן נישט געמאַכט קיין אונטער-שייד צווישן די „לייכטע“ און שווער-קאַליבערדיקע אַנאַרכיסטן. פאַרקערט, גראַד די מער „פּראַקטישע“, „רויקערע“ — די סינדיקאַליסטישע טעטיקע אַרגאַניזאַציע-מיטגלידער האָט די פּאַליציי געשאַנקען מער אויפּמערקזאַמקייט, ווי צו די קאַנסעקווענטע אַנאַרכיסטן, צווישן וועלכע אייניקע האָבן זיך אפילו אַרומגעטראָגן מיט עקסטרעמע פּלענער, ווייל זיי האָבן נישט אַרויסגעוויזן קיין ברייטערן איינפלוס. דערפאַר טאַקע איז פיל לייכטער געווען זיך צו טרעפן מיט אַ גוטן „קענער פון אַנאַרכיזם“, ווי מיט אַ פשוטן אַרגאַניזאַציע חבּר, וועלכער האָט זיך געמוזט האַלטן אין שטרענגע קאַנספּיראַציע ראַמען.

דער „אלטער“

א

דערשטע בשורה, אז מיר קענען זיך טרעפן מיט א „לעבעדיקן“ אַנאַרכיסט, האָט אונז געבראַכט איינער פון אונזער שוין דאָן קליינער באַפריינדעטער גרופע „זוכער“. נאָכן אָפגעבן אַ פייערלעכע דערקלערונג וועגן קאָנספּיראַציע־דיסציפּלין, האָט ער אונז איבער־געגעבן דעם סוד, אַז ס'איז אים געלונגען זיך צו פאַרבינדן מיט אַ זייער חשובן חבר, וואָס ווינטשט זיך מיט אונז צו טרעפן. דאס איז אַן אַלטער העברעאישער לערער, וואָס איז געווען טעטיק נאָך פאַרן „5־טן יאר“ אין דער באַוועגונג און אַרום אים גרופירן זיך אויך היינט אידעאישע חברים. מיט אומגעדולד האָבן מיר געוואָרט אויף דער געהיימער באַגעגניש מיט דעם „אַלטן“ (אָזוי האָט מען אונז איבערגעגעבן זיין קאָנספּיראַציע־נאָמען) צו וועלכן מיר האָבן אָנ־געהויבן פילן נאָענטקייט נאָך זייענדיק אומבאַקאַנט.

* * *

אין אַ זומערדיקן שבת־נאַכמיטאַג, ווען די יידישע יוגנט האָט מיט זייער פייערלעכקייט פאַרפלייצט די ענגע טראַטוואַרן, האָבן מיר (דריי דאַמאַלט) זיך אָפגעפונען, ביי ראַג דזשיקע און מילאַ, אנגע־קליידט אין די שוואַרצע אויבערמאַנטלעך און חסידיש־סאַמעטענע היטלעך. מיט אינערלעכן שטאַלץ האָבן מיר געקוקט אויפן רושיקן אַרום; „אויך מיר ווילן זיך באַדן אין פרייד — האָט געשריגן אונזער צעהיצט געמיט — מיר גייען נאָר שעפן וויסן ווי אָזוי די ערדישע פרייד צו מאַכן גאַנצער, דויערהאַפּטער און פולער“...

נאָך אַ פאַר מינוט גאַנג כמעט שווייגנדיקע, זענען מיר אַריין אין הויף מוראַנאָוסקאַ 32; די הויכע גרוי־שמוציקע מויערן האָבן געלאָזט זען נאָר אַ קליין שטיקל לויטערן הימל, וואָס האָט אויסגעזען נאָך ווייטער און העכער ווי ער איז אין דער ווירקליכקייט, מחמת די פאַרעפּוּשטע קעלער־שטובן, וועלכע מיר זענען פאַרביי, אין וועג צום אַריינגאַנג אין אַן אַנדערן עקהויז. אַרויפקלעטערנדיק אויף די שטיגן האָט אונז באַגלייט יענער קינסטלעכער בין־השמשות, וואָס הענגט אַ גאַנצן טאַג אין די אַרעמקייט־קאַרידאָרן פון גרויסע גע־ביידעס. אונזער וועג־ווייזער האָט גיך דערטאַפּט, ווי אַ היימישער,

און דרייט געפנט אַ טיר און נאָך עפעס אַ טיר — און אַט איז דערשינען פאַר אונז אַ גאַנץ געמיטלעכע שטוב. פון בעט האָט אַרויס־געשיינט דאָס געזיכט פונם „אַלטן“, וואָס האָט מיט אַ ליבלעכן שמייכל געענטפערט אויף אונזער באַגריסונג: „גוט שבת, גוט שבת!“ ער האָט אונז גלייך געבעטן זיך זעצן, פילן זיך היימיש און צורוקן די שטולן נעבן זיין בעט. ס'האַט זיך פאַרבונדן אַ שמועס וועגן שטרעך־בונגען אין חסידות און דער „אַלטער“ האָט אָנגעוואָרפן משכיליש־פילאָזאָפישע וואַרטשפילן — אַלץ דורכגעפלאַכטענע מיט אפיקורסות. וועגן אַלץ האָט ער מיט אונז גערעדט, נאָר נישט וועגן אַנאַרכיזם. זיין שאַרפֿזיניקייט אין די שיחות חולין, זיינע טיף־געפאַסטע שאַרעך־בלויזע אויגן, וואָס האָבן געשפּיזלט ווי אין אין־סוף, די ענערגישע געזיכט־שטריכן, האָבן אונז איבערצייגט, אַז אויסער „שיין קיביצן“ איז פון דעם מענטשן פאַראַן אַ סך צו דערוואַרטן. זיין גרוי, קורץ־געשוירן בערדל און די לאַנגע, ווייסע האַר, פאַרקעמט אויף הינטן, וואָס האָבן דערמאָנט אין די אַמאָליקע רעוואָלוציאָנערע פּערזענלעכקייטן, האָט געוועקט אונזער פּיעטעט פאַר אים. אַלץ, וואָס ער האָט געזאָגט, איז געווען, ווי נישט פאַרענדיקט און מיט אַנדייט, אַז דאָס איז נאָר אַן הקדמה־שמועס. אויך אין אונזרע ענטפערס און באַמערקונגען איז געווען נישט דערוואַגטעט מיט גלויבן, אַז מיר וועלן נאָך ממשיך זיין. די גאַנצע צייט פון אונזער פּילטעמאַ טישן שמועס, איז אויף אַ זייטיקער סאַפּע, ווי אומבאַמערקט, געלעגן זיין טאַכטער, פאַרטיפּט אין גימענאָזיאַלע עקזאַמענס־צוגרייטונגען. איר נאָמען, סאַראַ, האָבן מיר באַוויזן צו באַקענען גלייך ביים אַרייַן־קומען אָן ספּעציעלע באַקאַנטשאַפט־צערעמאָניעס. דאָס קומען פון תּלמידים צו איר פּאָטער, האָט איר אויסגעזען אַ וואַכעדיקע דער־שיינונג. אויב זי האָט אונז צוגעוואָרפן נייגיריקייט־בליקן איז עס נאָר געווען אַ דאַנק דער עקזאַטישקייט: דריי „חסידים־לעך“, אין זיידענע קאַפּאָטעס (אָן די היטלעך) — רויכערן אום שבת. איר ריידן חברים מיטן פּאָטער, ווי צוויי גלייכע, האָט ביי אונז אַרויס־גערופּן פאַרוונדערונג: אַ זאָך וואָס אין די חסידישע היימען איז עס געווען פּרעמד. מיר האָבן עס גלייך צוגעשריבן דער ווירקונג פונם טאַטנס אידעאלן; אַבער שפּעטער האָבן מיר זיך ליידער איבערצייגט, אַז די אייביקע מלחמה צווישן עלטערן און קינדער, פאַרנעמט אויך אַן אַרט אין אַזעלכע היימען.

אונדזער שמועס איז איבערגעריסן געוואָרן, מחמת דעם, וואָס

„ביז די רעוואלוציע“, האָבן מיר פאַרלייפיק געמוזט דערשיינען ביי אונזערע פאַמיליע־טישן צום טראַדיציאָנעלן שלש־טענדען. נאָכן גע־זעגענען זיך ווי מיט אַ לאַנג־באַקאַנטן, אייגענעם מענטשן האָבן מיר זיך באַשטימט צו טרעפן מיט „אַלטן“ אין אַ פּאַר טעג אַרום. מיר זענען אַוועק נישט קיין אַנטוישטע, הגם וועגן דער געזוכטער פּאַר־בינדונג מיטן אַנאַרכיזם האָבן מיר אפילו קיין וואָרט נישט געהערט. מיר האָבן עס אויסגעטייטשט אַזוי, אַז צוליב קאַנספּיראציע האָט ער וועגן עיקר ניט גערעדט. ער האָט זיך נישט דערלויבט צו באַהאַנדלען אַזאַ געהיימען ענין גלייך ביי דער ערשטער באַקאַנטשאַפט. באַזונדער האָט אונז געמאַכט אַזוי צו טראַכטן זיין באַמערקונג. ביים שיידן זיך, נישט אַראַפּצוגיין צוזאַמען און אויך צום צווייטן צוזאַמענטרעפן נישט קומען אַלע אויף איין מאַל.

ב

פון דעם דערמאָנטן פּאַל האָב איך שפּעטער געלערנט, אַז דעם „אַלטנס“ צוריקגעהאַלטנקייט, בעתן ערשטן באַזוך, האָט אויסער קאַנ־ספּיראציע געהאַט נאָך אַ מאַטיוו, וואָס גרענעצט זיך מיט זיין צוגאַנג צום מענטשן. די שיטה פון „וואָרפן לאַזונגען“ איז דער וועג פון מאַסן־באַהערשער, וואָס ווילן נאָר געווינען די מענטשן אַלס „צו־שטימער“, אַדער באַשטימטער, פאַר איבערגעבן די מאַכט איבער זיי; דער אַנאַרכיזם, וואָס שטרעבט צו וועקן ביים יחיד זעלבסט־באַשטימונג, געזעלשאַפטלעכע אחריות און דירעקטע באַטייליקונג אין שאַפן מענטשלעכע ווערטן — קען נישט און דאַרף נישט גיין אין יענער ריכטונג. מיר קענען זיך נישט באַגנוגענען מיט „אַפֿ־זאַגן“ אונדזער געדאַנק, נאָר דאַרפן העלפן דעם מיט־מענטש אַנט־וויקלען זיינע קריטישע פעיקייטן, ער זאָל אורטיילן און אַליין קומען צו שלוסן. דאָס איז אַ וועג און אפשר טאַקע דער קירצסטער, פאַרן דערגרייכן אונזערע צילן. זיין אַנהויבן שמועסן מיט אונז איבער חסידות און סתם אפיקורסות איז געווען אַ מין וועלן מיט־לעבן מיט אונזער גייסטיקן עבר, צו דערקענען דעם איבערברוך אין די יונגע נשמות, בכדי צו געפינען דעם נאָענטסטן וועג ווייטער צו אַנטוויקלען אונדזערע געדאַנקען.

טעארעטישע לאבירינטן

א

אונזער צווייטער צוזאמענטרעף ביים „אלטן“ האט שוין געטראגן א מער אפיציעלן כאראקטער. דאס מאל, אין נאכמיטאג-שעה פון א פראסטן מיטוואך, נאך דער ארבעט, איז ער געזעסן ביים טיש אן ערנסט-פארטראכטער און זיין האלטונג, ווי א המשך פון זיין לערער-ראל אין גימנאזיע „חינוך“, מיט פעדאגאגישער „דיסטאנץ“, האט אונז אויפמערקזאם געמאכט צו זיין „געהארכזאמע“ צוהערער. ווען אלע דריי נייע תלמידים זענען שוין געזעסן (טאקע געקומען איינציקווייז) ארום טיש, האט זיין נאך אלץ קאנצענטרירט שווייגן אנגעזאגט, און אט איצט טרעט ער צו צו בארירן דעם עיקר-פונקט פון אונזער פאראינטערעסירט זיין: — דעם אנארכיזם. אנגעהויבן האט ער אבער גאר מיט געפאסטע פארמולירונגען וועגן פארשידענער ארטיקע ריכטונגען אינם סאציאלזם, און די ערשטע לעקציע איז געווען געווינדעט דעם היסטארישן מאטעריאלזם און מארקסיזם. טראץ דעם, וואס שוין אין אונזער פאריקן שמועס האט ער געהערט פון אונז אנט-מארקסיסטישע אויספירונגען, האט ער אבער, ווייזט-אויס, געהאלטן אן ס'פעלט אונז נאך פיל צום פארשטיין די דאזיקע ריכטונג, בכדי צו זיין אויסגעהאלטענע „אנטי-איסטן. ערשט נאך א גאנצער ריי לעקציעס, פירנדיק אונז איבער די פארוויקלטע טעארעטישע לאבירינטן במשך פון לאנגע וואכן, אנהויבנדיק פון די אוטאפיסטישע שולן און קומענדיק צו די סאציאליסטיש-רעפארמיסטישע ארבעטער-באוועגונגען, איז ער ארויף אויפן „דרך המלך“ און גענומען אונז באקענען מיט אלע שאטירונגען אינם אנארכיזם. ער האט אונז געפירט מחיל אל חיל: גאדוויג, פרודאן — שטירנער און טאלסטאי, קראפאטקין און אנדערע קלאסיקער, וועלכע זענען פאר-וואנדלט געווארן אין כמעט זעלבסטשטענדיקע „איזמען“. גראד בא-קונן, וואס איז געווען אונזער ערשטער וועקער צום פרייהייטס-געדאנק און אויך דער „אלטער“ האט אים באצייכנט אלס איינער פון די הערלעכסטע געשטאלטן אין דער אנארכיסטישער וועלט, איז נישט אויסגעטיילט געווארן אין אונזער טעארעטישן שטודיום אלס א באזונדערן „איזם“. איך פארשטיי עס ערשט היינט, און אין דעם ליגט

טאקע באקונינס אייגנארטיקייט און טאקע וויכטיקייט, וואס ווען מ'זאל צונויפזאמלען אלע זיינע לאזונגען, געדאנקען, באגרינדונגען, האנדלונגען און פראיעקטן — וואלטן זיי מיט זיך פארגעשטעלט א קנויל פון אומפארשטענדלעכקייטן אדער גאר סתירות; ערשט דאן ווען מ'פארבינדט זיי מיט דעם געשיכטלעכן אספעקט, מיט די צייט־לעכע געשעענישן, אויפברויזן און שטרעבונגען, באגרייפן מיר זייער אייגנטלעכן זינען. דערפאר טאקע ווען מיר זענען איבערגעגאנגען צום דינאמישן טייל פון אנארכיזם — צו דער באוועגונגס־געשיכטע — איז באקונין אויסגעוואקסן אלס צענטראלע פיגור. מיט זיין גאנץ לעבן אפגעבן פאר ארייננועבן א דערהויבענעם טרוים אין טעגלעכער ווירקלעכקייט, איז ער פאר אונז אויסגעוואקסן אלס „לעבעדיקער“ אנארכיסט. יעדע איינצלהייט פון זיינע ארויסטריטן און קאמפן, וואס מיר האבן מיט אונז אייפער גענומען שטודירן, האט אונז געוויזן דעם וועג ווי צו זיין געהיט פון דאגמאטיזם אין דער דאגמאטלאזער לערע.

ב

אכן באקענען זיך מיט דעם הערלעכן הומאניטאר־סאציאלן צורגאנג פון אלע ריכטונגען אינם אנארכיזם, וואס גיט זיך בעיקר אפ מיט די אממערסטן ליידנדיקע פון דער עקזיסטירנדער ארדענונג, האט זיך געשטעלט די פראגע, ווי אזוי צו טראגן די גרויסע אידעע צו די, וואס נויטיקן זיך אזוי אין איר, ווען די לעצטע — די ארבעטער־מאסן, ספעציעל אין דעמאלסדיקן פוילן — געפינען זיך גאר פול־שטענדיק אונטערן איינפלוס פון דעם מארקסיסטישן מאכט־סאציאליזם און ווילן גאר פארבייטן די „קאפיטאליסטישע קייטן“ אויף „פראלע־טארישע“ (פון פארשידענע מעטאלן און קאלירן).

דער שטרייט מיט די מארקסיסטישע־אינטערנאציאנאלן, האט אין אונזער צייט און באדינגונגען אויסגעזען צו זיין דער סאמע קאמפס־צענטער, בכדי צו מאכן ארט פארן אנטשטיין פון דער פרייהייט־באוועגונג; נאך אפשר פריער ווי דער קאמף מיט די באזיצער פון מאכט און קאפיטאל. אונזער קאמף מיטן מארקסיזם האט דעריבער איצט אויסגעזען נישט נאר ווי אן איבערחזרונג פון דער געשיכטע פון באקונינס ארויסטריט קעגן מארקסן, נאר ווי א נויטיקער המשך, וואס דארף אויסגעברייטערט ווערן קעגן פארצווייגטן מארקסיזם בכלל. ס'איז דעריבער פארשטענדלעך, וואס דאס היסטארישע קאפיטל

מאַרקס־באַקונין האָט פאַרנומען דעם אויבן־אָן אין דער אַנאַרכיסטי־
שער פּראָפּאַגאַנדע אין פּוילן אפילו ביי די חברים פון „דער ריי“;
ביים צוזאַמענטרעפן זיך מיט „מאַרקסיסטיש־געשטימטע“ איז דאָס
געווען דער עיקר־פּונקט פון די היציקסטע וויכוחים. אַ פּאַקט, אַז
פון די ערשטע פּרווון אַרויסצוגעבן לעגאַלע ביכער, איז געקומען
דער שלום צו פאַרעפענטלעכן אין יידיש ברופבאַכערס „מאַרקס און
באַקונין“*, וואָס איז געלייענט געוואָרן פון אונזער יוגנט מיטן
גרעסטן אינטערעס און אויך מיטן ציל: „בכדי צו וויסן וואָס אַפּצו־
ענטפּערן די מאַרקסיסטן“.

6

אַלעמענס פּריינד

א געוויסע צייט האָבן מיר געהאַט דעם איינדרוק, אַז דעם „אַלטנס“
שטוב איז עפעס אַן אומבאַקאַנט ווינקל, וואָס איז נאָר אונדז
געלונגען על־פי צופאַל צו אַנטדעקן. בסך־הכל בלויז עטלעכע מאָל
האָבן מיר זוכה געווען צו הערן לעקציעס אומגעשטערט פון זייטיקע
מענטשן. די אויסערלעכע טיר האָט זיך כסדר אויף־ און צו געמאַכט,
פון דעם צווייטן צימער האָבן זיך דערטראָגן הילכיקע שמועסן, אבער
אונדז האָט מען געלאָזט צורו. שפעטער אבער, ווען מ'האַט אונדז
אַנגעהויבן האַלטן פאַר אייגענע, פלעגט זיך אָפט דערהערן עפעס
אַ פינגער־קלאַפּ אין טיר, ווי פון יוצא־וועגן און גלייך האָבן זיך
באַזעצט צו אונזער טישל, מיט דרייסקייט פון „היימישע געסט“,
אומגעריכטע צוהערער. נאָכן פאַרענדיקן די לעקציע האָבן זיך פאַר־
בונדו פרייע און חברישע געשפרעכן מיט די נייבאַקאַנטע.

דער ערשטער, וואָס מיר האָבן אויף אַזאַ אופן באַקענט, און
וועלכער האָט געצויגן באַזונדער אויפּמערקזאַמקייט, איז געווען הירש
מענעס פּריינד (באַקאַנט, פאַרקירצט: פּריינד). זיין שמאַל און
לענגלעך פנים מיט אַ שטאַרק־אַרויסגעשטאַרצטער נאָז, וואָס האָט
געמאַכט אומבאַמערקבאַר די טיף־איינגעפאַסטע אומעטיקע אויגן, זיין
אומענדלעך נאַקעטער שטערן, האָבן אים כאַראַקטעריזירט ווי אַן
ערנסטן און איבערלעבעניש־רייכן מענטשן — אַזעלכן ווי מיר האָבן

* ברופבאכער פריץ: מאַרקס און באַקונין, יידיש: ה. מענעספּריינד,
וואַרשע 1933, פאַרלאַג „דאָס בוך“.

זיך דאן פאָרגעשטעלט אַן „עלטערער“ אַנאַרכיסט, וואָס טראַגט שוין אויף זיך דעם יאָך פון 40 יאָר לעבן, דאַרף זיין. דאָס האָט זיך טאַקע באַשטעטיקט מיטן דערוויסן זיך מער וועגן זיין לעבנס־געשיכטע. ווען ער האָט זיך דאָס ערשטע מאל צערעדט „גלאַט־אזוי“ — און עס האָט אַ פּליס־געטון פון זיין מויל אַ מעסטל ווילגאַרע וויצן, האָבן מיר זיך געפילט אַביסל פאַרלירן; באַזונדער צוליב דער אַנוועזנהייט פון סאַראַ וואָס פון איר גאַנצן אויסזען האָט געשפּריצט די נאַאיווי־טעט פון אַ רבנישער טאַכטער. איר גלייכגילטיקייט און דעם „אַלטנס“ גוטמוטיקע באַמערקונג: „אַהא, פּריינד האָט זיך שוין צערעדט“ — האָט אונז גלייך אויפגעקלערט. אַז מיר האָבן דאָ צו טון מיט עפעס אַ מענטשלעכער שוואַכקייט. (אגב, אַ „חזן־פּלעקעלע, וואָס האָט זיך איינגעקריצט אין זכרון ביי אַלע, וואָס האָבן אים געקענט, ווי הויך מיזאַל נישט האָבן געשעצט זיינע דערהויבענע מעלות). האָט מען מיט אים פאַרפירט אַ שמועס איבער ערנסטע טעמעס, האָט ער זיך אַנטפּלעקט אין דער גאַנצער שיינקייט. ער איז געווען אַ מענטש מיט ברייטע קענטענישן אין דער וועלט־ליטעראַטור און טיפּן פאַרשטיין אין נאַטור־וויסנשאַפט און סאַציאַלאָגיע. אַלץ דעראַבערט מיט אייגענע כוחות, מיטן שטאַרקן ווילן צו לערנען און דערביי האָט ער אויך באַזעסן ליטעראַרישן טאַלאַנט.

אין די יונגע יאָרן האָט אים דער אינערלעכער „שטורעם און דראַנג“ אַרויסגעטריבן פון זיין קליינער גאַליציאַנער געבורט־שטעטל אין דער גרויסער וועלט־אַרין. פאַר דער ערשטער וועלט־מלחמה האָט ער זיך באַטייליקט אין די עקספּערימענטאַלע אַנאַרכיסטישע קאַלאָניעס אין דייטשלאַנד, וועגן וועלכע ער האָט אנגעשריבן אַ גרעסערס ווערק, אין פאַרם פון אַ ראַמאַן, וווּ ער האָט בעיקר גע־שילדערט די פּסיכאָלאָגישע שוועריקייטן אינם צוזאַמענלעבן פון יענעם מוסטער־קאַלעקטיוו. ס'איז ליכט געווען צו דערקענען אין ראַמאַן, אַז איינער פון די הויפּט־העלדן איז געווען ער אַליין. ביים אַפטן פאַרלייענען קאַפיטלעך פון דער דערמאַנטער אַרבעט (אין מאַנסקריפּט) פאַר ברייטערע חברישע קרייזן, האָבן מיר געהאַט די געלעגנהייט טיפּער אַריינצוקוקן אין זיין נשמה. בעת דער ערשטער וועלט־מלחמה איז ער פאַרוואַגלט געוואָרן קיין ענגלאַנד אַלס קריגס־געפּאַנגענער (אגב דאָרט זיך דערלערנט גרינטלעך ענגליש) און אויך וועגן דעם לעבנס־קאַפיטל האָט ער געשריבן און פיל דערציילט. ער האָט איבערגעגעבן באַלערנענדיקע פּאַקטן, באַגלייט מיט סאַציאַל־

פסיכאלאגישע באַלויכטונגען. נאָך דער מלחמה איז ער צוריקגעקומען קיין פוילן, זיך באַזעצט הינטער וואַרשע (פּאַלעניץ). זיין אַנגעזאַמלטן וויסן און דערפאַרונג האָט ער מיט אַ ברייטער האַנט געשטעלט אין דינסט לטובת די אַנאַרכיסטישע גרופּן. אין די סינדיקאַליסטישע קרייזן איז ער געווען באַקאַנט מיט זיינע לעקציעס וועגן ליטעראַטור, וויסנ־שאַפּטלעכע שמועסן. ער האָט אויך רעפּערירט איבער טעאַרעטישע אַנאַרכיסטישע טעמעס, בפרט איבערן מאַרקס־באַקונין־שטרייט, פון וועלכן ער האָט געקענט גרינטלעך אַלע געשיכטלעכע איינצלעייטן אויפן סמך פון ליטעראַטור און היסטאָרישע דאַקומענטן*. ער האָט אויך געשריבן לידער אין סטיל און גייסט פון אונדזערע אַמאָליקע פּאַעטן, און ווי יענע אַליין איינגעשטודירט מיט די „חברה“ צו זינגען עס אין כאַר.

אין זיין אַפּהאַנדלונג איבער „ניטשעס פּילאָזאָפּיע“** ליינענען מיר אויף דער ערשטער זייט, אַנשטאַט אַ הקדמה:

דורך אַ לעבנס־וועג, אַ שווערן,

ווי אַ וואַנדערער אַ מידער.

שווער פון בענקען, מיד פון קלערן,

הונגעריק אין גייסט און גלידער.

האַב איך פון דעם קוואַל געטרונקען,

איז מיין דורשט געוואָרן גרעסער.

טייל זיך לעזער מיט מיין בענקען!

אפשר דאָך צוזאַמען וועט זיין בעסער?

* אין די יאָרן 33—1930 איז אין פּאַלעניץ — אַ קור־אַרט הינטער וואַרשע — אין די זומער־חדשים איינגעאַרדנט געוואָרן פון די סינדיקאַליסטישע חברים אַן אַפּרוקאַלאַניע אויף קאַמוניסטישע יסודות: זעלבסטבאַ־דינונג און פּרייער ביישטייער האָבן דערמעגלעכט זייער אַרעמע דערגע־רונג און ווייניגס־באַדינגונגען. דאַקעגן גייסטיק איז עס געווען אַ ווונדערבאַרער ווינקל. אין די רוטעג (שבת און זונטיק) האָבן, גרופּנווייז, חברים עולה־רגל געווען אַהין בכדי צו געניסן פון די באַלערנדיקע שמועסן און לעקציעס. חבר פּריינד איז געווען איינער פון די הויפּט־רעפּערענטן.

** ה. מענעס־פּריינד, ניטשעס פּילאָזאָפּיע, וואַרשע 1939, 86 זייטן. אַרויסגעבער ל. הירשאַווע. דאָס בוך איז פאַרענדיקט געוואָרן אין דרוק פאַרן אַפּפּאַר פון מחבר קיין פּאַריז, וווּ ער איז אומגעקומען דורך די היטלער־באַנדעס צוזאַמען מיט אַנדערע דעפּאַרטירטע יידן. געוויסע מאַנוסקריפּטן זיינע געפּינען זיך ביי די געראַטעוועטע חברים אין פּאַריז.

אין די פאָר שורות האָט דער מחבר אַמבעסטן זיך אַליין גער צייכנט מיט די שאַרפטע שטריכן און אויסגעדריקט זיין ווילן צו טיילן זיך מיט וויסן, וואָס דאָרף אייגנטלעך זיין דער ציל פון יעדן אינער טעלעקטועלן מענטשן וואָס שטרעבט, אַז ס'זאָל זיין בעסער... ער האָט זיינע פעיקייטן נישט געזוכט צו פארוואַנדלען אין אַ „קרדום לחפור בה“ און באַמיט זיך צו ציען זיין חיונה פון פיזישער אַרבעט. אפילו אין „טרוקענע“ ליטעראַרישע פראַבלעמען האָט ער אַרייַנגעוועבט דעם רעוואַלוציאַנערן מאַמענט, באַנוצט זיך מיט זיי פאַר אידעאָלאָגישער אויפקלערונג. אָט די טענדענץ קומט בולט צום אויסדרוק אין זיין אפהאַנדלונג „ניטשעס פילאָזאָפיע“, וווּ ער באַמיט זיך אַרויסצוברענגן די פאָזיטיווע מאַמענטן פון ניטשעס לערע: „דאָס שעצן דעם ווילן איבערן אינטעלעקט“; „די קעגנערשאַפט צו יעדער געבונדנקייט פון יחיד דורך דער געזעלשאַפט און מלוכה“ און אַנדערע געדאַנקן אין גייסט פון אַנאַרכיזם. פון דער צווייטער זייט, ווייזט ער אָן אויף דעם, וואָס פאַרשידענע פאַראַזיטן האָבן פאַרקריפלט ניטשעס פילאָזאָפיע, ווי דאָס איז געווען דער גורל פון פיל דערהויבענע לערעס.

* * *

דאָס דערמאָנטע בוך באַגלייט אַ נאַכוואַרט מיט אַ מיסטעריעזן אונטערשריפט: אַל (זייט 83—86). דאָס זענען פון די ווייניק פאַר-בליבענע געדרוקטע שורות געשריבן דורכן „אַלטן“. ער איז געווען אַ „שווערער שרייבער“, דערפאַר אָבער זייער קאַנצענטרירט. די קאַרגע פיר דרוק-זייטלעך שטעלן מיט זיך פאַר אַ באַזונדער אינטער-רעסאַנטע אַרבעט, וואָס קלערט אויף דעם באַדייט פון ניטשעס לערע פון אונזער שטאַנדפונקט.

7

אונטער אַ פרעמדער פאן

צו די נאַענטע פריינט פון „אַלטן“ האָט אויך געהערט משה'ל מעזעריטשער (משה קויפּמאַן, געשטאַמט פון מעזעריטש). ער האָט שטענדיק אונטערגעשטראַכן זיין „פראַסטע מלאכה“ (מאַלאַרוש — מען האָט אים אויך גערופן „משה מאַלאַרוש“). בעת ער האָט זיך געפילט אומבאַהאַלפן צו פאַרטיידיקן זיינס אַ שטאַנדפונקט אין אַ חברישער דיסקוסיע. דערמיט האָט ער געוואַלט אונטער-

שטרייכן, אַז אייגנטלעך איז ער מיט זיינע געפילן שטאַרקער ווי מיט לאַגיק, צוליב דעם וואָס אים פעלט די „געשולטע אינטעליגענץ“. זיין ביסל גרויע האַר אויפן ליסן קאַפּ, האָבן גלייך געמטרט, אַז ער איז שוין אַריבער די מיטעלע יאָרן; די רירעווידיקע האַלטונג האָט אָבער כאַראַקטעריזירט אים אַלס „אייביק יונגער“. אין פריער יוגנט איז ער אַריינגעצויגן געוואָרן אין רעוואָלוציאָנערער טעטיקייט, דורכגעמאַכט פאַרשידענע גלגולים: געווען טעטיק אין ס.ס., שפעטער אין דער יידישער סעקציע פון פ.פ.ס.* און דערנאָך זיך אָנגעשלאָסן אין די אַנאַרכיסטישע רייען. שוין אין דעם נייעם פּוילן, אין יאָר 1923 איז ער געשטאַנען אין שפיץ בעת אַ מאַסן שטרייק פון די בויר אַרבעטער, צוליב וועלכן ער איז אַרעסטירט געוואָרן. נאָכן אַפּוויצן אַ צייט אין תּפּיסה, איז ביי אים אָפּגענומען געוואָרן דאָס פּאָליטישע בירגערשאַפטס־רעכט. הגם דער אורטייל איז נאָר געווען אויף 8 יאָר, האָט אבער די פּוילישע רעגירונג (פּילסודטשיקעס) נישט „באַוויליקט“ צוריקצוגעבן דאָס רעכט שוין נאָכן אַפּלוויף פון שטראַף־טערמין און זיינע אַלע ביטעס (אין הסכּם מיטן געזעץ) זענען אָפּגעוואָרפן גע־וואָרן. שפעטער איז ער געווען טעטיק אין יידישן מאַלאַרזשעס־פּאַרטיין און אַ צייט (ביז בערך 1932) פאַרנומען דעם אַמט פון פּאַרזיצער. די לאַנגע יאָרן טעטיקייט צווישן אַרבעטער האָט אויף אים גע־לייגט דעם חותם פון אַ טיפּישן „מאַסאָוויעץ“. אַפּילו אין פּריוואַטע שמועסן האָט ער גערעדט מיט פּאַטאָס ווי פון באַריקאַדן־טריבונעס, געוואָרפן זיך מיט לאַזונגען מער ווי מיט לאַגישע אַרגומענטן. דער דראַנג פאַר מאַסן־טעטיקייט, האָט אים אַביסל „פאַרטשעפעט“ מיט דער קאָמוניסטישער ברייטער גאַס, אָבער נאָר אויף אַן אויבערפלעכ־לעכן אופן. אויף זייערע „בערזעס“ אין וואַרשע און ספּעציעל אין דעם וואַינאַרט פון זיין פּאַמיליע, פּאַלעניץ, איז ער געווען באַקאַנט אַלס אינטערעסאַנטער „דיספּוּטאַנט“ און דאָך האָבן אים אַסך פון דער „קאָמוניסטישער גאַס“ געהאַלטן פאַר אַן „אייגענעם“. ווען די אַנאַרכיסטישע באַוועגונג האָט אָנגעהויבן אַרום זיך קאַנצענטרירן אַ גרעסערן יוגנט־קרייז, האָט ער אָנגעהויבן מער זיך „אויסלעבן“

* אין די יאָרן 34—1933 פאַרעפענטלעכט אין דער אַפיציעלער רעגירונגס־אויסגאַבע (פּערטל־יאַרשריפט), „ניעפּאַדלעגלאַשטש“, געווידמעט דער געשיכטע פון באַפּרייאַונגס־קאַמף פאַר פּוילינס אומאַפהענגיקייט, גרעסערע קאַפּיטלעך זכּרונות וועגן דער טעטיקייט פון דער יידישער סעקציע אין פ.פ.ס.

אין אונזערע רייען און ער האָט שטענדיק אונטערגעשטראַכן, אַז ביי אונדז פילט ער זיך אינדער היים. זיין אַרט־דענקען און צוגאַנג צו געזעלשאַפטלעכע פּראָגן איז טאַקע דורכאויס געווען אַנאַרכיסטיש. אונדזער יוגנט האָט אים פאַרערט און פיל געלערנט אפילו פון זיינע שיחות־חולין. ער האָט זיין האַרציקע חברישקייט געטיילט מיט אַ ברייטער האַנט. אונדזערע חברים, וואָס האָבן געזען אין דער באַוועגונג נישט נאָר אַ „רעוואָלוציאַנערן אַפּאַראַט“ נאָר אויך דעם קערן פון אַ נײַער געזעלשאַפטלעכער ראַם, אַ ברידערלעכן פאַרבאַנד פאַר געמיינזאַם שטרעבנדיקע, האָט אין משהלען, און ענלעכע ווי אים, געפונען אַ מוסטער פאַר חברישער באַציונג. זיין אַביסל איבערמאַסיקע שוואַכקייט צו געזעלשאַפטלעכער אַמוזירונג, האָט אים געשטרעט צו קאַנצענטרירן זיך; ער האָט זיך נישט געווידמעט קיין שום פּראַקטי־שער טעטיקייט און אַזעלכע איז אים אויך נישט פאַרגעלייגט געוואָרן. אין דער „גאַס“ האָט ער אָבער פרעזענטירט אַ צענטראַלע פיגור. אַט דער „בירגער פון צווייטער מדרגה“ (אַן פּאָליטישע רעכט), האָט שטענדיק געטראָגן, אין זיין לאַץ, דעם אַפצייכן פון „געוועזענע פּוילישע פּאָליטיש־אַרעסטירטע אין די צאַרישע תּפּיסות“. ער איז אויך געווען אַ מיטגליד אין יענעם פאַרבאַנד, צו וועלכן ס'האָבן אַגב געהערט די געוועזענע קעמפּער פאַר פּוילנס אומאַפהענגיקייט פון אַלע שאַטירונגען.

צוליב דער פּילבאַרביקייט אין זיין געזעלשאַפטלעכן „אויסלעבן זיך“ האָט דער אַרון מיט זיין טויטן קערפּער*, „געבלאַנדזשעט“ אין פאַרשידנאָקאָליריקע אַרגאַניזאַציעס, און לבסוף באַגראָבן געוואָרן אונטער אַ פרעמדער פּאַן. אין פּאַלעניץ — איז ער פאַרכאַפט געוואָרן דורך די אַרטיקע קאָמוניסטן, באַקלאַגט געוואָרן ווי אַן „אייגענער“ און באַגלייט אין זיין לעצטער רייזע (צו קבורה) קיין וואַרשע פון „האַמער און סערפּ“־פּאַן. אין וואַרשע איז זיין אַרון ווידער פאַר־כאַפט געוואָרן דורך דעם פאַרבאַנד פון געוועזענע פּאָליטישע אַרעסטירטע, וועמען די פּאָליציי האָט געהאַלפּן „אַרויסראַטעווען“ פון די קאָמוניסטישע הענט, און אונטער זייער שמירה האָט דער „פאַרבאַנד“ אים געפירט צום יידישן בית־עלמין, מיט אַפיציעלער פּייערלעכקייט, אונטערן פּאַן פון געוועזענע פּוילישע פּרייהייטס־קעמפּער. אונזערע

* געשטאַרבן אין יאָר 1936 נאָך לאַנגע יאָרן ליידן אויף דער פּראַלע־טאַרישער קראַנקהייט.

חברים האבן זיך מאַסנהאַפּט באַטייליקט אין דעם לוויה־צוג. די פּאַליציי־לייט האָט זיי אָבער גוט געהיט, וויסנדיק אַז ס'געפינען זיך דאָ „געפּערלעכע עלעמענטן“. דער טעמפּעראַמענטפּולער רעוואָלוציאַנער, פּראָפּאַגאַנדיסט, וואָס האָט זיין גאַנץ לעבן גערעדט יידיש (פויליש רעכט נישט געקענט), מיט זיין פּאַרצווייגטער באַקאַנט־שאַפּט אין דער יידישער אַרבעטער־סביבה, איז ביים אָפּענעם קבר זיינעם באַקלאַגט געוואָרן אין אַ פּיין־קלינגענדיקן פּויליש אַלס „גרויסער פּוילישער פּאַטריאָט“. ס'איז אויסגערעכנט געוואָרן זיין וויכטיקער ביישטייער צו פּוילנס דערגרייכטער באַפּרייאַונג, און... משהלע האָט דאָס מאָל שוין מער נישט געקענט קריטיקירן די פּוילישע פּרייהייט, דערציילן וועגן זיין זיצן אין די פּוילישע תּפּיסות, דאָס אַוועקנעמען פּון אים דאָס פּאַליטישע בירגער־רעכט, און בעיקר: רופן ממשיך צו זיין דעם פּרייהייט־קאַמף אין ברייטן סאַציאַלן זינען, ווי ער האָט עס געטון אין אַלע טעג פּון זיינע עטלעכע און פּופּציק לעבנס־יאָרן. אויך זיינע נאָענטסטע חברים זענען געצווינגען געווען צו שווייגן דורך די „שפיצלידיקע“ (געהיימפּאַליצייאַישע) אויגן, וואָס האָבן געהאַלטן אונטער אויפּזוכט יעדן, וועלכער האָט נאָר געפרוווט דערנענטערן זיך צום קבר פּון אַזאַ ליבן חבר, וואָס אויף דער שוועל צו אייביקייט איז ער פּאַרכאַפּט געוואָרן פּון פרעמדע אין גייסט און אונטער אַ פרעמדער פּאָן.

8

די אלטע גווארדיע

אכן ווערן הימישער מיטן „אַלטן“, קומענדיק צו אים אויך אויסער די אָפיציעל־באַשטימטע פּאַר אונדזער גרופּע שעהן, האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז זיין שטוב קאַכט מיט אַריינגייער; צווישן זיי נישט ווייניק צייט־פּאַרטרייבער, וואָס קומען אַביסל זיך דורכצורבטלענען. ער האָט יעדן אויפגענומען מיט ברייטהאַרציקער חבריש־קייט און אַרויסגעוויזן פּאַרשטענדעניש פּאַר יענעם אַנגעווייטיקטע פּראָגן, אַפילו אינטימע ענינים. זיין פּולער נאָמען: אהרן פּנחס גראָס האָט אויפּגעהערט פּאַר אונז צו זיין אַ סוד, דאָך האָט מען אים אַנדערש נישט גערופן ווי „אַלטער“. ווי דער שטייגער אין אומלעגאַלע באַדינגונגען האָט מען אין דער באַוועגונג פּרינציפּיעל זיך נישט באַנוצט מיט קיין ריכטיקע נעמען און פיל פּון די נאָענטסטע

חברים, אפילו פאר געשיכטלעכער פארצייכנונג, איז שווער אפצור-
דערמאנען ווי זיי האבן געהייסן. ס'איז אויך געווען אנגענומען נישט
צו פרעגן, אפילו שוין א היימישן אביסל, צי ער געהערט צו דער
באוועגונג און שוין אפגערעדט וועגן טעטיקייטס-געביט. גאנץ לייכט
איז געווען צו באקענען די „געוועזענע“, וועלכע האבן מיט ליבע,
טיילמאל אויך אומגעבעטענערהייט, אויפגעוויקלט די פארגאנגענהייט.
אזעלכע זענען עס געקומען צום „אלטן“ בעיקר צו דערוועקן זיסע
דערינערונגען.

אברהם העפטערס, א שטייגער, שטענדיקע טעמע איז געווען
„די צייטן פון פראפאגאנדע-דעו-טאט“; ער האט דערציילט וועגן די
העלדישע בחורים פון 1905 און די קאמישע סיטואציעס (וואס ערשט
איצט, אין ליכט פון פערספעקטיוו האט ער פארשטאנען די קאמיש-
קייט דערפון) פון „עקספראריאירן“ קוישן בייגל פון גאסן-הענדלער
און צעטיילן צווישן די הונגערדיקע... בעתן הערן אזעלכע מעשיות
(צום וויפלמן מאל) האט דער אלטער צוגעווארפן א העפלעכקייטס-
שמייכל, אבער גלייך מיט ערנסט באלזיכטן פאר אונדז, פון געשיכט-
לעכן שטאנדפונקט, די דערהויבנקייט פון יענער רעוואלוציאנערער
נאאיוויטעט. פון די פארגאנגענע „בלוטיקע טעג“ האט אויך געוואסט
צו דערמאנען כאראקטעריסטישע עפיזאדן דער אביסל יינגערער
(יעדנפאלס לויטן אויסזען) אהרון שוסטער (פוקס) און „יאקאב“
(פאפיער), וואס זיין אויסגעמאטערט, איינגעקנייטשט געזיכט האט
זיך צעשטראלט אין דער סביבה פון דער אלטער גווארדיע; אויך
זיין לעבנס באגלייטערין — טאבא — האט געלעבט מיט רעווא-
לוציאנערער פארגאנגענהייט און געהאפט זען זייערע קינדער אלס
צוקונפטיקע אידעען-טרעגער. די דערמאנטע זענען געווען אמאל
חברים אין קאמפס-גרופן. ווי ארבעטס-מענטשן, דערצויגן אין פיי-
לעכע באדינגונגען, וואס האבן נישט דערמעגלעכט זייער נויטיקע
גייסטיקע אנטוויקלונג, זיינען גאר „מצוות-מעשיות“ געווען פאר זיי
צוציענדיק. זיי זיינען פעיק געווען צו דינען דעם אידעאל, וועלכן זיי
האבן אויפגענומען מער מיט געפיל ווי מיט לאגיק. זאל דערמאנט
ווערן צום גוטן דאס וואס זיי האבן זיך באשטייערט לטובת דער
גרופע ארום דעם „אלטן“ און באזונדער פאר דער סינדיקאליסטישער
באוועגונג. א טייל פון זיי האבן באאיינפלוסט זייערע קינדער צו
ווערן טעטיקע ארגאניזאציע-מיטגלידער. פיל פון די יוגנטלעכע
חברים, וועלכע האבן געהאט אויסצושטיין א שווערן קאמף מיט

זייערע עלטערן פאָן דערלויבן איינצואַרדענען „פונקטן“ (גרופן צוזאמענטרעפן) אין די היימען, אָדער לאָזן „איבערנעכטיקן“ אַ פעקל אמלעגאלע ליטעראַטור, האָבן מקנא געווען די קינדער פון די „געוועזענע“.

9

די „יונגע“

א

1 יט דער צייט האָבן מיר זיך אויך דערוווסט, און ס'עקזיסטירט אַ פאַרצווייגטע סינדיקאַליסטישע באַוועגונג (ווי זיי אליין האָבן זיך גערופן „יונגע“) אויף „דער גאַס“, וועלכע פירט אַ ברייטע טעטיקייט אין די פראַפעסיאָנעלע פאַריינען, באַזונדער אין נאָדל-פאַך. עטלעכע חברים און חברטעס האָבן מיר שוין דאָן געהאַט באַקענט, טאַקע פון די וואָס האָבן אָפטער באַזוכט ז'עם „אַלטן“, ווי פאַמיר-ליאַנטן. זיין פריינטלעכע באַציונג צו אונז האָט זיי גלייך געגעבן מיט מיט אונז צו רעדן וועגן באַוועגונגס-ענינים, „רוזשקע די קאַזע“, אליין אַ טויט-באַשאַטנטע פון טיבערקולאָז*, האָט געוואָלט אונז — די „חסידים“ — אַריינגעבן „אַ ביסל לעבן“, דורך אַריינפירן אין אַ היימישער יוגנט-געזעלשאַפט; די לעבנסלוסטיקע „חנהלע“** האָט ווידער געוואָלט באַאיינפלוסן מיט „רעוואָלוציאָנערן ברען“; „דוד“*** און אַנדערע בחורים האָבן אויף אַמאַל אונדז געוואָלט באַפרייען פון „חסידישן איינפלוס“. זייער אויבערפלעכלעכער צוגאַנג האָט ווייניק אימפּאַנירט, אָבער די פאַרבינדונגס-מעגלעכקייט, דורך זיי צוצוקומען צו טעטיקייטס-געביטן, האָט אונז געלאָקט. דער „אַלטער“ אָבער האָט זיך גאַרנישט געאיילט אונז איינצוגלידערן אין דער באַוועגונג. ווייזט אויס ער האָט געהאַלטן, און ס'איז נאָך צו פרי אונדז לאָזן אַוועקשווימען אין אַ מאַסן-באַוועגונג, וואָס וועט אונז אָן געהעריקע

* רוזשקע שניידמאַן — געשאַרבן אין געטאַ.
 ** חנה ענגלסבערג און איר מאַן העניעק הערשזאָן — ביידע איבער-געגעבענע אַקטיוויסטן — אומגעקומען אין געטאַ צוזאַמען מיט זייערע קינדער.
 *** דוד שניימאַן — געפינט זיך נאָך איצט פאַרשיקט אין אַ סיבירער לאַגער.

טעארעטישע קענטענישן, גיך פארוואנדלען אין „טעכניקער“ אדער פראפאגאנדיסטן פון „לאזונגען“, אויסנוצנדיג אונזער יוגנט־מעמפע־ראמענט. אז ער האט נישט געהאט קיין כוונות אונז צו פארהאלטן אין דער ענגער גרופע פון די „אלטע“ (כמעט בלויז טעאריע־גריבלער), נאָר טאַקע צילבאווסט געגרייט אונדז פאַר אַרױסטראַגער פונם אַנאַרכיסטישן געדאַנק — באַװײזט דער פאַקט, װאַס נאָך אַ שטיקל צײַט, האָט ער רעװאָלטירט קעגן זײַן לערער רײַשער אַל: „גענוג פון מיר געהערט“ — האָט ער זיך צו אונדז געװאַנדן — „איצט װײל אײך פון אײך הערן“. פאַרשטענדלעך, אַז יעדער פון אונדזער גרופע האָט זיך געהאַלטן פאַר נאָך נישט גענוג רײַף אַנדערע אױפצװ־קלערן. אבער דער „אַלטער“ האָט צוגעטײלט טעמעס און אפילו באַשטימט טערמינען מיר זאָלן אַרױסטרעטן אַלס די לעקטאָרן. ס׳האַט געמאַכט דעם אײנדרוק, װײ אַן עקזאַמען־צוגרײטונג, מעשה גימנאַזיע־פראַפּעסאָר. װען מיר האָבן רעפּערירט, האָט ער זיך צוגעהערט װײ אַן אמתער תלמיד, זײַן פנים האָט זיך צעשטראַלט בײַ יעדן געלונגען־אַרױסגעברענגטן געדאַנק. נאָך אַזאַ רעפּעראַט האָט ער מיר אַמאַל געזאָגט: „ס׳פרייט מיך, װאַס כ׳האַב דערגרײכט צום מלמד־השכלתי“...

ב

א דאַנק דעם „אַלטנס“ צוטרוי, האָבן אױך די סודות־פולע יונגע לײַט, װאַס פלעגן אים באַזוכן פון צײַט־צו־צײַט. אַנגעהױבן באַטראַכטן אונדז פאַר נאַענטע. זײ פלעגן שטענדיק „אַרײנפאַלן“ װײ אומבאַמערקט, רעכט זיך נישט באַגריסט און שױן אַפּגערעדט פון לאַזן זיך אַרײנציען אין אַ קיביץ־שמועס. זײער װײזט פלעגט דױערן מינוטן, עפעס אדורכמורמלען זיך מיטן „אַלטן“, אײבערװינקען — און צוריק פאַרשוונדען, װײ נישט־געזעענע. מיר האָבן זיך גוט אַרײענטירט, אַז אַט דאָס זענען עס די „שפיצן“ פון דער סינדיקאַליס־טישער באַװעגונג. אַפט האָבן זײ אונז צוגעװאַרפן װאַרעמע געזעג־נונגס־בליקן און מיר האָבן זײער גוט פאַרשטאַנען, אַז קאַנספּיראַ־טיווע פליכטן דערלױבן זײ נישט דעם לוקסוס פון פאַרבײנדן ברייטערע באַקאַנטשאַפט.

צו אײנעם פון זײ, דעם גוטמוטיקן „העניעק“ (קאַליסקי), אַ

טודענעט פון מאַטעמאַטיק*, וואָס זיין איידל פנים האָט געשיינט מיט פריינטשאַפט. האָבן מיר זיך אַמדרייסטן באַצויגן. ער האָט געשטאַמט פון אַ באַלעבאטיש רעפּאַרמירטער היים, געווען אַן אַבסאָלוטענט פון דער העברעאישער גימנאַזיע „הינוך“ (אין וואַרשע), וווּ אהרן פנחס גראָס איז געווען זיין לערער פאַר העברעיש אין די העכערע קלאַסן, און אויסער דער שולע — אונטערן נאָמען: „אַלטער“ — זיין רבי פון אַנאַרכיזם. העניק איז שטענדיק געווען אַ זייער אַקטיווער חבר און באַטייליקט זיך אין די סאַמע פאַראַנטוואָרטלעכסטע אַרבעטן (אַ צייט געווען פאַרטראַטן אין סעקרעטאַריאַט פון דער פעדעראַציע). כ'האַב נישט איינמאַל געטראַכט, צי אַזאַ בחור, אַ טיפּישער אינטעלִיגענט מיט פאַלקסטימלעכע האַלטונגס־שטריכן, וואָס ווידמעט זיך אזוי פיל — אונטער דער סכּנה אַרייַנצופאַלן אויף יאָרן אין תּפּיסה — לטובּת די מאַסן, צי וואָלט ער באַמת געקענט לעבן מיט זיי ווי איינער פון זיי? — יעדנפאַלס אין זיין אידעישער באַרירונג מיט די חברים פון „דער ריי“ האָט ער באַוווּזן, אַז דערגרייכטע דיפּלאָמירטע בילדונג, גיט נישט קיין רעכט פון „העכער האַלטן זיך“, קודם־כל די, וועלכע פּרעדיקן אַלגעמיינע ברידערלעכע גלייכהייט; ליידער אויף דעם געביט האָבן אַ סך אַנדערע פון די אינטעליגענטן אַביסל אונטערגעזינדיקט.

אַ ווייניקער סובטילן אַבער דאָך אַנגענעמענעם איינדרוק האָט געמאַכט דער הויכער, אַביסל אַנגעצויגענער, ברונעט „טאַמאַש“; זיין באַנעמונג, אפילו אין די געשפּרעכן מיטן „אַלטן“ האָבן דער־מאַנט אין אַ טיפּישן באַאַמטן־אַריסטאָקראַט (געווען יורי־אַפּליקאַנט). ווי כּ האָב שפּעטער קענענגעלערנט האָט מען אים אין אונדזערע קרייזן מער געשעצט צוליב זיינע וויכטיקע טעטיקייטן (אויך געווען סעקרעטאַריאַט־מיטגליד), ווי ליב געהאַט.

אַ באַזונדערן אינטערעס האָט אַרויסגערופן נענטער צו באַקענען זיך דער קאַנספּיראַטאָר „סאַלעק“, מיט זיין פאַרכמורעט פנים, פון וועלכן ס'האַט זיך אַראַפּגעלייענט דעצידירטקייט און פעסטער זעלבסטגלייבן. זיינע זייטיקע בליקן פון הינטער די פאַרגרעסער־ברילן, האָבן אַפּגענומען דעם חשק צו פרווון פאַרבינדן מיט אים אַ שמועס, ער האָט צו זיך אַרויסגערופן אַ שטאַרקן דרך־אַרץ; ווי דער

* אומגעקומען אין ביאליסטאק בעתן אַרייַנמאַרש פון די היטלער־באַנדעס.

שטייגער איז אין אומלעגאלע באוועגונגען, ווערן אָט די יעניקע פאַרוואַנדלט אין „שטיקאווע און רעספּעקטירטע“, וואָס זייער איינר געשלאָסנקייט אין זיך איז אַ נאַטירלעכער חלק פון זייער איד. ער האָט פשוט פיינט געהאַט צו רעדן; געווען אַ מענטש פון מעשים און געשיינט צו זיין ווי געבוירן פאַר אונטערערדישער אַרבעט. אין דער באַוועגונג איז ער געווען באַקאַנט אונטער פאַרשידענע פּסעווד־דאָנימס און אַלס מיסטעריעזע פיגור. די, וועלכע האָבן מיט אים צוזאַמענגעאַרבעט האָבן געהאַט אַ מיינונג, אַז ער האָט ליב צו זיין דער „שטריקל־ציער“; אפילו דאָן ווען ער איז אַפּיציעל גישט געווען פאַרטראַטן אין סעקרעטאַריאַט, האָט ער זיך באַמיט צו האָבן זיין איינפלוס אויף דעם גאַנג פון דער אַרבעט. ס'זענען אויך געווען צווישן די „סודותפּילע יונגעלייט“ אַזעלכע, וואָס האָבן געפּונען דעם מיטל־וועג צווישן קאָנספּיראַציע און פּריינטשאַפּטס־פאַרבינדונגען מיט חברים, און טאַקע געהאַט אַ שטאַרקן איינפלוס דורך זייער מינדלעכן קאָנטאַקט. איינער פון אָט די, וואָס לאָגיק און געפיל, אין אַלגעמיין, האָבן האַרמאָניש געווירקט אין זייערע האַנדלונגען, איז געווען „לעשניאַק“ (שלמה לעווינסקי), אַ לאַדזשער, אַפּט געקומען קיין וואַרשע, אין אַרגאַניזאַציע שלחותן). ער איז געווען אַר אַרבעטער־בּחור (שטעפּער) מיט הויכע אינטעליגענץ־אייגנ־שאַפטן. אַ דאַנק זיינע אַרגאַניזאַטאָרישע און פּראָפּאַגאַנדיסטישע פעיקייטן איז ער דערהויבן געוואָרן צו דער מדרגה פון אַ זייער באַליבטן און פאַרטרוילעכן חבר; געווען דער „פאַרבינדלער“ פון זיין ווײַנונגס־קרייז (לאַדזש) מיט דער פּעדעראַציע. צוליב זיין געפּינען צייט און אינטערעס אין פּערזענלעכער באַרירונג מיט בריי־טערע חברים־קרייזן, איז ער אויך אין וואַרשע געווען שטאַרק באַקאַנט און געשעצט. ס'איז געווען אַ תּענוג צו פאַרבינדן אַ שמועס מיט דעם קראַקאווער סטודענט „שאַלעק“ (געזעסן 4 יאָר אין אַ וואַרשעווער תּפיסה פאַר אַנאַרכיסטישער טעטיקייט אין זיין היים־שטאַט). זיינע אויף־גיך אויפגעבויטע טעאַרעטישע פּראַמידעס און סינטעטישע פאַרפּלעכטונגען צווישן די פאַרשידנפאַרביקסטע ריכטונגען און פּער־זענלעכקייטן אינם אַנאַרכיזם, ווי אַ שטייגער: באַקונן — שטיינער, אַדער פּרודאַן — קראַפּאַטקין און סתם פאַראַדאַקסאַלע אויספירן — „האַבן געהאַט פּיס“, ווי ער האָט עס ליב געהאַט צוצוגעבן. ער איז

* אומגעקומען אין לאַדזשער געטאָ.

געווען אַ „גייענדיקע“ אַנאַרכיסטישע ענציקלאָפּעדיע. זיינע אונטער־געשלאגענע לונגען (אַ תּפּיסה מתנה), דאָס אַביסל פאַרקרימטע מויל (אַ רעזולטאַט פון לייכטן פאַראַליטש), האָבן גאַרנישט צעשטערט די גאַנצקייט פון זיין יידישלעך־חנודיק געזיכט. דער פאַטאַס אין זיין שטימע, באַגלייט פון אימפּולסיווע זשעסטיקולאַציעס, האָט אין גאַנץ־צופעליקע שמועסן אָפּגעקלונגען ווי „רעדעס“. זיין רעדן „צו יעדן און אומעטום“, האָבן אים פּערזענלעך געשאַדט, פאַרפלאַכט און אָפּגעוויינט פון זעלבסט־פאַרטיפונג; ער האָט אָבער געברענגט פּיל־נוצן דער באַוועגונג: פּיל יוגנטלעכע האָבן געהאַט אים צו פאַרדאַנקן זייער באַרייכערטן וויסן. אויך אין פּראַקטישע אַרבעטן האָט ער זיך באַטייליקט מיטן גאַנצן ברען פון זיין נשמה. דער פּלאַמיקער רעפּערענט און אַרגאַניזאַטאָר „מלך“, און דער שטענדיק פאַרטאַנענער אין באַוועגונגס־אַרבעטן „פּאַוועל“, האָבן אויך נישט פאַרפּעלט צו באַזוכן דעם „אַלטן“, ווי די דערמאַנטע — מערסטנס וועגן דירעקטע אַרגאַניזאַציע־ענינים. זיי האָבן זיך שטאַרק גערעכנט מיט זיין מיינונג און ראַט, שטעלנדיק אין אַ זייט דעם פאַקט פון אידעאָלאָגישע אונטערשידן צווישן „זייער“ סינדיקאַליזם און „זיין“ אַנאַרכ־קאָמּוניזם, נעמענדיק אין אַכט זיין דערפאַרונג דורך מיט־אַרבעט אין דער אַנאַרכיסטישער באַוועגונג אין געוועזענעם צאַרישן רוסלאַנד און הויכן טעאַרעטישן וויסן.

10

זאל לעבן די אנארכיע!

א

דיער אַנאַרכיסטישער באַוועגונג און אירע העלדישע געשטאַלטן: דער גרויסער בונטאַר באַקוּנין, דער רעוואַלטירנדיקער קעגן דער אייגענער פּריווילעגירטער הער־שער־משפּחה — קראַפּאַטקין, דער רעוואַלוציאַנערער קעמפּער — מאַלאַטעסטאַ און מאַרטירער — פּערער, די שיקאַנער קרבנות און אַנדערע טויזנטער מוטיקע פּאַן־טרעגער פון אונזער אידעאָל, ביז סאַקאַוואַנזטי, וואָס זייער לעצטער רוף „עס לעבע די אַנאַרכיע!“ — האָט נאָך דאָן אַזוי נאַענט אָפּגעהילכט אין די אויערן — האָט ביי דער יוגנט אונדזערער געוועקט אומבאַגרענצטן צוטרוי און ליבע צו

יעדן, וועלכער האָט אויף זיך גענומען די באַצייכענונג: אַנאַרכיסט. דאָס באַקענען זיך פּערזענלעך מיט אַ גייעם חבר — באַזונדער צוליב די אונטערערד־באַדינגונגען — איז געווען ווי כאַפּן מיט די הענט אַ פּאַלנדיקן מעטעאָר. דערמיט לאָזט זיך דערקלערן, וואָס מענטשן מיט פּאַרשידענע מענטאַליטעטן האָבן זיך אין גאַנץ צופּעליקע באַגעגנישן באַפּריינדעט, ווי געבוירענע ברידער און טיילמאַל נאָך מער. ווי אַן איבערברוך אין מיין לעבן דערמאַנט זיך מיר יענער אַונט ווען ס'איז אונדז, דעם „אַלטס" צוהערער, אַנערקענטע פּון אים אַלס „געענדיקטע", אַנפּאַרטויט געוואָרן צו באַטייליקן זיך אין אַ ברייטערן חברישן צוזאַמענטרעף. (דוכט זיך, אַ קראַפּאַטקין־אַנדענק פּאַרזאַמלונג, ביים „אַלטן" אין שטוב). מיר האָבן געוואוסט, אַז ערשט דאָ וועלן מיר האָבן די געלעגנהייט צו באַקענען זיך מיט מערערע חברים פּון די „יונגע" (סינדיקאַליסטן), וועלכע קומען, ווי מ'האַט אונז שוין געהאַט אינפּאַרמירט, אָפט צו אַזעלכע פייערונגען. דאָס צימער איז געווען יום־טובדיק צוגעפּוצט, אַזוי אַז בלוז אַ היימישער מענטש האָט געקענט דערקענען, אַז עס פעלט דאָ אַ „באַלעבאַסטישע האַנט" (ס'איז געווען אַ פּאַר יאָר נאָכן טויט פּון זיין פּרוי). די טישן זענען געווען ווייס־געדעקט, באַשטעלט מער מיט גלאַז־געשיר ווי מיט „כיבוד" און אפילו ברענענדיקע ליכט, ווי אויף אַ יידישער שמחה. האָבן ניט געפעלט. דאָס פנים פּון „אַלטן" האָט געשטראַלט מיט דער־הויבנקייט און די באַוועגונגען — אַזוי ווי ער וואַלט עפעס געריסן זיך ווידער אויפּצולעבן אין זיך די יוגנט־יאָרן, יענע ענערגישקייט, וואָס האָט איצט אַראַפּגעקוקט פּון זיין בילד אין דער שווערער גאַלדענער ראַם אויף דער מזרח־וואַנט. סאַראַ, זיין עלטסטע טאכטער, האָט זיך געמיטלעך געלייענט אַ ביכל, ווי איר שטייגער, ליגנדיק אויף דער סאַפּע, וואַרטנדיק אויף די געסט. פּאַר איר זענען אַזעלכע „שמחות" נישט געווען קיין איבערראַשונג; שוין כמעט אַ טראַדיציע, אַז אַלע אַנאַרכיסטישע יום־טובים ווערן געפייערט זינט יאָרן ביי זיי. מיט אַ צופּרידענעם שמייכל האָט זי צוגעוואָרפּן די באַמערקונג: „טייערע געסט, וואָס באַנגונגען זיך בלוז מיט אַ סערווירטן טיש"... (געמאַכט געוואָרן צוליב קאַנספּיראַציע־טעמים). איר יינגערע שוועס־טער, אידאַ, וועמען די „אידעאישע שטוב", וואָס האָט געדינט אַלס אַזאַ וואַרעם ווינקל פּאַר צענדליקער יונגע מענטשן, איז איר געווען אינגאַנצן פרעמד, האָט זיך גאַר קאָקעטיש אויסגעפּוצט און געגרייט אַוועקצוגיין צו אירע פּריינד.

די ערשטע, טאָקע עלטערע חברים, שוין אויב באַקאַנטע, האָבן מיט זייער אַריינקומען דערמאַנט אַ משפּחה־שמחה. אַלע — שבת־יום־טוב־דיק געקליידעט מערסטנס מיט זייערע פּרויען, וואָס נאָר די איינציקע „איידל שלמהס“ (דער מאַן „שלמה שטעפּער“) * האָט פאַרמאַנט שטריכן פּון אַ זעלבסטשטענדיקער רעוואָלוציאַנערין. אגב, ביידע זענען געווען איבערגעגעבענע חברים זייער אַרעם שטיבל איז געשטאַנען שטענדיק צו דיספּאָזיציע פאַר אומלעגאַלע צוזאַמען־טרעפּן פּון די סינדיקאַליסטישע גרופּן. אויף דעם געביט האָבן אַלע חברים זיך אויסגעצייכנט מיט זייער טריישאַפט צו דער אידעע; דאָס „אָוועקגעבן די שטוב“, איז אין אונזערע באַדינגונגען געווען נישט קיין קליינער קרבן און געברענגט גרויס נוצן דער באַוועגונג. דאָס קומען צום „אַלטן“, בפרט אין אַזאַ אַוונט, האָט פאַר זיי באַדייט אַנזאַמלען אידעישן שוונג, אויף די גרויע, שווערע וואַכעדיקע טעג. דער שמעס, וואָס האָט זיך צווישן זיי אַנגעהויבן, איז לכתחילה געווען איבער פּראַסט־פּשוטע ענינים, אבער דאָך איז ער געווען באַ־הויכט פּון אידעאַלע פאַרמעסטונגען. די פאַרגאַנגענהייט, די שטור־מישע קאַמפּס־יאָרן האָבן זיי באַמליגלט און מיטן כּוח פּון יענער ענערגיע האָבן זיי נאָך אַלץ געשוועבט איבער דער טאַג־טעגלעכ־קייט. מערסטנס איז דאָס געווען ארעמע בעל־מלאכות, שטאַלץ מיט זייער אַרעמקייט צוליבן זיך נישט אַראַפּלאָזן צו עקספּלאַטירן אַנדערע. דער גאַנץ ענערגישער מאַרגענשטערן (ריכטיקער פּאַמיליע־נאַמען — אומגעקומען אין געטאָ), מיט זיינע שווערע, מאָזאַלע הענט (אייוו־טאַקער) האָט מיט אַ געוויסן נשמה־פּיין דערציילט וועגן די סיבות פּון זיין „אונטערגעבן זיך“, נעמענדיק אויף זיך די ראַל פּון „פּאַבריקאַנט“. נישט באַקומענדיק קיין אַרבעט ביי יענעם, איז ער געוואָרן געצוונגען צו דערווערבן אַ טאַק־מאַשין מיט נאָך אַביסל אינסטרומענטן, בכדי צו האָבן חיונה. ערגער איז אַבער, וואָס אויך אַ „מענטש“ האָט ער געמוזט צונעמען, בכדי צו קענען אויספירן די באַשטעלונגען. ווי ער וואַלט געזוכט אַן ענטפּער פאַר זיין אייגענעם געוויסן, האָט ער איבערגעגעבן וועגן זיינע באַמיאונגען איינצושטעלן חברישע באַציונגען מיטן אַרבעטער „זיינעם“, וועגן זוכן אופנים

* איידל און שלמה ראַטבערג — אומגעקומען אין געטאָ צוזאַמען מיט זייערע דריי דערוואַקסענע קינדער.

נישט צו געניסן פון דירעקטער עקספלאַטאַציע. ווי כ'האַב עס
 שפּעטער זי ערקענט אין זיין „אונטערנעמונג“ (אין צוויי קעלער־
 שטיבן אויף אַקאַפּאָווע גאַס. וווּ דאָס פּאָדערשטע צימער האָט געדינט
 אַלס דירה פאַר זיין פּאַמיליע), טאַקע געווען אַ זעלטענע אויסנאַם.
 וווּ דער קלאַסן־קאַמף האָט אינגאַנצן נישט עקזיסטירט. דער אַרבעטער
 זיינער, פאַרשטענדלעך אַ פאַראיינס־מיטגליד, אין אַזוי באַגייסטערט
 געווען פון דעם „בעל־הבית“ באמת סאַציאַליסטישע האַנדלונג און
 אידעאַל, אַז ער האָט זיך אַנגעשלאָסן אין אונדזער באַוועגונג.
 דער „אַלטער“ וואָס איז די גאַנצע צייט געזעסן פאַרטיפּט, ווי
 אַלע מאָל פאַר אַן אַרויסטריט מיט אַ רעפּעראַט, האָט פון צייט־צו־
 צייט געשטעלט עפעס אַ פּראַגע אָדער באַמערקונג בנוגע די געפירטע
 סתּם־אַזוי חברישע שמועסן, ווי אַן „אַראָפּגעפּאַלענער פון הויכקייטן“,
 אָבער מיט אַזאַ אינטימקייט, וואָס האָט עדות געזאָגט, אַז ער דערזעט
 אין זיי דעם „אויב נישט נאָך העכער“. און אויך מיר, אין אונדזער
 אַביסל איבערגעטריבענער פאַרשטעלונג וועגן אַנאַרכיסטן — האָבן
 אַזוי געטראַכט.

ווען ס'האַבן אַנגעהויבן זיך פאַרזאַמלען נייע „פּנימער“, וואָס
 סאַראַ האָט אונז כּסדר אונטערגעזאָגט זייערע נעמען (דאָס נישט
 פאַרשטעלן זיך, איז אפילו געוואָרן אַ שוואַכקייט, אפילו דאָרט, וווּ
 מ'האַט זיך עס יאָ געקענט דערלויבן), האָט זיך פאַר אונז אַנטפּלעקט
 אַ נייע וועלט, — יונגע געזיכטער. די מיידלעך מיט אַנטשלאַסענער
 האַלטונג און פעסטע טריט, איסגעבלייכטע און ערנסטע בחורים מיט
 זעלבסט־זיכערקייט, האָבן זיך אויף גיך באַזעצט אַרום טיש. ווי
 מענטשן, וואָס האַלטן דעם פּולס פון דער צייט אין האַנט, האָבן זיי
 זיך מיט דעם „אַלטוואַרג“ אויף גיך דורכגעשמועסט, מיט פאַרטיקע
 ענטפּערס. פאַר זיי איז ווייניקער וויכטיק, וואָס עס איז געווען, ווי
 דאָס באַדאַרף זיין. אין זייער אַנבליק האָבן ביי די עלטערע חברים
 אַנגעהויבן פינקלען די אויגן, ווי די אַמאָליקע חברים זייערע וואַלטן
 אויפגעשטאַנען תּחית־המתים און זיי אַריינגעצויגן אין אַן אימפּול־
 סיוון קאַראַהאַד. דער גרייז־גרויער קאַפּ פון „אַלטן“ האָט מאַיעסטער
 טיש אַרויסגעשיינט פון דער יונגער „חברה“ וואָס האָבן אים אַרומ־
 גערינגלט און וואָס האָט, מיט איר — ווי אויף באַפעל־צוזאַמענדיקן
 אַנטשוויגן ווערן — איבערגעגעבן אים דאָס וואָרט. זיינע ווערטער,
 וואָס האָבן, ווי שטענדיק, געבליצט מיט טיפּזיניקע טעאָרעטישע
 אויפקלערונגען וועגן דער אַנאַרכיסטישער לערע, האָבן אַלע פאַר־

טונקט אין פארטראכטונג. נאכן רעפערעאט האבן די יונגע אַ שאַט־געטון אַ מבול פון פראַגן; בעיקר בנוגע די מעטאָדן און וועגן, וואָס זאָלן פירן צום ציל. אַט די יונגע חברה זענען געווען מענטשן פון טאַט, זיי האָבן געאַרבעט אין די פראַפעסיאָנעלע פאַרריינען, פאַרנומען זיך מיט „טעכנישע“ (פאַרשפרייטן פראַפאַגאַנדע ליטעראַטור) אַרבעטן. דאָ אַהער זענען זיי נישט געקומען לויט אַן אַפיציעלער אַנווייזונג פון דער סינדיקאַליסטישער אַרגאַניזאַציע, נאָר גאַנץ פרי־וואָט. לאַמיר דערמאָנען, אַז אויף דער „גאַס“ איז דער „אַלטער“ און די אַלטע באַטראַכט געוואָרן מיט ביטול. אויסער דעם, וואָס עס איז שוין די טבע פון יוגנטלעכע אין אַ באַוועגונג, פּרטי אומלעגאַלע, צו קוקן אויף עלטערע חברים ווי אויף „אַפגעשטאַנענע“, איז אין דעם פאַל געווען גאַר אַ באַוונדערע סיבה: טעאַרעטישע דיסט־טאַנץ. די „עלטערע“ האָבן זיך פאַררעכנט אַלס קראַפּאַטקיאָנער, ווען די „יונגע“ האָבן זיך באַטראַכט אַלס נאַכפאַלגער פון באַקוּניניס־טישן וועג.

ג

ס'רוב חברים פון דער באַוועגונג, בעיקר יידישע, האָבן דעם „אַלטן געקענט אָדער געהערט וועגן אים. דאָס „אַרויפקומען צום אַלטן“ איז אפילו באַטראַכט געוואָרן ווי עפעס אַ שטיקל „מדרגה“, וואָס האָט באַצייכנט די היימישקייט פון דעם געגעבענעם חבר אין דער אַנאַרכיסטישער משפּחה, און פאַר אַ טייל — די מער „טרוקענע“ — אַ סימן פון פּילאָזאָפּיש־געשטימטקייט... ס'איז אָבער כּדאי צו באַ־מערקן, אַז אַט דער מענטש, וואָס לויט זיין אינטעלעקטועלן פאַרנעם, איז פּעיק געווען צו זיין אַ גייסטיקע פּערזענלעכקייט אין דער באַ־וועגונג, האָט ליידער זיין ראַל נישט פאַרנומען אין דער געהעריקער ברייט. איינע פון די סיבות, אויסער אידעאָלאָגישע, וואָס האָט אים דערווייטערט פון די ברייטערע יוגנט־קרייזן, איז געווען זיינע פּילאָזאָפּיש־מיסטישע נייגונגען, וועלכע האָבן אָפּגעשפּיגלט אַ גע־וויסע טאַפּלטקייט אין זיין פּערזענלעך לעבן.

אהרן פנחס גראס

אהרן פנחס גראס* — ווען געזען אין אַ וואַכעדיקן טאָג אויף דער "יידישער" גאָס, האָט זיך ווייניק־וואָס אויסגעטיילט פון די פאַר־האַלבעקערייזלטע גרויע האָר, וועלכע האָבן זיך פאַרהאַלטן ביים קראַנג פון אויבערמאַנטל. אַט דער הילוך איז געווען כאַראַקטעריסטיש פאַר לערער פון עלטערן דור. אויך אין שטוב, געפינענדיק זיך אין דער סביבה פון דער „צווייטער געזעלשאַפט" — סתם באַקאַנטע, צווישן זיי אויך יונגע מענטשן, וואָס האָבן ליב געהאַט מיט אים צו כאַפּן אַ שמועס — האָט ער געמאַכט דעם איינדרוק פון אַ דורכ־שניטלעכן ייד אין די יאָרן, אַ משכיל. אַפט נאָכן אַפּוויצלען זיך אפיקורסיש, אויב ס'איז געקומען די צייט פון דאַווענען בציבור — די שול־שעה — האָט ער גענומען אַ גראַבן סידור, אָדער מחזור, מיטן טלית אונטערן אַרעם און מיט באַלעבאַטישע טריט אַוועק אין נאָענטסטן מקום קדוש. די שבת און יום־טוב סעודות האָט ער גע־פראָוועט מיט אַלע טראַדיציאָנעלע פּיטשעווקעס, און נאָכדעם — פאַרגעזעצט זיינע בייסיקע, רעוואָלוציאָנערע געדאַנקן קעגן קלערי־קאַליוז, רויכערנדיק דערביי געמיטלעך אַ „לכבוד־שבת" ציגאַרעט. פאַר אונזערע חברים, וואָס האָבן אים געקענט אַלס דעם „אַלטן", מיט זיין אַנאַרכיסטיש טעאַרעטישן באַגאַזש, האָט זיין „יידישקייט" אויס־געזען, ווי אַ „פאַראַט" לגבי דער אידעע, וואָס ער פרעדיקט, אָדער איבערלעכע נישט גאַנצקייט. (די יוגנט אונדזערע איז געווען אַרטאָ־דאָקסאַל אַטעאיסטיש געשטימט). די מער באַפריינדעטע פלעגן זיך אַמאָל אָננעמען מוט און פרעגן אים אויף דער סתירותדיקייט אין זיינע האַנדלונגען. זיין ענטפער איז געווען, אַז „ער טוט עס צוליבן אַלטן טאַטן" (אגב, דאָן אַ ביינציקער; שוואַך דערקענט אַ מענטשן). אָבער דאָס האָט געקלונגען נישט אויפריכטיק, (און אַודאי נישט גע־גאַלטן שפּעטער נאָכן פאַטערס טויט.) דער מערסטער טייל פון אונדזער יוגנט, דעמאָלט, איז געווען אין פולסטן ברען פון קאַמף מיט זייערע עלטערן, טאַקע צוליב אַזעלכע „ביטעס" צו שאַנעווען די טראַדיציע־

* אומגעקומען פון הונגער אין וואַרשעווער געטאָ. די קינדער זיינע : טאַראַ, אידאָ און אברהמל אויך פאַרזונקען אין בלוטיקן תהום.

קייט. נאָר אַזעלכער, וואָס האָט געקענט דעם היסטאָרישן הינטער־
 גרונט פון דער השכלה־עפאָכע, ווען רעוואָלוציאָנערע דרשות זענען
 געהאַלטן געוואָרן פון בית־המדרש בלעמעס; ווען רעליגיעז
 מיסטישע אויפפאַסונגען זענען געווען פאַר פילע פון יענעם דור, אַ
 שפּרונג־ברעט צו וואַרפן זיך אין רעוואָלוציאָנערע באַוועגונגען,
 צוליבן זוכן אַריינצוברענגען יושר אין מענטשלעכן לעבן, אַביסל
 „פאַרהימלען די ערד — האָט געקענט פאַרשטיין דאָס „לויפן אין
 שול אַריין“ פון אַזאַ מענטש, ווי דער „אַלטער“, צוליבן זוכן „בציבור־
 דיקן עקסטאַז“ — ווי ער האָט זיך פאַר מיר אַמאָל אויסגעדריקט.

ס'איז נישט געווען קיין זעלטנהייט, אַז אַ „לינקער“, מאַרקסיס־
 טישער פירער זאָל „גיין מיטן טלית־זעקל“, אין יענע באַוועגונגען
 אָבער איז „פּריוואַט־זאַך“ געווען אַ גענוגדיקער ענטפער, ווייטער
 נישט צו גריבלען זיך אין פּערזענלעכע ענינים. די „פאַרטייאַישע
 אינסטאַנצן“ זענען נאָך געקומען אין באַרירונג מיט די מאַסן אַראָפֿ־
 שאַלנדיק פון באַפּוצטע טריבונעס. אונז האָט מען געלערנט, און דער־
 צויגן אין אַן אַנדער גייסט: ס'איז נישטאָ קיין איבערמענטשן,
 נישטאָ קיין צוויי תּורות באַזונדער פאַר די „מאַסן“ און „פירער“ —
 אַלע טראָגן גלייכע התחייבותן און רעכט, איז דעריבער דעם אַלטנס
 אויפפירונג געווען פאַר פיל ווי אַן אידעאָלאָגיש פאַרברעכן. מיר
 באַגליען אָבער אַפט, ליידער, דעם פעלער, וואָס לגבי ווערטפּולע,
 דערהויבענע חברים, דולדן מיר נישט קיין פּערזענלעכע שוואַכקייטן
 און פּאָדערן פון זיי אַביסל צו פיל קאַנסעקווענטקייט, יעדנפאַלס
 מער ווי יעדער פּאָדערט פון זיך אַליין.

די דאָמינירנדיקע חברים פון דער סינדיקאַליסטישער באַוועגונג,
 צווישן זיי אַ היפשע צאָל געוועזענע תּלמידים פון „אַלטן“, האָבן אים,
 ווי דערמאָנט, שטאַרק געשעצט, דער מיטגלידערשאַפט האָבן זיי אָבער
 קיינמאַל נישט רעקאַמענדירט צו גרופירן זיך אַרום אים. ס'איז אַ
 פאַקט, אַז ער איז זעלטן־ווען איינגעלאָדן געוואָרן אַלס לעקטאָר
 פאַר בילדונגס־קרייזן, הגם ער איז שטענדיק געווען גערן גרייט צו
 גיין ריידן, וווּ מ'האַט אים נאָר געוואָלט הערן. איך האָב שפעטער
 קענענגעלערנט, אַז די חברים פון „דער ריי“ האָבן געדורשט נאָך
 טיפּערער אויפקלערונג, נאָך עפעס מער ווי פּאָליטישע טאַג־טעמאַטיק,
 וואָס די סינדיקאַליסטישע אַרגאַניזאַציע האָט בעיקר געליפּערט. אַט
 דער דראַנג האָט פיל געצויגן צום „אַלטנס“ ווינקל, וווּ זיי האָבן
 גענאָסן פון זיין גייסטיקן קוואַל.

זיט דער סינדיקאליסטישער „בערזע“ האָט אונז באַקאַנט געמאַכט די זייער טעטיקע און איבערגעגעבענע חברטע „אסתר“ (ראַסינער), אַיינע פֿון די אַפטע באַזוכער־נס ביים „אַלטן“. זי האָט געהאַלטן פֿאַר איר מצווה, מיך און די אַנדערע „קאַלעגע־וואַרענע חסידים“, אַרזיסצונעמען פֿון דער „אַלטער“ סביבה און אַרײַנציען אין דער ברייטער טעטיקייט פֿון די „יונגע“. שוין האָבנדיק אַ גענוגנדיקן באַגריף וועגן דעם אונטערשיד צווישן סינדיקאַליזם און אַנאַרכיזם, האָט אונז דאָך, איבער אידעאָלאָגישע סימפּאַטיעס, אימפּאַנירט דאָס פֿרייע פעלד פֿאַר אַרבעט, וואָס דער סינדיקאַליזם האָט געהאַט הינטער זיך. איר איבערצייגנדיקע רעדע, אויף אַ זייטיקער פֿאַרק־באַנק, איבערן באַדייט פֿון דיר עקטער אַקציע, איז פֿאַר אונז אויף אַ העלפט געווען איבעריק: אַקציע, טעטיקייט האָבן מיר געזוכט מיט גאַנצן ברען פֿון אונזערע נשמות.

דער זאַמל־פֿונקט (בערזע) פֿון די ייִדישע חברים, מערסטנס אין די אָונט־שעהן, האָט זיך געפֿונען אויף דער לעשנאַגאַס צווישן באַנקאָואַ און אַרלע, בסך־הכל אויפֿן אַפּשניט פֿון אַ צענדליק הייזער. דער ברייטער טראַטואַר דאָרט, האָט גערוישט מיט דורכגייער. די

* אסתר (האַפּמאַן פֿון פּשעמישל) און איר מאַן וואָועק ראַסינער, אַ זייער ענערגישער און פֿאַרדינסטפֿולער חבר; פֿון די ייִגסטע יאָרן האָט ער געאַרבעט אין דער באַוועגונג. זייער שטוב אין וואַרשע איז געווען אַ חברישע היים און טרעף־פֿונקט פֿאַר אידעישע צוזאַמענקונפֿטן. אויך אין די שוידערלעכע געטא־יאָרן, ווען דער קאַמף פֿאַר דאָזיגן האָט ליידער ביי פֿיל אַרײַסגערופֿן ווילדן עגאָא־זים — איז זייער היים געווען אַ פֿריינטשאַפֿט־אינזל פֿאַר די נידערגעשלאָגענע חברים. וואָועקן האָט מען אומגעבראַכט אַ פֿאַר חדשים פֿאַרן געבורט פֿון זייער קינד (1942). אסתר, אַ פֿאַרמאַטערטע, האָט זיך גאָך דערשלעפֿט ביז צום געטא־אויפשטאַנד און דאָרט אומגעקומען צוזאַמען מיט אַלע מאַרטירער. דאָס קינדלע איז דורך איר שוועסטער פֿרידא אַרײַסגעפֿירט געוואָרן אויף דער „אַרישער זייט“, מיט דער מיטהילף פֿון אונזער פֿוילישן חבר „וילעק“, אַ דאַנק וועלכן זיי זענען געראַטעוועט געוואָרן. דאָס קינדלע — היינט אין קאַנאַדע — איז פֿאַר די נאַענטע חברים אַ סימבאָל פֿון פֿאַרגאַנגענע לייַדן און דעם כוח פֿון חברישער סאָלידאַריטעט אונטער קאַשמאַרפֿולע אומשטאַנדן.

רייענווייזשפאצירנדיקע, צווישן זיך געמיטלעך שמועסנדיקע יוגנט, האט אויסערלעך נישט געצויגן די אויפמערקזאמקייט. עס איז נישט געווען קאנטריק, אז אט דא מארשירט הינאן צוריק אן אידעאלאָגישע, קאמפסגרייטע אַרמיי, וואָס אין אירע נישט־דיסציפלינירטע טריט איז אַריינגעפלאַכטן סטראַטעגיע. „אסתר“ האָט מיט שטאַלצע טריט זיך דורכגעשניטן אַ וועג אויף פאַרויס און מיט מאַמעשער זאַרגפעלטיקייט כסדר אומגעקוקט זיך צו אונז, די נייע רעקרוטן. איר פנים איז געוואָרן אַביסל שטרענגלעך. נישט אַרויסגערעדט, האָט זי מיט די אויגן געוואָרפן באַפעלן אין דער באַוועגלעכער אַרמיי: „גייט, ווי נישט געזען מיר“ — אַט זענען געווענדעט אירע אַנגעשטייפטע בליקן צו דורכגייענדיקע פאַרלעך, וואָס האָבן געמאַכט אַ פריינטלעכן פרוווי צו באַגריסן זי; און אַט גיט זי אַ ווונק — און צוויי חברים גייען ממש אַרויף אויף אונז, וואָרפן צו אַ פריינט־לעכן שמייכל. קערן זיך צוריק אום — און מיר גייען שוין נאָך זיי, צוזאַמען פאַרויס. דערווייטערנדיק זיך פון „צענטרום“, פאַרנעמענדיק זיך איבער זייטיקע געסלעך — זענען מיר היימיש געוואָרן, ביז ברידערלעכקייט. מ'האָט נאָר גערעדט וועגן פראַקטישע ענינים: „וואָס קענסטו געבן?“ „וועלכע אַרבעט נעמסטו?“ — דערביי אויסגערעכנט אַ היפשע צאָל טעטיקייטן. מיר זענען געווען ווי באַטויבט, נישט געווסט פון וואָס אַנצוהויבן. קודם־כל האָבן זיי אונז איבערגעגעבן אומלעגאַלע ליטעראַטור (דאָס הויפט אַרטיקל איז געווען „וואַלקאַ קלאַס“*), און שוין „באַלאַדענע“ האָבן מיר זיך אומגעקערט צו אונדזער „כאַדניאַק“. אַצינד האָבן מיר זיך דערפילט, ווי גלייכע „גייענדיקע“ האָבן אונז אויסגעזען ווי אייגענע און שווער געוואָרן אויסצוטיילן — ווער זענען עס די סתם דורכגייער. נאָר די קאָנספּיראַציע־פליכט האָט אונז דאָן אָפּגעהאַלטן פון אַרומכאַפן יעדן בערזע־מיטגליד און גוטברודעריש, הילכיק זיך פרייען לכבוד דעם אַנשליסן זיך און גיין מיט זיי אין דעם שווערן אָבער צוקונפֿט־באַהעלטן אידעאישן וועג.

ב

יענעם אַוונט האָבן מיר זיך באַקענט מיט צענדליקער

* „וואַלקאַ קלאַס“ — אַפיציעלער אַרגאַן פון דער א.פ.פ. (אַנאַרכאַ־סינדיקאַליסטישענאַ פּעדעראַציאַ פּאַלסקאַ).

חברים און חברטעס. אין ערשטן בליק האָט זיך געמערקט די איבערווייגנדיקע צאָל מיידלעך. מיר, וואָס זענען געקומען צום אידעאָל פון אַ טרוימערשער וועלט, מיט אַ באַזונדער צאָרטקייט געפיל פאַר פרויען־וועזן און דעם עמאַנציפּאַציע־קאַמף געהאַלטן פאַר אומטיילבאַר פון סאַציאַליזם — האָבן דערין געזען אַ סימבאָל־לישע דערשיינונג. ס'האַט אונז געשיינט פאַר זעלבסטפאַרשטענדלעך, אַז אַזאַ דערהויבענער אידעאָל זאָל קודם־כל דערגיין צו די אַמ־מערסטנס באַעוולהטע און צומשטאַרקסטנס פילבאַרע פון דער געזעלשאַפט.

„אַנקאַ די סטודענטקע*, איר מלא־חנעוודיק געזיכט, וואָס האָט געשטראַלט מיט מענטשן־ליבע; די תּמימותדיקע „הויכע חנה“, וואָס אירע ברייט אָפּגע אַויגן האָבן געקוקט מיט אַזויפיל מענטשן־צוטרוי; דאָס שוועסטער־פאַרל חוה און רחל** פון וועלכן דאס שווערע אַרבעטער־לעבן האָט אַוועקגערויבט דעם פרויען־צויבער און נאָך מער פאַרשאַרפט זייערע בענקענדיקע בליקן; די שווייגנדיקע „אַנדזשע“ (פון מוראַנאַוסקי), אויף וועלכער די סימנים פון איר חסידישער היים האָבן זיך אַרויפגעלייגט און זענען געווען ניכר אין איר צניעותדיקן באַנעם און אינערלעכער פאַרטיפונג, די פיל־פיל אַנדערע רעוואָלוציאַנער־ברויוונדיקע חברטעס, וועלכע האָבן גלייך אין ערשטן בליק זיך אויסגעטיילט מיט זייער בונטאַרישקייט קעגן דעם עקסיסטירנדיקן אומרעכט — האָבן באַרעכטיקט אונזער מיינונג און צוטרוי צום כוח פון דער „שוואַכער אַרמיי“. בכלל גענומען, ווי ס'האַט אונז שפעטער דערווייזן די דערפאַרונג, האָבן די חברטעס פאַרנומען טאַקע אַ גאָר חשובן אַרט אויף אַלע טעטיקייטס־געביטן,

** יאַנקע וויסבערג, אויסגעצייכעטע סטודענטין פון וואַרשעווער אוני־ווערזיטעט; געטיילט זיך מיט איר וויסן, ווי אַ פליכט, מיט די, וואָס האָבן נישט געהאַט קיין מעגלעכקייט צו באַקומען בילדונג. געווען טעטיק אויך אויפן טעכנישן פראַפּאָגאַנדע געביט. אומגעקומען אין ראַטנפאַרבאַנד.

** חוה און רחל זויבערמאַן — אומגעקומען אין וואַרשעווער געטאָ. דעמעלכן טראַגישן גורל האָבן אויך געטיילט די שוועסטער פאַרלעך: יאָזשע־באַשע גורעצקי, סאַלע־צעשע גליקזאַק, פּערלאַדאַשע (פון בראַד־וואַרנער גאַס), עדזשע (פון כלאַדנער), גוטשע (קראַכמאַלנע), סאַבע, רעגיאַנאַ, קאַזשעק און צענדליקער אַנדערע געטרייע חברים און חברטעס, וועלכע זענען געקומען אויף דער „בערזע“ מיט רעוואָלוציאַנערן פאַטאַס און גרייט־קייט צו מעשים.

זיי האָבן אויסגעפילט אפילו די געפערלעכסטע און שווערסטע אַרבעטן. די חברים פלעגן זיך אפילו אַמאָל דערלויבן צו באַנוצן מיטן טערמין „יאַקעס“ (פוילישער־יידיש: קליידלעך), ס'איז אַבער כדאי צו באַ־ מערקן, אַז אַט דעם צייגשן אויסדרוק האָבן אַריינגעברענגט געקומענע פון קאָמוניסטישן חדר; דאָרט איז דער באַגריף עמאַנציפאַציע פאַר־ שטאַנען געוואָרן, אַז די פרוי האָט רעכט צו „מענער־זיין“ זיך (אַט די טענדענץ האָב איך שפּעטער גאָר בולט געזען אין „פּראַלעטאַרישן פּאַטערלאַנד“). אין דער סינדיקאַליסטישער באַוועגונג איז מען קיינמאָל נישט געקומען אויפן געדאַנק צו שאַפן באַזונדערע פּרויער־ גרופּן. מיט זייער האַנדלונג און שטעלונג האָבן די חברטעס זיך אַרויסגעוויזן ווי פּולשטענדיק־ווערטפּולע און פאַראַנטוואָרטלעכע אַוואַנזאָציע מיטגלידער. געווען אויך אַזעלכע, וואָס האָבן זיך אויס־ געצייכנט מיט רעטאַרישע פעיקייטן, ווי אַ שטייגער „אַידאַ“ (פון נאַוואַליפּיע), „לאַנקע“ (זאַלצמאַן — באַקאַנט אונטערן נאָמען „אַלאַ־ באַגאַ“, צוליב איר שוואַכקייט צום דאָזיקן פּוילישן אויסדרוק), וועלכע איז געווען אונזער „רעפּרעזענטאַנץ“ אין טעקסטיל פאַריין; אויך אין נאַדל־פאַריין האָבן די חברטעס פאַרנומען אַן אַנזעעוודיקן פּלאַץ, אונ־ טער דער „קאַמאַנדע“ פון דער ענערגישער „אַסתר“.

13

„באריקאדן־מוזע“

א זיך דער „בערזע“ האָט מען מערסטנס געטראָפן די חברים פון „דער ריי“; די וואָס האָבן זיך פאַרנומען מיט באַזונדער וויכטיקע אויפגאַבן, איז געווען פאַרבאַטן צו „דרייען זיך אין גאַס“. אַזעלכע האָבן נאָר באַזוכט די „בערזע“ כדי עפעס צו דערליידיקן און זענען גלייך פאַרשוונדן. דער ברייטער, לעבעדיקער חבּרישער קאַנטאַקט, האָט אַבער, אַסך פון זיין פאַרשיכורט ביזן פאַרגעסן דעם קאַנספּיראַציע געבאַט און שעהן לאַנג האָבן זיי זיך מיט־געוויגט אין די פאַמיליאַריש־ „גייענדיקע“ רייען. איינע פון אַט די איז געווען „עוואַ“* . אַלס

* עוואַ שאַפּיראַ, אין מלחמה־צייט זיך „געראַטעוועט“ דורכן אַנטלויפן קיין רוסלאַנד, אויך דאָרט האָט זי נישט באַהערשט איר ברויזנדיקע וואָטור און געקומען אין קאַנפּליקט מיט דער נ.ק.וו.ד. געשטאַרבן אין רוסלאַנד (1943).

רעפערענטיין, אַרגאַניזאַטאָרין פון קרייזן, איז זי געווען פאַרפליכט זיך צו האַלטן אין אַ זייט; איר זיכטערישע באַריקאַדן־מוזע האָט אָבער געצווונגען זי צו זיין מיט דער מאַסע. איר הויכע שלאַנקע און נישט־גראַציעזע פיגור, מיט דעם אויפגעריסענעם קאָפּ, האָט זיך אַרויסגעהויבן ביי יעדן צוזאַמענטרעף פון דער יוגנט; מאַרשירט פאַרויס אין אויספלוגן און אפילו אין ספּאַרט־אונטערנעמונגען, אָפט פון איר טאַקע אַרגאַניזירט. אירע גערוועז־מיסטישע איגן האָבן געקוקט ערגעץ־ווייט, שטענדיק געזוכט צו פאַרבינדן פאַרשידענע געביטן אין דער איינציקער ראַם פון פּראַפּאַגאַנדע טעטיקייט: זי האָט געגעבן לעקציעס איבער פּאָליטישער עקאָנאָמיע, מאַטעריאַליזם, אַנאַרכיזם, געלערנט עספּעראַנטאַ (צווישן אונדזערע גרופּן איז געווען פאַרעכנט פאַר אַ פליכט צו קענען די שפּראַך), געהאַלטן שמועסן איבער שיינער ליטעראַטור — און אַלץ אין די קליינע אומלעגאַלע קרייזן. „עוואַ“ האָט איר געהאַט אַ נייגונג צו לידער־שרייבן, געמאַכט פּרוּוין איבערצוזעצן גרעסערע אַנאַרכיסטישע ווערק — אויף דעם געביט האָט איר געשטערט איר טעמפּעראַמענט, דאַקעגן ביי דירעקטער און מינדלעכער אַרבעט, האָט אַ דאַנק דעם איר שוונג אַריבערגעשטיגן די טעטיקייטס־מעגלעכקייטן פון אַ יחיד.

14

אויף „זייער גאָס“

א

ווישן דער „מינדערהייט“ אויף דער „בערזע“ — האָבן זיך געפונען די חברים. זיי זענען אַלע געווען אַריגינעלע טיפּן, מערסטנס אַרבעטער־בחורים, טעטיקע אין די פּראַפעסיאָנעלע פאַריינען, וואָס האָבן זיך אויסגעצייכנט מיט זייער מוט. ס'האַט זיך שטאַרק געוואַרפן אין די אויגן זייער ענערגישקייט און זעלבסזיכער־קייט: זיי האָבן זיך אויף „זייער גאָס“ געפילט, ווי אויף אַן איבונגס־פּלאַץ פאַר רעוואָלוציאָנערע אַרויסטריטן. אַט זעט מען „משהל זעלנערס“* אַרומדרייען זיך, אויף דעם לעשנאַ־טראַטואַר, מיט די

* משה צימער — אומגעקומען אין געטאָ צוזאַמען מיט זיין פרוי שרה, אויך אַ חברטע פון דער באַוועגונג, און זייער קינדעלע.

הענט אין די קעשענעס; אַט הערט מען ברוכט רעדן הויך, אויף זיין האַלב־הייזעריקן קול וועגן טעטיקייטס־ענינים; אַט פילט מען דעם יונגן און פלאַמעדיקן אַדאשס ** צעהיצן זיך וועגן דער נויט־ווענדיקייט פון מער „עפעקטועלע“ מעשים (באַטייליקט זיך דעמאָלס אין אַ „הונגער“־דעמאָנסטראַציע, איינגעאַרדנט דורך די פּוילישע גרופּן — בעת וועלכער עס זענען „אַרויסגעשלאַפט“ געוואָרן שפּייז־אַרטיקלען פון די שווי־פענסטער פון די לאַדנס. אַט־די האַנדלונגען האָבן נישט געפונען קיין סימפּאַטיע־אַפרופן אין דער באַוועגונג). זייער אויפֿפירן זיך אויף דער „בערזע“ די־סציפּלין, זייערע אַרויסטריטן אויף די פּאַרײנס־טריבונעס אין נאַמען פון דער אַנאַרכ־אַסינדיקאַליסטישער באַוועגונג, שטעלנדיק זיך אָפּ אונטער אַרעסט־געפּאַר, האָט ביי זיי אָפּגענומען דעם חשק אָפּצוגעבן זיך מיט דעם קאַצן־מױז־שפּיל פון סױד־פּולקייט. סיי ווי האָט זיי יעדער „שפּיצל“ (געװײס־פּאַליציי) געקענט. דערפּאַר טאַקע האָבן די „שפּיצלען“ מער געלייגט אויפֿמערקזאַמקייט אויף די מיט־שפּאַצירער פון אַזעלכע חברים ווי אויף זיי גופּא. די לייכטזיניקע האַלטונג פון געוויסע מיטגלידער האָט זיי און אויך אַנדערע געפּירט צו אַרעסט און תּפּיסות, וווּ די ברוטאַלע פּאַליציי־אישע לאַפעס האָבן זיך באַמיט זיי פּיזיש און גייסטיק צו צעברעכן; מערסטנס זענען גאַר פון דאָרט

** אין 1940 האָב איך באַזוכט אַדאַשן און זיין קליינער פּויערימ־ווירטשאַפּט, הינטער גראַדנע, וווּ ער האָט געפּירט אַ זייער אַרעם און סטאַטיש לעבן מיט זיין פּרוי — אַ גוט־אַרציק יידיש דאַרפֿס־מיידל — און צוויי קינדערלעך. אין דעם שטילן ווינקל האָט ער ערנסט שטודירט אונזער ליטעראַטור; זיין יוגנט־שטורעם איז כמעט ווי פּאַרשווונדן, אבער ער האָט פּאַרגעזעצט זיין אידעישע טעטיקייט, אַרגאַניזירט גרופּן, געהאַלטן פּאַר זיי רעפּעראַטן פון אַ טיפּן באַנעם. ביים איבערגיין צום פּויערן־שטאַנד האָט ער דערזען, אַז דער אידעישער באַגאַזש, וואָס ער האָט געברענגט פון די „שטאַטישע גרופּן“ (וואַרשע), פּאַסט זיך נישט פּאַר דער נייער סביבה. גע־וידמעט זיך צום פּאַרשן דעם צוגאַנג פון דער שפּאַנישער באַוועגונג צו אַנאַ־קולטור פּראַבלעמען און באַמיט זיך איבערפּלאַנצן אין דער פּוילישער סביבה זייערע פּראַקטישע אויפֿטואַנגען. הינטער דער סאָויעטישער איג־וואַזיע־מאַכט, האָט ער געטוליעט זיך אין איינזאַמקייט צו זיין זייטיקן ווינקל; געהלומט וועגן איבערלעבן דאָרט די מלחמה — וואַרשיינלעך אומגעקומען מיט זיין פּאַמיליע אין גראַדנער געטאָ.

פיל ארויסגעקומען מיט נאך פעסטערן גלויבן אין די אידעאישע שטרעבונגען*.

ב

אין די יארן 4—1930 זענען פאָרגעקומען צוויי גרעסערע „דורכ־פאלן“, בעת וועלכע ס'זענען אַרעסטירט געוואָרן צענדליקער חברים. אין איין פאל האָט די פּאָליציי „אַנטדעקונג“ געהאַט צו פאַרדאַנקען די בערויאַנישע אַביסל צו טומלדיקע באַגעגנישן. דאַקעגן אַ צווייטער דורכפאַל, אין וועלכן עס זענען אַרעסטירט געוואָרן מערסטנס טעכ־נישע אויספירער, האָט געלאָזט דעם חשד, אַז דאָ האָט געאַרבעט אַ פּראָוואַקאַטאָרישע האַנט, וואָס איז ליידער נישט אַנטדעקט גע־וואָרן. אויך אין לאַדזש זענען אין דערוועלבער צייט אַרעסטירט געוואָרן בערך אַ צענדליק חברים; לגבי איינעם פון זיי — „חיים“ (ליבעפעלד), — וואָס אין זיין שטוב איז געפונען געוואָרן דער „ליטעראַטור־מאַגאַזין, ווי אויך וויכטיקע באַוועגונגס־דאַקומענטן, האָט די פּאָליציי אַנגעוואָנדן באַזונדערע מיטלען אַרייַנצובאַקומען פון אים, דערקלערונגען וועגן די מיט־שוחפים“. דער באַשיידענער, יונגער סטאַלער־אַרבעטער, האָט אָבער אין משך פון אַנדערטהאַלבן יאָר תּפּיסה (באַקומען אַזאַ „מילדן“ אורטייל אַדאַנק דער געלונגענער פּאַרטיידיקונג) באַוווּזן בייצוקומען אַלע שווערע נסיונות. אויך „זיגמונט“ (אַ פּוילישער חבר), האָט זיך אויסגעצייכנט מיט זיין האַלטונג אָפּצונדיק אָן ענלעכן אורטייל. כּדאי צו באַמערקן, אַז די

* דעם דאַמאַלס יונגן לעבנסלוסטיקן יאַקוב (סעגאַל), האָבן די „דעפּע־לייט באַוווּזן אונטערצוהאַקן די לונגען, אָבער זיין גייסטיקער איד, לעבנס־הומאַר, אַפּטימיזם און גלויבן אין צוקונפּט — איז געבליבן כּמעט אומבאַ־רירט; ער איז נאָך פּעיק געווען אויסצוהאַלטן „5 גוטע יאָרן“ אין „רויטן גן־עדן“ (נאָכן אַנטלויפן פון באַלאַגערטן וואַרשע 1939), באַוווּזן אַפּילו זיך אומצוקערן פון דאַרט, שמוגלענדיק אַ האַלב־טויז גרענעצן און פאַרבינדן זיך מיט די געציילטע לעבנעבלבענע פּריינד אין דעם „גוטן גלות־דייטש־לאַנד“ (איראַ־לאַנערן), אויך דאַס יאָרן־לאַנגע זיצן צווישן די סאַגאַטאַריע־ווענט, די מעדיצינישע עקספּערמענטן צו „פּאַרלאַטען“ זיין געזונט־צושטאַנד, האָט פון אים נישט אַוועקגענומען דעם געזונטן בליק אויפן לעבן. די באַוועגונגס־טעטיקייט און סביבה האָט אים באַלאָזן מיט דער ווונדער־באַרער ווידערשטאַנדס־פּעיקייט קעגן „אַביעקטיווע שטערוונגען“, ווי דער פּאַל איז אויך געווען ביי צענדליקער אַנדערע חברים.

באוועגונג האָט קיינמאָל נישט דיספּאָנירט מיט קיין געלט־רעזערוון, די פרייע באַשטייערונגען פון דער מיטגלידערשאַפט זענען אַרייַן געפלאָסן „לויט דער באַדערפעניש“; בעת די דערמאָנטע אַרעסט־פאַלן האָבן די חברים אויף „דער פריי“ געמאַכט די גרעסטע אַנ־שטרענגונגען, פיל האָבן אַוועקגעגעבן די לעצטע גראַשנס זייערע לטובת די אַרעסטירטע. אַ באַדייטנדיקע הילף איז אויך געקומען מצד די פאַציפיסטישע און עטישע גרופן, וואָס האָבן זיך באַטראַכט אַלס אידעאָלאָגיש נאָענטע צו אונז.

ג

די צאָל פּוילישע חברים, וואָס זענען געקומען אויף דער לעשנאַר „בערזע“ איז געווען זייער קליין; די וועלכע האָבן יאָ דאָרט באַזוכט, האָבן זיך באַזונדער נאָענט איינגעלעבט אין דער יידישער סביבה, דער אַזוי ליבלעכער „יולעק“, „יוזשעק“ (דובאַווסקי — אומגעקומען ביי די טויערן פון געטאָ, בעתן אַרייַנשמוגלען הילף פאַר אונזערע חברים) און „יאַנעק“ — האָבן אַרויסגעוויזן אַ טיפע פאַרשטענדעניש פאַר די ספעציפישע יידישע פראַבלעמען. זיי, די קינדער פון וואַרשאַווער פּוילישע פאַרשטאַט־געביטן, געהאָדעוועט געוואָרן יאָרן לאַנג אין גייסט פון יידן האָט, האָבן דורך אינערלעכער איבער־צייגונג באַגריפן די זינלאַזיקייט פון נאַציאָנאַלן שאַוויניזם. אַנט־סעמיטיש־באַרבאַרישע אַרויסטריטן אין לאַנד האָט זיי מאַראַליש מער דערדריקט, ווי אונדז, די גערודפטע. אין טעג ווען די פּוילישע נאַציאָנאַל־כּוּליגאַנעס האָבן „געהולעט“, האָט זיך ביי זיי געמערקט אַ פאַרלאַנג זיך נאָך מער צוזאַמענגיסן מיט די יידישע אידעען־חברים. זיי האָבן געדינט אַלס אַנדייט פון דער מעגלעכקייט פון אינטערנאַציאָנאַלער פאַרברידערלעכקייט. דאָס איינציקע וואָס האָט אויסגעטיילט אַט די „שקצים“ (ווי זיי אַליין האָבן זיך וויציק גערופן), פון אַלע אַנדערע, איז געווען זייער רעדן בלויז פּויליש און שלעכט אַקצענטירן יידישע ווערטער, וועלכע זיי האָבן זיך באַמיט צו באַנוצן. כאַראַקטעריסטיש, אַז יידיש איז געווען די נאַטיר־לעכע אומגאַנגס־שפראַך פון די יידישע אַרבעטער־בּחורים; מערסטנס זענען זיי אַרייַנגעצויגן געוואָרן נאָך אין די פריע קינדער־יאָרן אין וואַרשאַטן, און נישט געהאַט די מעגלעכקייט זיך אויסצולערנען די לאַנדס־שפראַך. ס'זענען דעריבער געווען זייער ווייניקע, וואָס

האַבן פריי זיך געקענט דורכשמועסן אין פויליש. איינע פון די סיבות, צוליב וועלכע ס'האָט געפעלט מער לעבהאַפּטער קאַנטאַקט צווישן דער יידישער בערווע (לעשנאַ) און דער פוילישער (אין וואַליער־גענגט), איז געווען די שפּראַכן־אפגעזונדערטקייט. ס'איז אבער באַמערקונגס־ווערט, אַז דאָס „איבן זיך“ אין פויליש איז געווען אַן אַלגעמיינע שטרעבונג, טאַקע בכדי צו קענען זיך דערנענטערן מיט די פוילישע קרייזן און אויך קענען אויסברייטערן די פּראָפּאַגאַנדע טעטיקייט. גאַנץ אַנדערש איז געווען די לאַגע ביי די חברטעס: די אומגאַנגס־שפּראַך איז ביי זיי געווען פויליש. ס'רוב עלטערן (אַן אַלטער יידישער שטייגער) האָבן באַמיט זיך נישט צופרי אַרױפֿ־לייגן אויף מיידלעך דעם פּרנסה־עול, און אפילו פון די אַרעמסטע שיכטן האָבן לענגער באַזוכט שולן. די נייגונג פון „שיינעם מין“ צו פּאַלאַניזירונג איז געווען אַן אַלגעמיינע דערשיינונג אין דער יידישער אַרבעטער סביבה, שוין אַפּגערעדט פון די בירגערלעכע קרייזן, וווּ די פּאַלאַניזאַציע האָט געטראָגן אַ סנאַבישען כאַראַקטער. עס איז אָבער אַ פּאַקט, אַז די מער־ערנסטע חברטעס האָבן זיך באַמיט צו קענען און באַנוצן יידיש, כדי זיך צו דערנענטערן צום יידישן מאַסן־מענטש. דערפאַר אָבער, האָט אין די סטודענטישע קרייזן, וווּ ס'האָט נישט עקזיסטירט אַזאַ פּראַבלעם פון צונויפּרעדונגס־מעגלעכקייט, געהערשט פולשטענדיקע צוזאַמענגיסונג פון פוילישע און יידישע באַוועגונגס־חברים און די גרופן זענען געווען אַוועק־געשטעלט נאָר לויט דער איינטיילונג פון די לערן־אינסטיטוציעס.

15

דער „פוילישער אלטער“

א

א זיך די פוילישע חברים האָבן געהאַט זייער „אַלטן“, וועלכער איז געווען באַקאַנט אין די ברייטערע יוגנט־קרייזן און איז אויך געשטאַנען אין נאָענטער באַרירונג מיט דער באַוועגונג. ער איז געווען זייער פּאָפּולער אויך ביי דער יידישער חברה. זיין ברייט־צעפּלאַצטע טיפּיש־יידישלעכע באַרד, אויף דעם געזונטלעך „גוישן“ פנים, האָט דערמאַנט אין די אַלטע רוסישע רעוואַלוציאַנערן. ער

האָט אויסערלעך געמאַכט דעם איינדרוק, ווי באַקוּנין וואָלט געווען זיין פּראָטאָטיפּ און די אידעאָלאָגישע איינשטעלונג זיינע איז טאַקע געווען אַ באַקוּניניסטישע. ער איז געווען באַקאַנט מיט זיין ערשטן נאָמען: קאַנראַד. זיין ביכער „סטראַגאַן“ אויפן „קערצעלאַק“ (האַנדלס־מאַרק אין אַ פּוילישן אַרבעטער געגנט), האָט אויך געדינט אַלס טרעף־פּונקט. דאָס איז געווען דער איינציקער גייסטיקער צענטער אויף יענעם רושיקן פּלאַץ, וווּ אַלע מינים סחורות זענען הילכיק אויסגעוועכט געוואָרן פון די מאַרק־הענדלער, אונטערזינגענדיק די אַקאַזאַנס־פּרייזן. אויך קאַנראַדס „סחורות“, די אויסגעלייגטע ביכער אויפן טישל, אונטערן פּרייזן הימל — זענען נישט הינטערשטעליק געבליבן מיט ראַשיקע אויפּשריפטן: „ביליקע פּרייזן!“ ביי אים זענען בעיקר געווען צום פאַרקויף גענוצטע, טיילמאָל שוין פאַרגעלטע ביכער (אויך פאַטעפאַנען און פּליטן האָבן זיך געפונען אין זיין קולטור־קרעמל). אַן אונדזעריקן האָבן קודם־כל געריסן די אויגן די טיטולן פון ווערק און נעמען פון מחברים, וואָס זענען אונדז געווען אַזוי טייער. באַקוּנין, קראַפּאַטקיין און אַנדערע טעאָרעטישע ווערק פון און איבערן אַנאַרכיזם, האָבן אויף קאַנראַדס פאַרקויף־שטעלע פאַר־נומען דעם סאַמע אויבן אָן; די „סחורה“ איז פון אים אָנגעבאַטן געוואָרן צו די טויזנטער קונים, וואָס האָבן פון דאַנען אַ שבת־נאַכמיטאַג אַהיימגעפירט גאַנצע קוישן גוטס, און ווער פון זיי האָט זוגה געווען צו כאַפּן אויך אַ גייסטיקע „מציאה“. אינדזערע „קונים“ האָבן דאָרט זיך אָפּט באַוויזן נאָר אין די „שטילע“ טעג, ווען מ'האַט מיטן „סוחר“ אויך געקענט כאַפּן אַן אינטערעסאַנטן שמועס אָדער באַקומען אַנווייזונגען אין זעלבסט־שטודיום מיט דער גרעסטער איבערגעבנקייט. ווי אַנדערע פּוילישע חברים האָט ער נישט אַנטוישט אין די טראַגישע געטאָ־טעג, געבנדיק זיין מעגלעכן ביישטייער צו־הילף די יידישע חברים אין זייער ביטערן מצב.

ב

די פאַנאַדערטיילונג אין באַזונדערע יידישע און פּוילישע גרופּן איז בעיקר געווען כאַראַקטעריסטיש פאַר וואַרשע, און טאַקע נאָר צווישן די פּראָפעסיאָנעל־אַרגאַניזירטע אַרבעטער; די פאַקטישע צעטיילונג פון „יידישע פּאַכן“ (מערסטנס קליין־אינדוסטרי) און „גוישע“ (גרויס־אינדוסטרי) און אויך די עקזיסטענץ פון „נאַציאָנאַל־אויטאָנאָמישע“ פאַרייגען האָט גורם געווען, אַז אויך די סינדיקאַט־

ליסטישע באוועגונג, וואָס איז געווען קעגן צעשפּליטערונג פון אַרבעטער־קלאַס, האָט זיך געמוזט רעכענען מיטן דאָזיקן צושטאַנד ; ביים זוכן אויסצושפּרייטן זייער איינפלוס, האָבן די גרופן געמוזט זיין אַרגאַניזירט אַזוי, אַז זיי זאלן קענען האָבן אַ דירעקטע השפּעה אויף די אַרבעטער־אָרגאַניזאַציעס. אַ גאַנץ אַנדערע לאַגע איז געווען אין זאַגלעמביע (גורניטשע) *, טאַרנאַוו, פּשעמישל און אַנדערע אינדוסטרי־געביטן, וווּ די יידישע פּאַריינען האָבן נישט פּאַרטראָטן קיין אַנגעזעענעם כּוח. דאָרט זענען די גרופן געווען אַלגעמיינע. די אַרטיקע יידישע חברים האָבן אין האַרמאָניע צוזאַמענגעאַרבעט מיט די פּוילישע. אויך אין קראַקאַוו, מיט דער גרויסער יידישער באַפעלקערונג און „אייגענע“ פּראָפּאַרייטען, איז די פּאַרטיילונג פון יידישע און פּוילישע גרופן נישט געווען אַזוי בולט. דאָס לאָזט זיך אפשר אויך דערקלערן דערמיט, וואָס ביז דער ערשטער וועלט־מלחמה, האָט יענער געביט געהערט צום עסטרייכישן אַקופּאַציע געביט, וווּ דער „געטאַגייסט“ האָט ווייניקער געהערשט. בילדונג, בפרט שפּראַכן־קענטעניש, איז דאָרט געשטאַנען אויף אַ פּיל העכערן ביוואָ, ווי אין די יידישע צענטערס פון די געוועזענע „צאַרישע פּראָווינצן“. זעלטן האָט מען דאָרט געטראָפּן אַ יידן (אפילו אין שטריימל). וואָס האָט ניט געקענט ריידן פּויליש ; ס'איז דעריבער פּאַרשטענדלעך, פּאַרוואָס די יידישע יונגעלייט, וואָס זענען געקומען אין אונדזער באַוועגונג, מיט אינטערנאַציאָנאַלע אידעען האָבן לייכטער געפונען דעם וועג איינצולעבן זיך מיט די פּוילישע חברים.

16

„זעלבסטשטענדיקע אנארכיסטן“

א

י דער שטרענגער קאנספּיראַציע, וואָס האָט געמאַכט שווער דאָס באַקענען זיך מיט די טעטיקע אידעאישע חברים, האָט אין לאַדזש עקסיסטירט אַ הייפל מענטשן, וועלכע האָבן זיך רעקלאַ-

* די טעטיקייט פון די דאָרטיקע גרופן איז געווען גוט באַקאַנט דורך זייערע אומלעגאַלע אויסגאַבן, אַרויסגעברענגט אין אייגענער געהיימער דרוק־פּאַפּטיילונג.

מירט אלס אנארכיסטן. שוין דאס אליין האט עדות געזאגט, אז זיי זענען ווייט געווען פון צו זיין אונדזערע גאענטע. ליידער האבן אבער זיי און באזונדער זייער גייסטיקער טאטע: „לייב אנארכיסט“, רעפרעזענטירט דעם אנארכיזם ווי פון א קרומען שפיגל ארויס. בעת מיין אויפהאלט אין לאדזש (32—1931), איז מיר נישט איינמאל אויסגעקומען צו הערן, אין אַרבעטער־קרייזן, אויסזעצונגען און איראנישע באַמערקונגען אויפן חשבון פון עפעס אַ קריפל־אידעע, וואָס זיי האָבן אָנגענומען אלס אנארכיזם אויפן סמך פון זייער באַ־קאַנטשאַפט מיט יענער גרופע. דער טרעף־פּונקט פון יענע „אַנאַר־כּיסטן“ איז געווען אַ גוט־באַוווסטער אַדרעס: צווישן די טישלעך פון „אַרבעטער־ווינקל־רעסטאָראַן (אין בונדישן לאַקאַל, פּאַלודניאַווע 20), אין די מיטאַג־שעהן, איז לייכט געווען צו טרעפן „לייב אַנאַר־כּיסט“ און זיינע „אַנהענגער“. ער איז געווען אַ מענטש אין די מיטעלע יאָרן, זייער אָפּגעלאָזן געקליידעט, דער דאַשעק פון אויסגערײבענעם היטל שטענדיק אַראָפּגעלאָזט טיף איבערן שטערן, פון אונטער וועלכן ס׳האַבן אָפּערגעלויכטן אַ פּאַר נערוועז־מעלאַנכאָלישע אויגן. זיינע אויסגעקרימטע ליפן האָבן זיך בעתן רעדן שווער באַווויגן, ווי ער וואָלט צעקייט יעדעס אַרויסגערעדט וואָרט. ער האָט געשאַטן מיט פּאַרמולירטע געדאַנקען, ווי אַן אמת־דערפאַרענער דיספּוטאַנט, ציטירט גאַנצע זאַצן פון קלאַסישע ווערק און אַרויסגעוויזן גרויס בקיאות אין דער אַנאַרכיסטישער ליטעראַטור. אויסהערנדיק זיינע לאַנגע „גייסטרייכע מאַנאַלאָגן“ (זיינע צוהערער קיינמאל נישט געלאָזט קומען צום וואָרט), איז שווער געווען צו אַריענטירן זיך און וויסן וואָס אייגנטלעך ער וויל. מ׳האַט זיך געקענט אָנשטויסן, אַז זיין טראַגישע פאַרגאַנגענהייט, וואָס האָט איבערגעלאָזט בולטע שפורן אויף זיין קערפער (פון פאַראַליטש פאַרקריפלטע האַנט און פוס) און פאַרוואַנדלט אים אין אַן עלענדן, אַרבעטס־אומפּעיקן מענטשן, האָט ביי אים פאַרשפּיצט דעם האַס צו אַלץ און אַלעמען. אינם אַנאַר־כּיזם, וואָס, ס׳ווייזט אויס, ער האָט גוט שטודירט, און וועלכער איז געווען אַמאַל זיין לעבנס־אינהאַלט און ער האָט אים טעטיק פּראַ־פּאַגאַנדירט, האָט ער זיך שפּינענאַרטיק פאַרוועבט, אַזוי אַז ער האָט מער נישט געזען דעם געזעלשאַפטלעכן האַרייאַנט. צו אַלע האָט ער גערעדט מיטן זעלבן שאַבלאַן; אָנגעכאַפט עפעס אַ זיך לאַנג־ווייליקדיקן אַרבעטער־בחור, אויסגעגאַסן פאַר אים זיינע טענות צו דער וועלט און ווען יענעמס געדולד האָט געפּלאַצט צו הערן די

אבסטראקטע פילאָזאָפֿיעס, איז לייב אַוועק אַ ברוגזער, וואָס „די וועלט פאַרשטייט אים נישט“. אינם „ווינקל“, ווו ער האָט פאַרבראַכט טעגלעך שעהן לאַנג, אָפּעסנדיק עטלעכע זופּן (אויפן חשבון פון היימישע באַצאַלערס), איז ער קיינמאַל נישט געזעסן אַליין. אויסער סתם נייעריקע, איז ער געווען אַרומגערינגלט פון זיינע „סימפּאַ-טיקער“, ס'רוב יונגעלייט (אויך פרויען האָט מען געקענט טרעפן דאָרט), ניהיליסטיש-געשטימטע און פאַרערער פון די „קלאַסאַרן“; זיי האָבן נעגירט דאָס פשוטע אַרבעטער-לעבן בכדי נישט „אונטער-זעהאַלטן“ דעם קאָפיטאַליזם. אין דעם הייפל האָבן זיך אויך געפונען „דיכטערישע נשמות“, אייניקע אָפּילו טאַלאַנטירטע, וואָס האָבן נישט געוואלט אַוועקגעבן אַ דריטל פון יעדן מעת-לעת אויף פּראָזאַאישע הצטרבותן.

„לייב אַנאַרכיסט“ האָט אויך געהאַט אַ צוטריט צו געוויסע „איבערזעטיקטע פון עקספּלאַטאַציע“ — גבירים, וועלכע האָבן אים און זיין חברה איינגעלאָדן צו זיך אויף „דערהויבענע“ אַוונטן. ביים אַקאַמפּאַניאַן פון אַלקאהאָל-פלעשלעך האָבן די אַבסורדאַלסטע גע-דאַנקען אויסגעזען פאַר זיי ווי ניי-אַנטדעקטע אמתן. אַט די „לייביסטן“ זענען געווען אַזוי פאַפּולער, אַלס „אַריגינאַליטעטן“, אַז ס'איז גענוג געווען אַרויסצוזאָגן עפעס אַן אַנאַרכיסטיש ענלעכן געדאַנק, צווישן גאַנץ צופעליקע לאַדזשער באַקאַנטע, מ'זאָל גלייך פּרעגן צי איר זענט נישט פון „לייב אַנאַרכיסט לייט“. ער האָט זיך אַרומגעטראָגן מיט אַ פעקל מאַנסקריפטן, גרייט צום דרוק, וואָס ער האָט, כמעט אומגעבעטענערהייט, יעדן אונטערערקוט אַריינצוקוקן אין זיי וואָס זענען געווען פּערזענלעכע איבערלעבענישן. זיינע שריפטן האָבן געטראָגן אַ קלינגענדיקן נאַמען: „מעמואַרן פון לייב אַנאַרכיסט“. אויך מיר האָט ער געגעבן די מעגלעכקייט צו באַקענען זיך מיט זייער אינהאַלט. ביי דער געלעגנהייט האָב איך אים, אויף אַ זייער דעליקאַטן אופן, געגעבן אנצוהערן, אַז זיין אויסטייטשן דעם אַנאַרכיזם און די האַלטונג פון זיין „גרופּע“, ברענגט שאַדן דער מיפּולער פּראָפּאַגאַנדע פון אונזערע פּיאַנערישע באַוועגונגס-חברים. איך האָב אים געראַטן אַראָפּנעמען דעם „אַנאַרכיסט“ פון זיין ווערק, ווייל זיין גאַנצער געדאַנקען-גאַנג האָט מער שייכות צו „לייבן“ ווי צום אַנאַרכיזם. אַלס ענטפּער האָט ער אַראָפּגעלאָזן דעם קאַפּ, באַהאַלטן אים אין די אויסגעמאַגערטע הענט. נאָכן צוריק אַנטפלעקן דאס פנים, האָבן צוויי בליטשענדיקע טרערן געגליטשט

זיך אויפן פאַרכמורעטן געזיכט. אויפשטעלנדיק זיך מיט אימפעט, ווי ער וואלט וועלן אַנטלויפן פון זיך אַליין, האָט ער צו מיר, ביים גע- זעגענען זיך, געזאָגט מיט פאַרביטערונג: „יעדער מענטש בלאַנדזשעט, אין אים האָב געבלאַנדזשעט אויף אַנאַרכיסטישע וועגן...“ ס'האַט זיך מיר געוואָלט ענטפערן: „בלאַנדזשענדיק, דאַרף מען נישט אַנדערע אַנווייזן קיין צווייפּלהאַפטע צילן“, אָבער ער איז ווי אַ שאַטן פאַרשוונדן, איידער אים האָב באַוויזן צו עפענען דאָס מויל. ווי לאַדזשער חברים האָבן איבערגעגעבן, זענען די „מעמואַרן פון לייב אַנאַרכיסט“ שפּעטער דערשינען אין דרוק. דער שטורם פון חורבן האָט פאַרווישט די שפורן פון לייבן צוזאַמען מיט זיינע מעמואַרן.

ב

אויך אין וואַרשע איז געווען באַקאַנט אַזאַ „זעלבשטענדיקער פּראָפּאַגאַנדיסט“, וועלכער האָט געטראָגן זיין איבערצייגונג אין דער עפּנטלעכקייט. אַלע האָבן אים גערופן „שאַל אַנאַרכיסט“ און באַזונדער פּאַפּולער איז ער געווען אין „אַרבעטער היים“ (פּויליש-ציון, קאַרמע-ליצקאַ 23). גראַד זיין טעאַרעטישער צוגאַנג איז געווען אַן אויס- געהאַלטענער, לויט דער אַנאַרכאַקאָמוניסטישער ריכטונג, וואָס ער האָט אַנערקענט אַלס זיין אידעאַל. „שאַל“ איז געווען אַ שטאַרק באַלעזענער, דורכגענומען מיט רעוואָלוציאַנערן טעמפּעראַמענט און באַמת קלאַסן-באַוווּסטיזניק. זיינע אויפקלערונגן, וואָס ער האָט אַלס „גייענדיקע טריבונע“ פּובליקירט, האָבן דעם אַנאַרכיסטישן געדאַנק אַפילו געברענגט נוצן. פּערזענלעך איז ער אבער געווען אַפּשטויסנ-דיק, אַפּגעלאָזן געקליידעט, אפילו שמוציקלעך, שטענדיק מיט ברוינע נעגל פון פּאַליטור (סטאַלער); די שטרענגע געזיכטס-שטריכן און גרילצנדיקע שטים פון זיין ציינערלאָזן מויל, האָבן אויסגעדריקט אַ בייזקייט. דערצו איז ער געווען אַנגרייפּעריש, בייסיק, אַפילו באַליידיקט פּערזענלעך די, וואָס האָבן געפרוּווט מיט אים דיסקוטירן. זיין האַלטונג האָט געווירקט אין אַ פאַרקערטער ריכטונג פון דאָס פּרעדיקן פּרייהייט און האַרמאָנישע צוזאַמענלעבונג צווישן מענטשן. אַלע באַוועגונגס-חברים האָבן אים גוט געקענט, אבער באַצויגן זיך צו אים מיט אומצוטרוי, בעיקר צוליב זיין אַנטיפּאַטישער האַלטונג, און אַפּט באַדויערט, וואָס גראַד אַנאַרכיסטישע „נעגאַטיוון“ רעפּרע- זענטירן אונז אויף דער „לעגאַלער זייט“.

די פאקטישע טוער פאר דער פארשפרייטונג פון דער אנאר-
 כיסטישער פראפאגאנדע אין לאדזש, האבן זעלבסטפארשטענד-
 לער, קיין אדרעס נישט געהאט; ווי אומעטום זענען דארט אונזערע
 אקטיווע גרופן געווען שטרענג פארקאנספירירט. געווען בסך-הכל
 עטלעכע יידישע און פוילישע גרופן, אבער לויט זייער ווירקונג אין
 דער עפנטלעכקייט, וואלט קיינעם נישט איינגעפאלן, אז דאס איז
 א פראדוקט פון אזוי ווייניק מענטשן. אויפן פראפעסיאנעלן געביט
 זענען געווען באקאנט די חברים: „וועלוול“ (ביי די קאנדיטארס)* ;
 „יוקל“ (קארמאזין — זיך גערעכנט אלס קראפאטקיניאנער, ווי אלע
 עלטערע חברים, אונטער דער השפעה פון די אמאליקע אנארכיסטישע
 גרופן אין צארישן רוסלאנד), „ראכמיל“ (בארנשטיין-בעקער),
 „מאניע“ (לעשטשינסקא), „העניעק“, „חנינא“ (נאדל-ארבעטער),
 „קלמן“ (זינגער — סוויטער-מאכער) און „לייזער“ (קראמארסקי).
 אין דער גרויס-אינדוסטריע זענען בעיקר געווען טעטיק די פוילישע
 חברים: „יוזשעק“, „סטאשעק**“, וולאדעק און אנדערע. די פאליטישע
 ארבעט איז פון אלע גרופן צוזאמען געפירט געווארן אין פולשטענ-
 דיקער געמיינזאמקייט. זיי האבן געהאט אן אייגענע ליערן-ביבליאטעק
 פאר שטודיום-צוועקן, אפן פאר דער מיטגלידערשאפט און סימפא-
 טיקער. ווי אומעטום האט דער באזונדערער אפלייב פון פרייהייט-
 לעכע ווערק, אפילו לעגאלע אויסגאבן, געמוזט געהאלטן ווערן אין
 א באוועגלעכן צושטאנד צוליב קאנספיראציע-טעמים און געפאדערט
 קרבנות-גרייטקייט פון די ביבליאטעקארן. אין דעם פאל האט לאדזש
 געהאט מער מזל ווי ווארשע, וואס די דארטיקע ביבליאטעק האט
 צוליב פאליציאישע פארפאלגונגען דורכגעמאכט שווערע „גלגולים“,
 בעת וועלכע ס'זענען פארלוירן געגאנגען ווערטפולע עקזעמפלארן.
 דאקעגן אין לאדזש איז די גאנצע צייט אדורך „בשלום“ — ביזן
 אריינבארש פון די היטלער-באנדעס, ווען אט דער אוצר, מיט
 מאטערניש אנגעזאמלטער, איז אריינגעפאלן אין די הענט פון די
 שמוציקע בארבארן.

* וועלוועל ליבפעלד — אומגעקומען אין ווארשעווער געטא, ווי פיל
 אנדערע לאדזשער חברים.
 ** סטאשעק ליזשעקי — דערשאסן געווארן דורך די ס.ס. באנדיטן
 גלייך בעת זייער אריינמארש קיין לאדזש.

א געוויסע צייט, בעת גרויסע דורכפאלן און ארעסטן צווישן די ווארשאָווער גרופן, איז די „וואַלקאָ קלאַס“ אַרויסגעגעבן און גער דרוקט געוואָרן אין לאַדזש, און פון דאָרט — אַלס צענטראַל-אַרגאַן — פאַרשפּרייט געוואָרן איבערן גאַנצן לאַנד. די דאָרטקע גרופן האָבן אויך אַרויסגעברענגט אייגענע אויסגאַבן, געווידמעט אַלגעמיינע פּאָליטישע פּראָבלעמען, וואָס איז זיך צעגאַנגען ווייט איבער די לאַדזשער גרענצן. בעת דעם בירגער־קריג אין שפּאַניע איז דורך דער איניציאַטיוו פון די לאַדזשער גרופן, און זייער אויספירונג, דערשינען אַ קינסטלערישע צייכענונג אין פּאַרם פון אַ פּאַסט־מאַרקע, מיט דער אויפּשריפט: „פאַר אונדזער און אייער פּרי־הייט“ — פאַרן צוועק צו זאַמלען געלט לטובת די שפּאַנישע רעוואַלוציאָנערע קעמפּער. נאָך דורויס זיגערנישן אַריינמאַרש קיין מאַדריד איז דורך די דערמאַנטע חברים אָפּגעדרוקט געוואָרן זיין בילד (בערך 1000 עקז.) פאַר פּראָפּאַגאַנדע צוועקן, אויך ביי לעגאַלע אויסגאַבן, ווי דער שטייגער, נישט אונטערן אָפיציעלן נאָמען פון דער באַוועגונג, האָבן די לאַדזשער חברים אַרויסגעוויזן פאַרלעגערנישע טעטיקייט. מיט באַוונדערונג מעג באַצייכנט ווערן די „קליינע פעסטונג“, וואָס האָט פיל מער געטון, ווי לויט איר מענטשן רעזערוואַר, אַדאַנק זייער גוטן ווילן און פעיקייט.

17

די שטים פון „אונטערערד“

א

ראָץ דעם וואָס די יידישע חברים האָבן פאַרנומען אַ כּכּוּדיקן פּלאַץ און געשפּילט אַ דאָמינירנדיקע ראַל אין דער אַנאַרכיסטי־שער באַוועגונג, זענען אַלע אומלעגאַלע פּובליקאַציעס דערשינען נאָר אין דער פּוילישער שפּראַך. בלויז די, וואָס זענען געווען געווידמעט די אינערלעכע פאַריינס־ענינים פון די „יידישע בראַנזשעס“, זענען אַרויסגעגעבן געוואָרן אין יידיש. די אנשטרענגונגען, וואָס האָט גער פּאַדערט אַ געהיים־דרוק, האָבן נישט דערלויבט דאָס „לוקסוס“ פון אַרויסגעבן באַזונדערע אויפּלאַגעס אין די מינדער־הייט־שפּראַכן (יידיש, אוקראַיניש און דייטש). יעדע אויסגאַבע, וואָס האָט נאָר געהאַט די אויפּשריפט „אַנאַרכ־סינדיקאַליסטישע פעדעראַציע אין פּוילן“ (א.פ.פ.), איז לויט דער מלוכה־קאַנסטיטוציע, אַן אונטערשיד

פון אינהאלט, באטראכט געווארן ווי שטרענג פארבאטן. אזעלכע אויסגאבעס זענען אויסגעפירט געווארן נאָר דורך פרימטיוון סטענסל (קאָפּיר)־דרוק. מיר האָבן געהאַט גענוג דרוקער־אַרבעטער אין אונדזערע רייזען און גענוג רייך געווען צו קענען איינאַרדנען אַ גער־העריקע מאַדערנע דרוקעריי, אָבער אזעלכע, מיט אַ רוישיקער מאַשין, אויף אַ ברייטן פאַרנעם, איז אוממעגלעך געווען צו דער־האַלטן בסוד, און נישט אזוי לייכט געווען איבערצוטראַגן פון איין אָרט אויף אַ צווייטן „אונטערן אָרעם“, ווען גויטיק. די פּוילישע פּאַליציי זענען געווען גרעסערע מבינים אויף אונטערערדישע אונ־טערנעמונגען, ווי די צאָרישע „אַכראַנע“. ביי דער מאַכט אין פּוילן זענען דאָן געשטאַנען פיל פּערזאָנען, וואָס האָבן הינטער זיך געהאַט אַ רייכע קאָנספּיראַטיווע פאַרגאַנגענהייט; טאַקע פּילסודסקי אַליין האָט אַמאָל אָנגעפירט מיט אַ געהיימער דרוקעריי, בעת זיין טעטיקייט אין דער פ.פ.ס. אפילו די קאָמוניסטן, וועלכע האָבן דיספּאַנירט מיט אַ היפּשער „אַרמיי“ און רייכע געלטער פון ראַטנפאַרבאַנדישן מלוכה־אַצור, האָבן זייערע דרוק־אַרבעטן אויסגעפירט אין פריוואַטע דרוקע־רייען, צאָלנדיק לעגענדאַרע סומעס פאַרן מינדסטן פּלוג־בלעטל; דרוקער־אַייגנטימער, וועלכע ס'איז געלונגען אַ שטיקל צייט פאַר זיי „בשלום“ אויסצופירן באַשטעלונגען, האָבן זיך געקויפט פּיל־שטאַקיקע הייזער פאַר קאָמוניסטישע „טשערוואַנצעס“. אונדזער באַוועגונג, וואָס האָט נישט געהאַט הינטער זיך אזעלכע „אונטערשטיצער, וואָס קאָנ־טראַלירן די פּראָדוקציע פון 190 מיליאָן מענטשן“, האָבן מיט קונסט־דרוק נישט געקענט קאָנקורירן מיט די קאָמוניסטן; שוין אָפּגערעדט, אַז מיר זענען געשטאַנען הינטערשטעליק מיט אונזער פאַרעלטערטער דרוקפאַרם לגבי די לעגאַלע רעפּאַרם־סאַציאַליסטן, וועלכע האָבן ביי יעדער געלעגנהייט געשאַטן מיט בלעטלעך. פאַר דאָס אָבער זענען אונדזערע קוים־לעזבאַרע בלעטלעך אויפגענומען געוואָרן פון די לעזער מיט מער פּיעטעט; אַט די אַרעמקייט פון „פאַרם“ האָט פאַר זיי עדות געזאָגט אויף דער אידעאישער ערנסטקייט און אָפּערוויליקייט לטובת די אַרבעטער־אינטערעסן מצד די אַרויסגעבער. על־פי רוב זענען אונדזערע אויסגאַבן דערגאַנגען צום לייזנער דירעקט דורך באַוויסטזיניקע חברים, וועלכע האָבן מיט זייער מינדלעכער אויפ־קלערונגס דערגאַנצט די ווייניקע שורות. מ'האַט אויף אונדזער „ליטע־ראַטור“ נישט געטראַטן אין די גאַסן, ווי ס'איז אָפט געשען מיט אַנדערע שרייענדיקע, שייַן־געדרוקטע בלעטער.

ב

ביי דער „טרוקן“ טעכנישער אַרבעט אַרום דעם „פּאָוועלאַטש“ (קאָפּיר-מאַשינקע), האָבן געאַרבעט אונדזערע בעסטע און פּאַראַנט-וואָרטלעכסטע חברים. אין דעם פּאַל איז אונדזער באַוועגונג געווען אַן אויסנאַם, וווּ ס'האַט נישט עקזיסטירט קיין גרופּן-אַרבעטס-פּאַר-טיילונג לויט „אינטעליגענץ-באַזיץ“, ווי ס'איז פּראַקטיצירט געוואָרן אין די אַנדערע סאָציאַליסטישע גרופּירונגען (בפרט ביי די קאָמ-ניסטן, וווּ דאָס היעראַרכישע סיסטעם האָט געהערשט אין פּולער קראַפט). דאָס פּאַפּיר-שניידן, פּאַרבי-שמירן, דרוקן, נייען און אַלע אַנדערע „שוואַרצע“ אַרבעטן, זענען אַפט אויסגעפּירט געוואָרן דורך אונדזערע ווערטפּולסטע פּראַפּאַגאַנדיסטן, רעפּערענטן און אויך שריי-בער און רעדאַקטאָרן פּון די אויסגאַבן גופּא. דאָס באַטייליקן זיך אין דער דאָזיקער אינטערנעמונג, וואָס האָט געדראָט מיט לאַנגע יאָרן תּפּיסה, איז באַטראַכט געוואָרן ווי אַן ערן-אויפּגאַבע. אַזעלכע חברים ווי דער „הויכער העניעק“, „יאַנקע“, „וואָוועק“ (ראַסינער), „ראַכעלאַ“ (רובּינשטיין — אומגעקומען אין ראַטנפּאַראַנד 1943), „מאַרילאַ“* און פּילע אַנדערע האָבן באַוווּזן מיט זייער איבערגעגעבנר קייט צו דער באַוועגונג, אַז דעם צוטרוי און כּבּוד האָבן זיי פּאַרדינט.

* מאַרילאַ הוואָרסקאַ-האַפּמאַן — האָט איבערגעלעבט די קריגס-צייט אין סאָויעטישע קאָמאַנדיר-לאַגערן, שפּעטער זיך באַזעצט אין פּאַריז, וווּ זי איז נאָך לאַנגע און שווערע ליידן געשטאַרבן דעם 29.2.1952; דערוויסנר זיך זיך וועגן איר טויט, האָט די ח' „מאַכנאַ“ (פּון דעם שוועסטער-פּירלינג אין דער באַוועגונג: אסתר—מאַכנאַ—ראָזאַ—פּרידאַ), געשריבן: „איך גער-דענק זי פּון וואַרשע 1930. אין די קאַלטע ווינטער-אַונטן פּלעגט זי קומען פּון פּראַגע (פּאַרשטאַט נעבן וואַרשע) אין שטאַט אַרין אויף פּאַרזאַמלונגען און זיצונגען; געווען פּאַרטרויונגס-מענטש פּון דער גרופּע, געשאַפּן יוגנט-אַרגאַניזאַציעס פּאַר שול-קינדער, זינט דער צייט ווען זי איז נאָך אַליין געווען אַ שול-מיידל, געלייענט און דיסקוטירט. ביי דער אומלעגאַלער צייטונג „וואַלקאַ קלאַס“, געדרוקט אויף אַ קליינער מאַשינקע — האָט אונדזער מאַרילאַ טאַקע געאַרבעט אַ לאַנגע צייט. די אַרבעט האָט געפּאָדערט אהריות, פינקטלעכקייט און ערנסט; מאַרילאַ האָט באַזיכט די דאָזיקע אייגנשאַפּטן אין אַ גרויסער מאַס, שטענדיק מיט אַ שמיצל אויפן ליבן געזיכט און מיט אַ פּריינדלעכן וואָרט צו יעדן איינעם“ — די חברים, וואָס זענען געווען ביי מאַרילאַס פּאַרמאַכן די אויגן אויף אייביק האָבן פּאַרצייכנט איר קורצע צוואה: „זאָגט די חברים — שטיצן דאָס געשריבענע וואָרט, דעם פּרייען געדאַנק“, — אַ וווּנש, וואָס זי אַליין האָט אים געווימעט אירע בעסטע יארן און ער איז געווען איר לעבנס-אינהאַלט.

„וואלקא קלאס“

א

דער צענטראלער פונקט פון דער טעכנישער ארבעט איז געווען דאָס דרוקן און פאַרשפּרייטן דעם באַוועגונגס־אַרגאַן „וואַלקאַ קלאַס“ (דערשינען חודשלעך, כמעט סטאַביל). אין איינקלאַנג מיטן נאָמען (קלאַסן־קאַמף) איז די שריפט געווידמעט געוואָרן די פּאַלי־טישע און עקאָנאָמישע אַרבעטער־פּראָבלעמען. דער באַקאָנין־גייסט האָט אַרויסגעשיינט פון יעדער שורה, אויסער דירעקטע ציטאַטן און געדאַנקען פון זיינע ווערק, וואָס האָבן אין יעדן נומער פּאַרנומען אַן אָנגעזענעם אָרט. אַלס רעוואַלוציאָנערן מעטאָד איז אַרויסגע־שטעלט געוואָרן דער גענעראַל־סטרייק. ס'איז כדאי אָבער גלייך צו באַמערקן, אַז די אַרבעטערשאַפט און פּויערטום אין פּוילן איז נאָך דאָן ווייט געווען פון צו זיין פעסט אַרגאַניזירטע קערפּערשאַפטן און דער לאַזונג האָט אויסגעזען, יעדנפאַלס פאַר מער באַוווּסטזיניקע, ווי אַ צוקונפּטס־זאַך. דאַקעגן זענען אין דער „וואַלקאַ קלאַס“ אַרויס־געברענגט געוואָרן געלונגענע לאַזונגען און אַנווייזונגען בנוגע דער רעוואַלוציאָנערער טאַקטיק אינערהאַלב די פּראָפעסיאָנעלע פּאַריינען; דער סינדיקאַליסטישער איבערפּאַרטייאַישער צוגאַנג האָט גערעדט צום האַרץ פון יעדן אַדבעטער, וואָס איז נאָר נישט געווען צעפּרעסן פון פּאַרטיי־באַצילן. אין אַלע פּראָפעסיאָנעלע אַרגאַני־זאַציעס, יידישע ווי פּוילישע, האָבן די רעדל־פירער זיך פּאַרוואַנדלט אין אַ היעראַרכיע, וואָס האָט קודם־כל געזאַרגט פאַר זייערע פּאַרטיי־אינטערעסן. ס'פלעגט אָפט געשען, אַז פאַר איין אַלגעמיינער עקאָנאָ־מישער פּאָדערונג, זענען גערופן געוואָרן שטרייקן אין באַזונדערע דאַטומס צוליב פּאַרטייאַישע פרעסטיזש־פּראָגן, וואָס האָט נאָר דער מאַנסטרייט די צעשפּליטערונג פון דער אַרגאַניזירטער אַרבעטער־שאַפט. דאָס „טובות“ טאָן „אייגענע“ מענטשן, אויפן השבון פון סתם־מיטגלידער אָדער פּאַרטיי־מינדערהייטן, ביים פּאַרזאָרגן מיט אַ גוטן אַרבעטס־פּלאַץ, איז געוואָרן אַ טעגלעכע דערשיינונג. ס'איז דערגאַנגען אַזוי ווייט, אַז די מיטגלידערשאַפט האָבן אָנגעהויבן שלום־מאַכן מיטן געדאַנק, אַז דער פּאַריין — דאָס איז די פּאַרטיי, דער ס'איז נאָר די פּראָגע וועלכעס שלעכטס (פּאַרטיי) אויסצוקלייבן. דער

לאַזונג, אַז „דאָס באַפרייען פון די אַרבעטער איז די אויפגאַבע פון זיי גופא“ — האָט באַקומען אַן אַקטועלן זינען. דער באַגריף דירעקטע אַקציע, דער קאַמף פאַר ווערן די בעלי־בתים פון דער פראָדוקציע און פראָדוציר־מיטלען — האָט אַנגערעגט די אַרבעטער, קודם־כלּ צו ווערן די בעלי־בתים אין זייערע אַרגאַניזאַציעס. די „וואַלקאַ קלאַס“ איז דעריבער מיט היפּשן דערפאַלג געלייענט געוואָרן דורך דער אַרגאַניזירטער אַרבעטערשאַפט; זי איז אָבער אויך אַריינגעדונגען און געהאַט אַן איינפלוס אויסער די ראַמען פון אַרבעטער־קרייזן, בעיקר צווישן די שטודירנדיקע יוגנט, וועלכע האָבן זיך פאַראינטערעסירט מיט סאָציאַלע פראַבלעמען. אפילו די, וואָס האָבן זיך שוין געהאַט אַנגעפראַפט מיט פיל בענדער פון דער אַנאַרכיסטישער ליטעראַטור, זיך אַרומגעטראַגן מיט „סימ־פאַטיעס“ צו וועלכע ס׳זאַל נישט זיין ריכטונג אין פרייהייטלעכן סאָציאַליזם, האָבן מיט פיעטעט אַריינגעקוקט אין די אַרעמע מאַשין־שריפט בלעטלעך. די קורצע קאַמענטאַרן און באַמערקונגען וועגן די פּאָליטישע „לעבעדיקע“ דערשיינונגען, די אינפאָרמאַציעס פון דער אַנאַרכיסטישער וועלט — האָט פאַר זיי געלייגט אַ בריק צווישן טעאָריע און פראַקטיק; געמאַנט צו ווערן די באַשטימער פון זייער גורל, נישט נאָר אין געדאַנקן־גריבלעניש, נאָר אויך מיט מעשים.

ב

ד אויפקלערונגס־אַרבעט פון דער סינדיקאַליסטישער באַוועגונג איז בעיקר באַשטאַנען אין וועקן דעם קלאַסן־באַוויסזיין און אַנווייזן אויף די אויפגאַבן פון די אַרבעטער און פויערים אין קאַמף פאַר פאַרבעסערן זייער מצב און דערגרייכן דעם ענדגילטיק סאָציאַלן איבערבוין פון געזעלשאַפטלעכן לעבן. דאָס דערקלערן דעם פּע דעראַליזם אַלס נויטווענדיקייט פאַר דער רעוואָלוציאַנערער קלאַסן־אַרגאַניזאַציע און אויך פאַרן יסוד פון מענטשלעכן צוזאַמען־לעבן, האָט געהערט צו די שווערסטע אויפגאַבן פאַר די רעפערענטן און בפרט פראַפאַגאַנדיסטן אין „גאַס“. די לאַזונגען פון „אונטן אַרויף“, „קעגן צענטראַליזם“, „די מאַסע אַליין דאַרף זיין דער באַשטימער“ אא״וו, זענען געפאלן אויף טויבע אויערן, קודם־כלּ פון די צוהערער, וואָס זענען געקומענע פון די סאָציאַל דעמאָקראַטישע רייען. כדאי צו באַמערקן, אַז אין די הערשנדיקע סאָציאַליסטישע באַוועגונגען („בונד“, פ.פ.ס.) האָבן אין טעגלעכער פראַקטיק,

אינערהאלב זייערע אַרגאַניזאַציעס, געהערשט אין דער גאַנצער ברייט דאס צענטראַליזאַציע־סיסטעם. די צענטראַל־קאָמיטעטן האָבן קאַנ־צענטרירט אין זייערע הענט די גאַנצע מאַכט; מ'האַט געהערט פיל פאַרביטערונג און אַנטוישונג פון דעם שטייפן צענטראַליזם אין יענע פאַרטיי־ראַמען (בפרט פון די עלטערע אַרבעטער, וועלכע האָבן נאָך גוט געדענקט די פרייהייטס־צוואַנגן פון די סאַציאַל־דעמאָקראַטישע באַגרינדער אין יענער ראַמאַנטישער עפאָכע). אָבער, אַדאַנק דעם עקזיסטירנדיקן ברייטן רעכט אויף אינערלעכער קריטיק (אויסער ביי די קאָמוניסטן, פאַרשטייט זיך) און דעם מערהייטס־פרינציפ, האָט פאַר פילע דער צענטראַליזם אויסגעזען ווי אַ „נויטווענדיקע צרה“. אין הסכם מיט זייער פאַרשטעלונג, אַז פאַרן דורכזעצן דעם סאַציאַליזם אין לעבן איז נייטיק דער שטאַט־אַפאַראַט און דעמאָ־קראַטישער צוואַנג, האָבן זיי שלום געמאַכט מיטן גורל אַנ־צונעמען פאַר גוט „פעסט־דיסציפלין“ אין די קאָמפּס־רייען פאַרן דערגרייכן די פאַרלאַמענטאַרישע מערהייט“. אונזער אידעע האָט זיי זייער אימפּאַנירט. אָבער איבערגעלאַזט ספיקות בנוגע איר „פראַק־טישקייט“. ס'זענען אָפט געשטעלט געוואָרן די אַינז באַקאַנטע פראַגן: „אויב איר זייט קעגן יעדן צוואַנג (שטאַט), ווער וועט טאָן די שווערע אַרבעטן“ אא״וו. אין אַזעלכע פאַלן האָט מען געמוזט אַנקומען צו ברייטערע אויפקלערונגען וועגן אַנאַרכיסטישן וועלט־באַנעם, זיין בליק אויף מענטשן, און אַז דער „פראַקטישער“ און „קורצוועגיקער“ צענטראַליסטישער דרך פירט אין אַ פאַרקערטער ריכטונג פונם אַנאַרכיסטישן ציל. פאַרשטענדלעך, אַז נישט איינמאַל איז בעת אַזעלכע ברייטערע שמועסן אויסגעקומען זיך צו פאַרטשעפן מיטן „פילאָזאָפישן אַנאַרכיזם“.

ג

זיצנדיק אַזוי אין געהיימע אויפקלערונגס־קרייזלעך, ערגעץ אין אַן אַרעם אַרבעטער־שטיבל, זאַלבע 12—10 אויף „האַלבע בענקלעך“, פאַרטיפט טיילמאַל אין גאַנץ אַבסטראַקטע טעמעס, וואָס פאַסן גיכער פאַר אַן אונווערסיטעט־לעקציע, ווי פאַר רעוואָלוציאָנערער פראַ־פאַגאַנדע, איז נישט איינמאַל ביי מיר אַנטשטאַנען די פראַגע: צי לוינט זיך צו זיצן דאָ אין ענגשאַפט, מיט פּחד־אַנגסט בעת דעם מינדסטן קלאַפּ אין דער טיר (פון אַנקומענדיקע פּאָליציי־אַגענטן), כדי צו באַהאַנדלען אַזעלכע פראַבלעמען, וואָס ווערן עפנטלעך אַרומ־

גערעדט אין גרויסע ליכטיקע שול־זאלן? איז דען נישט פראקטישער צו זאגן: חברה גייט לערנט פון די פיל געשריבענע ביכער? — כ'האב זיך אבער אפגעגעבן אַ חשבון, אַז די וועלכע געוועלטיקן איבער די ערדישע רייכטימער האָבן נישט פאַרגעסן אויסצוברייטערן זייער ממשלה אויך אין די אַפאַרטאַמענטן פון אַבסטראַקטע וויסנשאַפטן, און דאָס אַרונטעררייסן זיי, אַפּזוכן דעם פּרײַען געדאַנק אין אַן אומטיילבאַרע אויפגאַבע פון אַ פּרייהייטס־קעמפּער.

אַ באַזונדערן עלעמענט האָבן מיט זיך פאַרגעשטעלט די געקור־מענע פון קאָמוניסטישן חדר. פאַר זיי איז אונדזער פּעדעראַ־ליסטישער צוגאַנג צו געזעלשאַפטלעכע פּראָגן געווען דער סאַמע אימפּאַנידירדיקער פּונקט. דעם ביטערן טעם פון צענטראַליזאַציע־רעזשים האָבן זיי שוין געהאַט דערפילט אויף אייגענע ביינער, אין די רייען פון „דיקטאַטור איבער דיקטאַטאָרן“ (יעדער „קעמערל־פּירער“ — האָט געטראָגן דעם טיטול „קאָמיסאַר“). אַפּט זענען דאָס געווען יונגעלייט, וואָס צוליב זייער נייגונג צו זעלבסטשטענדיקן דענקען, זענען זיי געשטרויכלט געוואָרן אין די „קעמערלעך“ מיט דיסציפּלין־ברוך, דורך דערלויבן זיך קריטיק בנוגע דער אַלגעמיינער פאַרטייליניע. נישט איינער האָט אונדז אַפּגעזוכט, ווייל דער „קאָמי־סאַר“, ביים אויסשליסן פון די פּראַלעטאַרישע רייע, האָט אים גע־שטעמפּלט אַלס אַנאַרכיסט, און ס'איז אַנטשטאַנען ביי אַזעלכן די שטרעבונג צו ווערן וואָס ער איז.

19

„היסטארישע געזעצן“

א גאַר וויכטיקן אַרט אין דער באַוועגונגס־פּראַפּאַגאַנדע האָט פאַר־נומען דאָס אַפּוואָרפן דעם גלויבן אין די „היסטארישע געזעצן“, וואָס פירן צו דער רעוואַלוציע — דער בשותפותדיקער פאַלשער משיחזם, וואָס האָט זיך טיף איינגעוואַרצלט אין אַלע מאַרקסיס־טישע ריכטונגען, וואָס האָבן געהאַט אַ גרויסן איינפלוס אויף דער אַרבעטער־גאַס. אַ יונגטלעכער, וואָס האָט אַנגעהויבן קומען אין אונדזערע רייען האָט זיך גיך איבערצייגט, אַז די אַנטי־אויטאָריטערע באַוועגונג זוכט נישט קיין צושטימונג אַדער געהאַרכזאָמקייט, נאָר זעלבסטבאַשטימונג פון יעדן מיטגליד אירן באַזונדער. די ברייטע דיסקוסיעס אין די גרופן ביים דעצידירן וועגן יעדער טעטיקייטס־

אויפגאבע, אדער שטעלונג צו פאליטישע פראגן פון דער באוועגונג, האָט געוועקט ביי די חברים דעם אינטערעס צו באַקענען זיך מיט פיל פראַבלעמען, בכדי צו קענען לאָזן הערן זייער וואָרט אין דעצי- דירנדיקע מאַמענטן. דער דורשט צו וויסן, צו טעאָרעטישער פאַר- טיפונג אין אונזער אידעאָלאָגיע, איז געווען דער פּאָזיטיווסטער שטריך פון דער באַוועגונג. כמעט אַלע חברים האָבן געהערט צו זעלבסטבילדונגס-קרייזן, טאַקע אַרגאַניזירט „פון אונטן“; אַליין זיך איינגעטיילט אין גרופעס, אָפט פאַר באַשטימטע, געמיינזאַם-פאַר- אינטערעסירטע טעמעס, און אָפּגעזוכט פּאַסיקע פרעליגענטן. אַזעלכע „פּונקטן“ האָבן אויך געדינט פאַר צוציען נייע חברים, וועלכע האָבן אַרויסגעוויזן אינטערעס פאַר אונזער באַוועגונג, אָבער נאָכנישט „געווען גאַנץ מיט זיך“ אַרייַנצוטרעטן אין אונזערע רייען. ס'פלעגן אַמאָל אויך קומען „אַפיציעל אַנגעהערדיקע“ צו אַנדערע ריכטונגען, בכדי צו הערן וואָס האָבן מיר צו זאָגן. כאַראַקטעריסטיש, אַז ביים לערנען דעם היסטאָרישן מאַטעריאַליזם און מאַרקסיזם, — ממש פון שולחן-ערוך אַרויס — קאוטסקין, בוכאַרינען (ער איז פון די קאַמו- ניסטן דאָן באַטראַכט געוואָרן אַלס „גאָט“) און דעם הייליקן מאַרקס — זענען די סאַמע פייערדיקסטע קעגן-אַטאַקעס געקומען גראַד פון די אַנוועזנדיקע „מאַרקסיסטן“. בעת אַזעלכע פּאַלן בין איך געקומען צום אויספיר, אַז די בעסטע אַנטי-מאַרקסיסטישע פּראָפּאַגאַנדע שטעלט צו דאָס לערנען גרינטלעך די בעסטע מאַרקסיסטישע ליטעראַ- טור, וואָס מער ס'איז מיר געלונגען אויף אַ פּאַפּולערן אופן צו באַגרינדן די „אייזערנע עקאָנאָמישע געזעצן“, די „ראַל פון פּראַ- לעטאַריאַט אַלס געווינעריין“ — אַלץ שטאַרקער איז געקומען דער ווידערשטאַנד פון די „מאַרקסיסטישע געסט“. זייערע רעוואָלוציאָנערע געפילן האָבן אויפגעברויזט קעגן דער „מאַרקסיסטישער לאַגיק“, וואָס איז אין די פּאַרטייאישע בראַשורן — „פאַר די מאַסן“ — געווען אַרומגעהילט מיט צוגעטראַכטע פּראָזן.

ווי דער שטייגער איז אין אַן אַרבעטער-סביבה, זענען מערסטנס די בילדונגס-קרייזלעך זיך צונויפגעקומען אין די רוטעג, שבת און זונטאָג. ס'איז דעריבער נישט אַזוי לייכט געווען די אויפגאַבע פון די, וועלכע האָבן זיך געווידמעט דער רעפּערענטן-אַרבעט; אין די געציילטע שעהן איז אויסגעקומען צו באַזוכן 5—6 גרופּן, אין פאַר- שידענע פּלעצער. קיין „איינחורן זיך דרשות“ האָט נישט געגאַלטן, די אַנטיילנעמער גופא פּלעגן אַרויסרוקן די טעמעס. פּאַרהאַרעוועטע

מענטשן, וועלכע האָבן נישט קיין מעגלעכקייטן פאַר אָפטע פאַר-
טראַכטונגען, פאַרוואַרפן אָפט מיט אַ שלל פראַגן, צענויפמישנדיק
פאַרשידענע געביטן, דווקא בעתן אויפקלערן זיי אין ענין. די
שווערסטע צוהערער זענען, דוכט זיך מיר, די „סטודענטן פאַר איין
שעה“; לעקציעס איבער איין געביט רעגן זיי צו דענקן איבער
אַזויפיל פראַבלעמען, וואָס פאַדערן אַ לעבן-לאַנגן שטודיום צו גע-
פינען ענטפערס כאַטש אויף אַ טייל פון זיי. דער פאַרדינסט פון די
זעלבסט-בילדונגס קרייזן איז טאַקע באַשטאַנען דערין, איבער די
ראַמען פון די דירעקטע אויפקלערונגס-דערגרייכונגען, וואָס זיי האָבן
געוועקט דעם אינטערעס צו פאַרטיפן זיך, זוכן לעזונגען און פילע
פון יענע זענען פאַרבליבן „אייביקע סטודענטן“ אין לעבנס-
אוינווערזיטעט.

אויב אין די אַמאָליקע יאָרן האָט די הויפּט-ראַל אין באַוועגונגס-
טעטיקייט פאַרנומען דער „פראַפּאָגאַנדיסט“, מיט פאַרטיקע לאַזונגען,
„צוקונפּטס-וואַרגן“, האָט זיך שוין אין יענער צייט געפאַדערט אַ מער
זאַלעכער צוגאַנג. ליידער זענען מיר אין דעם געביט געשטאַנען
אַביסל הינטערשטעליק. די צאַל רעפערענטן איז, פאַרהעלטניסמעסיק,
געווען קליין. אַ געוויסן בלוז האָבן אויסגעפילט חברים פון „אַלטנע“
חדר. אַט די האָבן זיך נאָר פאַרנומען מיט אַלגעמיינער אַנאַרכיסטישער
און אויך קולטור-וויסנשאַפּטלעכער טעמאַטיק; די אַקטועל-פּאָליטישע
און אַרגאַניזאַציע פראַבלעמען האָבן באַלויכטן, אין די ראַמען פון
דורך דער באַוועגונג אַרגאַניזירטע גרופּן, די „אַבסאָלווענטן“ פון
די לעקטאָרן-קרייזן, וועלכע זענען צוגעגרייט געוואָרן פאַר דער
אַרבעט דורך דער פעדעראַציע. אַ באַזונדער אויפּמערקזאַמקייט איז
געשאַנקען געוואָרן פאַרן אָפקלויבן די בעסטע רעפערענטן-כוחות
פאַר די סטודענטישע קרייזן; די אַרבעט איז אָפט געפאַלן אויף די
חברים פון סעקרעטאַריאַט גופּא. ס'איז ווערט צו פאַרצייכענען, אַז
אין עטלעכע הויכע לערן-אַנשטאַלטן זענען מיט דער צייט אַנטשטאַנען
גוט אַרגאַניזירטע סינדיקאַליסטישע גרופּן.

פון די „אַקאַדעמישע“ רעפערענטן איז אויך געווען די הויך-
געבילדעטע, „האַלינאַ“*, וועלכע האָט פיל געגעבן פון איר וויסן

* האַלינאַ סלאַוויקלעו און איר מאַן שלאַמקע, האָבן בעת דער אַנט-
שטייאונג פון געטאַ געהאַט די מעגלעכקייטן, צוליב זייער אויסלעבן זיך
אין דער פּוילישער אינטעלעקטועלער סביבה, צו בלייבן אויף דער „אַרישער

די אַרבעטער־גרופן. זי איז געוואָרן פאַרערט פון אירע צוהערער אַלס מוטטער־פּערזענלעכקייט. האַלינאַ איז געווען אַ פּרוי אין די מיטעלע יאָרן, אָבער פּול מיט אידעאישן יוגנט־שוונג; זי האָט זיך באַצויגן צו אירע „שילער“ מיט מוטערלעכער וואַרעמקייט. איר פּריוואַט־לעבן — אַ קולטור־על און סימפּאַטיש פּאַמיליע־ווינקל (אויך איר מאַן, שלאַמקע, אַ גייסטרייכער און גוטמוטיקער מענטש, געווען אַ פּריינט פון דער באַוועגונג) — איז צוליב איר אוממיטל־באַרער פּריינטשאַפט נישט געווען אַזוי שטאַרק „באַהאַלטן“ הינטער דעם קאַנספּיראַציע פּאַרהאַנג; די תּלמידים זענען געקומען דאָרט אַפט צו גאַסט און זייער אידילישע שטוב איז געוואָרן פאַר די יונגע חברה, אַ ביישפּיל פון האַרמאָנישן צוזאַמענלעבן.

20

אן „אייגענער דאך“

א

דער איינציקער לעגאַלער טרעף־פּונקט, אונטער אַן „אייגענעם דאך“ אין וואַרשע, איז אַ צייט (33—1930) געווען דער לאַקאַל פון ספּאַרט־קלוב „ביעגון“ (פּראַנצישאַקאַנער), וואָס איז געגרינדעט און אויסגעזאַלטן געוואָרן פון דער באַוועגונג. פון די צוויי קליינע צימערלעך איז איינס כמעט געווען פאַרפּולט מיט דעם פינג־פּאַנג־טיש, דער איינציקער „רעפּרעזענטאַטיווער“ ספּאַרט־מכשיר פונם קלוב, אַרום וועלכן יוגנטלעכע פון דער אַרומיקער יידישער אַרעמ־קייט האָבן טומלנדיק פאַרשפּילט זייערע פּרייע אַוונט־שעהן. אַט די זענען עס געווען די אַפּיצייעלע קלוב־מיטגלידער. אינם צווייטן צימערל האָבן כמעט אַלע מאַל, בפרט אין די פּרייטיק־און שבת־צונאַכטסן, זיך פאַרזאַמלט אונדזערע חברים און חברטעס. גאָר ווייניקע פון זיי האָבן אַרויסגעוויזן אַ „ליידנשאַפט“ צו ספּאַרט (דאָס גלייכן די פּאַרוואַלטער פון קלוב).

דאָס איז געווען אַ שטיקל אַרגאַניזאַציע־היים, וווּ מ'האָט שטענ־

זייט; זיי האָבן אָבער בעסער אויסגעקליבן צו ליידין און קעמפן צוזאַמען מיט די נידערגעשלאַגענע. פאַרנומען זיך מיט סאַציאַלער הילף פאַר די געטא־איינוווינער און צוזאַמען מיט זיי אומגעקומען.

דיק געקענט טרעפן אייגענע, ברנגען אַ „גאַסט“ בכדי דורכצוויסן קוטירן, צו פאַרבינדן באַקאַנטשאַפט און אויך צום דערליידיקן באַוועגונגס־פאַרבינדלערישע אויפגאַבן. אין אַפּרו צייט צווישן איין פּינג־פּאַנג פאַרטיע און דער צווייטער האָבן זיך אויך אַריינגעכאַפט ווער פון די ספּאַרטלער צו הערן אַ „פּאַליטישע פּאַר ווערטער“ (אַ טייל פון זיי האָבן אפילו געוואָסט דעם פּאַליטישן, ד״ה אַנאַר־כּיסטישן „אונטערשלאַק“ פונם קלוב). אונדזערע חברים פלעגן גערן אָט די יוגנטלעכע אַריינציען אין שמועסן און פירן צווישן זיי אַן אויפקלערונגס־אַרבעט, וואָס איז איינגטלעך געווען איינע פון די צילן ביים אַרגאַניזירן דעם קלוב. דאָס געוועזענע קיך־שטיבל פון דער דירה האָט געדינט אַלס סעקרעטאַריאַט, וווּ אַרום דעם קליינעם שרייב־טיש האָבן דיזשורירט די פּאַרוואַלטונגס־מיטגלידער וואָוועק, עוואַ, פּיניע, משהל זעלנער, דאַראַ * און אַנדערע טעטיקע חברים פון דער באַוועגונג (דאָס האָט זיך שפּעטער אַרויסגעוויזן אַלס חסרון צוליבן ציען די פּאַליצייאישע אויפּמערקזאַמקייט אויפן קלוב). דאַרט איז געפירט געוואָרן אַ טאַפעלטע בוכהאַלטעריע: ספּאַרט און אידעע. אין דער אַפיציעלער בוכפירונג זענען נאָר געווען נאָטירט די מיטגלידער, וואָס זענען געקומען פון גאַס, אַפט לכתחילה נישט־וויסנדיק דעם אידעאישן גרונט פון קלוב. אָט די האָבן פון דער פּאַרוואַלטונג געפאַדערט, וואָס מער טפּאַרט־אַטראַקציעס. ס׳זענען טאַקע געמאַכט געוואָרן אַלע אַנשטרענגונגען צו געבן דעם קלוב אַ ספּאַרטישן אינהאַלט, בכדי אַריינצוציען אַ גרעסערן יוגנט־קרייז. אויף דעם געביט איז אַבער דער דערפאַלג געווען אַן אומבאַדייטנ־דיקער, בפרט אין פּאַרגלייך מיט די גוט אַנטוויקלטע אַרבעטער ספּאַרט־קלובן פון די לעגאַלע פּאַרטייען. דאַקעגן אויפן קולטור־געביט איז פיל געטון געוואָרן, לטובת דער דאַפּלער מיטגלידערשאַפט; ס׳האָבן דערפון גענאָסן סיי די ספּאַרט־יוגנטלעכע און סיי אונדזערע חברים גופא. אַ דאַנק דער געמיינזאַמער צוזאַמענטרעפונג אויף אויס־פּלוגן, אין דעם אַרגאַניזירטן דראַמע־קרייז, און אַנדערע קולטור־אונטערנעמונגען, זענען פיל „ספּאַרטלער“ באַאיינפלוסט געוואָרן אויך פון אונזער אידעאישן באַנעם, און טייל זענען שפּעטער געוואָרן סימפּאַטיקער פון דער באַוועגונג און אויך טעטיקע מיטגלידער.

* דאַראַ רובינשטיין, די שוועסטער פון „ראַכעלאַ“ — אומגעקומען אין געטא פון הונגער.

די גוטע רעזולטאטן פון דער ארבעט וואָלטן זיכער געווען פיל גרעסער ווען נישט דאָס, וואָס דער ערשטער טריט פאַר לעגאַלער געזעלשאַפטלעך־דערצייערישער טעטיקייט איז געמאַכט געוואָרן צווישן גאַר אַ שווערן עלעמענט. ס'רוב „ספּאַרטלער“ האָבן זיך רע־קרטירט פון די אַזויגערופענע „ווילדע קינדער“, וואָס האָבן פרי פאַרלאָזט די שולעס אָדער זיי זענען געווען תלמידים פון אַפגעשטאַל־גענעם „חדר“; די אַביסל עלטערע זענען נאָר וואָס אַריין אין די אַרבעטער־האַלאַביעס, פאַרנומען די ראַל פון „לערן יינגלעך“ אין די קליינע יידישע וואַרשטאַטן, וועמען דער פּראַלעטאַרישער באַוועגונג־זיין איז נאָך געווען פרעמד. פאַר די אַרגאַניזאַציע־צוועקן איז דער קלוב געווען אַ דערגרייכונג; ס'איז געווען אַ געוויסער „אַרעס“, וווּ ס'האַט געקענט צונויפקומען זיך אַ גרעסערע צאָל חברים, מ'האַט געקענט אינאַרדענען רעפּעראַטן איבער „לעגאַלע“ טעמעס און עס האָט געדינט ווי אַ קאַנצענטראַציע־אַרט פאַרן טרעפן זיך אין אַן אַנאַרכיסטישער סביבה.

מחמת אַ מיספּאַרשטענדעניש מיטן חבר אויף וועמענס נאָמען די לעגאַליזאַציע פאַרן קלוב איז באַקומען געוואָרן און צופיל „געשאַנ־קענער“ פּאַליציי־אישער אויפּמערקזאַמקייט, האָט די באַוועגונג באַ־שלאָסן צו ליקווידירן דעם קלוב. ס'האַבן דאָן געמאַכט אַ פּרוּוו איבערצונעמען די לייטונג אַ גרופּע פּונעם חברים פון „אַלטנס מענטשן“, וועלכע זענען געווען ווייניקער קאַמפּראַמיטירט אין די „שפיצליקע אויגן“. בעתן איבערגאַנג צו די נייע פאַרוואַלטער איז נאָר געווען איין מיטגלידערשאַפט — די „ספּאַרטלער“; אונזערע חברים האָבן מער נישט באַזוכט דעם קלוב. די פּרישע „באַלעבאַטיים“ האָבן זיך באַמיט שפּילן די ראַל פון „אומפּאַרטייאישע“ און די גאַנצע אַרבעט אַפּגעגעבן דעם קולטורעל־דערצייערישן מאַמענט. די ענינים פון ספּאַרט זיינען אינגאַנצן איבערגעגעבן געוואָרן די ספּאַרטלער גופּא; די חברים האָבן זיך באַמיט איינצופירן אַנאַרכיסטישע געזעל־שאַפטס־פּאַרמען אין דעם פּרימיטיוון קאַלעקטיוו — פּרייוויליקייט און טאַלעראַנץ אַנשטאַט מערהייטס־פּרינציפּ — ביי די סאַמע קליינ־לעכסטע פּראַגן. כאַראַקטעריסטיש, אַז די „נייעס“ האָט די יוגנט מער אימפּאַנירט ווי רעפּעראַטן איבערן „סאַציאַלן איבערבוו“.

די פאַר אידעאישע חברים, וועלכע האָבן זיך דאַרט גערופן מיט אַזעלכע טאַטערישע נעמען ווי דער „שוואַרצער“ (שמחה), „פּייקאַזש“ (אל), „קליינער יאַסל“ (יוסף) זענען ביי דער יוגנט זייער באַליבט

געוואָרן. די קולטור־אַרבעט האָט אויך אַרומגענומען אַזאַ געביט
 ווי לערנען שרייבן די פּאַר אַנאַלפּאַבעטן. לאַנגזאַם האָבן זיך
 גענומען אויסטיילן קלענערע גרופּן, נאָך פּערזענלעכע שמועסן און
 אינטימער באַקענונג, וואָס האָבן אַרויסגעוויזן אַ נייגונג צו הערן
 לעקציעס איבער סאָציאַלע פּראָגן. דעם אַנאַרכיזם האָבן די דערמאָנטע
 חברים פּאַר זיי אויפגעקלערט אין אַ מער „ראַמאַנטישן“ ליכט. ענלעך
 כער אין צוגאַנג אויף די אַמאַליקע „גייער אין פּאַלק“, ווי אויף דער
 דירעקטער קלאַסן־קאַמפּערישער פּראַפּאַגאַנדע פּון די פּריערדיקע
 קלוב־טוער — די אַרטאָדאָקסאַלע סינדיקאַליסטן. דאָס מאַלן מעגלעכע
 גוויסע צווקנפּט־דערגרייכונגען האָט מער גערעדט צו דער ברויזנ־
 דיקער יוגנט, ווי די פּראַקטישע פּראַפעסיאָנעלע אַרגאַניזאַציע ענינים.
 מיין מיטאַרבעט אינם קלוב „אונטער דער נייער פּאַרוואַלטונג“ (אַנ־
 געהאַלטן אַ קנאַפּן יאָר) האָט מיר איבערגעלאָזט דעם איינדרוק, אַז
 גראַד „אַפּגעשטאַנענע עלעמענטן“ האָבן אַ נייגונג צו גרויסע
 אידעען, קענען מיטגעריסן ווערן פּון דערהויבענע שטרעבונגען;
 דער תּלמודישער זאָג „הזהרו בבני עניים שמהם תצא תורה“ — האָט
 פּאַר מיר באַקומען אַ נייעם טייטש. מ'דאַרף נאָר וועקן זייער אויפ־
 מערקזאַמקייט און געפינען לייכט פּאַרשטענדלעכע פּאַרמולירונגען
 און די ווייטסטע צילן קענען זיי ווערן נאָענט. פיל פּון די „ספּאַרטלער“
 האָבן איך שפּעטער געקענט אַלס דערוואַקסענע און ערנסטע מענטשן,
 וועלכע האָבן גוט געדענקט אונדזער איינפלוס און געדאַנקט אונדז
 דערפאַר. אויך פּון דער „שולע“ זענען געווען אַזעלכע וואָס זענען
 געוואָרן חברים אין דער באַוועגונג. ליידער האָט אויך די מער „פּאַר־
 מאַסקירטע“ אַרבעט, שוין אַן דער באַטייליקונג פּון „קאַמפּראַמיטיר־
 טע“, דירעקטע אַקטיווע באַוועגונגס־חברים, געמוזט איבערגעריסן
 ווערן צוליב די אַפטע באַזוכן פּון פּאַליציי־לייט, וואָס האָבן זיך גע־
 נומען צופיל אינטערעסירן מיט די צילן פּון דער „נייער“ פּאַרוואַל־
 טונג. הגם זעלטענער, דאָך זענען אויך איצט איינגעאַרדנט געוואָרן
 עפּנטלעכע רעפּעראַטן, וואָס זענען באַזוכט געוואָרן פּון אונדזערע
 חברים און חברטעס, וואָס די פּאַליציי האָט זיי געקענט פּון זייער
 „גאַסן־טעטיקייט. די פּאַליציי איז געקומען צום שלום, אַז ס'איז דער
 זעלבער אַנאַרכיסטישער קלוב, נאָר מיט אַ שלייער. און מיר זענען
 געצוונגען געווען צו פּאַרלאָזן דעם אייגענעם דאָך.

אין יענער צייט האב איך זיך באַקענט מיט צוויי באַוועגונגס־פריינד, טאַקע צווישן די קלוב־ווענט, פון וועלכע ס'האָבן אַראַפּע־שריגן רויט־שוואַרצע אויפֿשריפטן: „אַ געזונטער גייסט — אין אַ געזונטן קערפּער“. דער העלעפּאַנטיש־אַטלעטישער „סראַלעק“, אַדער „דאָס קינד“ — ווי מ'האַט אים אָפּטער גערופן — האָט זיך ווייניק אויסגעצייכנט אויפן געביט פון גייטיקער אויפנעמבאַרקייט. בעת ערנסטע שמועסן און דיסקוסיעס, האָט ער זיך פאַרהאַלטן ווי גלייכ־גילטיק; אָן אינערלעכער אומעט פון מינדערווערטיקייט האָט אים אָפּגענומען דעם גיבורדיקן אויסזען, ווי ביי אַ שלאַפּנדיקן לייב. אָבער אין חבריש־געזעלשאַפטלעכע פאַרוויילונגען, האָט זיין פיגור אויפגע־שיינט אין זיין גאַנצער פיזישער מאַעסטעט; זיין גוטמוטיק פול פנים האָט באַקומען קינדישע פרייד־שטריכן. כמעט אומגעבעטענער־הייט פלעגט ער אַרויסטרעטן מיט זיין באַליבטן רעפּערטואַר פון סאַציאַלע און רעוואָלוציאַנערע לידער, אָנהויבנדיק פון דער „מאַלדאָוויאַנקע“ — וועגן טראַגישן גורל פון אַ גאַסן־פּרוי. מיט זיין לייבן־שטימע האָט ער דורך דעם מאַטיוו אַרויסגעברויזט זיין סאַציאַלן וויי קעגן די עקזיס־טירנדיקע אומרעכטן. זיין זינגען האָט אַלעמען גערירט ביז טרערן און איבערצייגט, מער ווי די טיפּזיניקסטע רעפּערטאַטן, אין דער גויטיקייט צו געפינען אַ לעזונג פאַר מענטשלעכע ליידן.

*

צווישן די חברטעס אין דער באַוועגונג, אויף דער „בערזע“ און אַנדערע גאַסן־טרעפּונגען, האָט געצויגן אונדזער אויפּמערקזאַמקייט דאָס נידעריקע, פיזיש נישט אַנטוויקלטע מיידעלע, וועלכע מ'האַט גע־רופן אימפּאַרצויגן, ווי זי וואַלט שוין געווען אַ דערוואַקסענע — „הינדע“ פאַנאַנדערשמועסנדיק זיך מיט איר פנים־לפנים, אין דער היימישקייט פון קלוב, האָט זי מיר באַוויזן איר דערוואַקסנקייט, בלויז איר פיזישע אַנטוויקלונג איז געבליבן הינטערשטעליק. די פאַרקרימטע פלייצע־גלידער האָבן באַשווערט איר אַטעם־אַפּאַראַט, זי האָט געסאַפּעט ווי אַן אַלטיטשקע. אירע קלוגע אויגן האָבן געזאַגט, אַז זי איז עננוג רייף צו פאַרשטיין איר טראַגישן גורל. ס'איז דעריבער געווען צו באַוונדערן איר אַפּטימיסטישן בליק אויפן לעבן. זי האָט אַרויסגע־וויזן אַ גרויסע פאַרשטענדעניש און פאַראינטערעסירונג פאַר געזעל־שאַפטלעכע פּראַגן און גרייטקייט צו העלפן בייקומען די סאַציאַלע איבלען. אַלס יחיד האָט זי גוט פאַרשטאַנען איר אומבאַהאַלפּנקייט.

אָבער אַלס טייל פון דער געזעלשאַפֿט, האָט זי געגליבט, אַז אויך זי מיט איר שוואַכן קערפער קען ברענגען נוצן. אַ פאַקט איז, אַז אין אונדזער באַוועגונג, וווּ די איניציאַטיוו און פאַראַנטוואַרטלעכקייט פונם איינצלענעם איז דערהויבן געוואָרן צו אַן עיקר־פרינציפּ, האָבן אויך די אַרומערע אין גייסטיקע און פיזישע פעיקייטן געברענגט פיל נוצן; טיילמאָל אפילו איבערגעשטיגן די דורכשניטלעכע דער־וואַרטונגען.

21

לעגאליזירטע

א

ד סינדיקאליסטישע באַוועגונג האָט אויך געהאַט אַן איינפלוס אויף געוויסע טוער און מיטגלידער פון די פּוילישע סאַציאַליסטישע פּאַרטייען, וועלכע האָבן ביי פאַרשידענע געלעגנהייטן אַרויסגעוויזן סימפּאַטיע צו אונדז*. אין די ראַמען פון „ז.ז.ו.“ (זיעד־נאָטשעניע זוויאַנקאָוו זאוואַדאָוויך) — געגרינדעט געוואָרן דורך דער פּילסודסקי רעגירונג) האָט זיך אויסגעבילדעט אַ קרייז, וואָס האָט אָנגעהויבן פּראָפּאָגאַנדירן דעם סינדיקאַליזם אין אַ „ליכטער“ פּאַרם, ד.ה. אַן די אַנאַרכיסטישע ענדע־צילן. די אַרטיקלען אין „זוויאַנקאָויעץ“, די אויסגאַבע פון דעם קרייז, — וואָס האָט אפילו זוכה געווען צו לעגאַליטעט צוליבן רופן זיך נאָר סינדיקאַליסטן און דעם צוגאַב: „אַנאַרכאַ“ — האָבן, דעם אמת געזאָגט, ווייט נישט באַפּריידיקט אונדזערע חברים. ס'איז אָבער געווען פאַר אונדז אַ דער־פּרייענדיקע דערשיינונג דער פאַקט אַליין, וואָס אינדזער אידעע האָט אָנגעהויבן שלאָגן וואַרצלען אין דער ברייטער פּוילישער אַרבעטער־

* פון די יידישע פּאַרטייערע, איז בלויז געווען באַקאַנט וויקטאָר אַלטער (בונד), וואָס האָט זיך באַצויגן צו דער אַנאַרכאָ־סינדיקאַליסטישער באַוועגונג מיט גרויס דרך־ארץ. מ'האַט דאָס אַרויסגעלייענט פון זיינע אַרטיקלען בעיקר אין די טעג פון דעם שפּאַנישן בירגער־קריג. אין אַ לייט־אַרטיקל געשריבן פון אים דעמאָלט אין דער בונדישער „פּאַלקס־צייטונג“, האָט ער ציטירט אונדזערס אַ בראַשור („שפּאַניע אויפן שיי־דוועג“, ל. האַזע, וואַרשע 1926) און אידענטיפיצירט זיך מיט אונזער שטעלונג קעגן דער פאַררעטרישער ראל פון ראַטנפאַרבאַנד אין שפּאַנישן פּרייהייטס־קאַמף.

סביבה. בעת אפיציעלע אַרויסטריטן און דעמאָנסטראַציעס האָבן יענע גרופּן געטראָגן מיט שטאַלץ די רויט־שוואַרצע פּאַן; גראַד אונדזער באַוועגונג וואָס האָט דער פּאַן אַזוי טריי געדינט, האָט זיך נישט געקענט דערלויבן דאָס לוקסוס אים עפנטלעך צו באַנוצן, סיידן בחדרי־חדרים אָדער מינוטן־ווייז לאָזן אים פּלאַטערן — ביזן באַווייזן זיך פון דער פּאַליציי.

ב

ס'זענען אויך געווען צווישן דער פּוילישער אינטעליגענץ אַזוי גערופענע „לעגאַלע אַנאַרכיסטן“, וועלכע האָבן זיך דירעקט אין דער באַוועגונג־סעטיקייט נישט באַטייליקט, אָבער געברענגט גרויסע נוצן מיט זייערע אינטעלעקטועלע פעיקייטן. פון פּאָפּולאַריטעט האָבן, פּאַרשטענדלעך, גענאָסן אַזעלכע, וואָס זענען אַרויסגעטראָטן אין וואָרט און שריפט; די וועטעראַנין איז שאַזשעלינסקי, מיט אַרבעטערין פון פּראַנציסקאַ פּערער (גערעדט אויף עפנטלעכע פּאַר־זאַמלונגען איבער „פּרייע דערציאונג“), האָט מיט אירע רעפּעראַטן געהאַלפּן אויפקלערן פּאַר ברייטערע קרייזן. אין לעגאַלע ראַמען, דעם גייסטיקן אינהאַלט פון דער באַוועגונג. דער נאָמען, פון דער טרייער פּאַציפּיסטין און סאַציאַליסטיש־עטישער פּרוי — עמאַליאַ קורלאַנדזקאַ, איז געווען גוט באַקאַנט פון די שער־בלעטער פון אַ ריי אַנאַרכיסטישע ווערק, וואָס זי האָט איבערזעצט. אין יאָר 9—1928 איז דערשינען אַ קראַפּאַטקין־בראַשור (אין פּויליש), גע־שריבן דורך מאַריאַ אַרסעטי, וואָס איז באַנוצט געוואָרן פּאַר פּראַ־פּאַגאַנדע צוועקן. שוין מיטן אָנגעבן איר נאָמען אויף דער בראַשור, האָט די איטאַרין זיך געשטעלט אין „לעגאַלע ראַמען“.

אַלס אומדירעקטער מיטהעלפּער דאַרף אויך באַצייכנט ווערן דער „פּוילישער טאַלסטאַי“, ווי מ'האַט אים גערופן — ד״ר מאַריאַן לובעצקי (דירעקטאָר פון אַ ייִדישן גימנאַזיום) — וואָס האָט געהאַט אַן איינפלוס אויף היפשע יוגנט־גרופּן מיט זיינע גייסט־רייכע עפנטלעכע רעפּעראַטן, וואָס האָבן ביי די צוהערער געוועקט הומאַניטאַרע געפילן; דערמיט האָט ער צוגעשטעלט אונדזער באַווע־גונג ווערטפולע חברים. ער איז געווען דער רעדאַקטאָר און אַרויס־געבער פון דער מאַנאַט־שריפט „סומיעניע ספּאַלעטשנע“ (געזעל־שאַפּטלעכער געוויסן); ער האָט מיט זעלטענער געוואַגטקייט באַ־קעמפט דעם אַנטיסעמיטיזם און אפילו דערלויבט זיך צו באַהויפטן,

אז דאס איז א פוילישע „נאציאנאלע שוואַכקייט“. ער האָט דערביער אויסער דער רעגירונג (מיט איר אַנטיסעמיטישער איינשטעלונג) אויך קריטיקירט זיין אייגן פּאָלק, און עטלעכע מאָל פאַרמשפט געוואָרן דורך דער צענזור־מאַכט פאַר „באַליידיקן דאָס פוילישע פּאָלק“. זיין אויסגאַבע האָט ביי אונזערע חברים נישט שטאַרק אויס־גענומען צוליבן רעליגיעזן (פּילאָזאָפּישן) טאָן. זי איז אין דער אמתן געווען געווענדעט נאָר צו עליטע־מענטשן. דאַקעגן זיינע רעפּעראַטן, אָפט איבער סאַציאַל־עטישע טעמעס, האָבן אַרויסגע־רופן גרויס אינטערעס, מיט זייער באַלערנדיקייט, ביי אונזער יוגנט. אַנאַנים האָט די באַוועגונג געשטיצט אַלע לעגאַלע, אידעאיש געאַנטע אונטערנעמונגען. אונטער פאַרשידענע פאַרלאַגס־נעמען זענען אַרויסגעגעבן געוואָרן לעגאַל־געדרוקטע בראַשורן פאַר פּראַ פּאַנאָדע צוועקן, וואָס אַ היפשער טייל איז פאַרטיילט געוואָרן בחינם אָדער פאַר אַ נאָמינאַלן אָפּצאַל. צווישן די באַקאַנטע אויסגאַבן (אין פּויליש) זענען געווען אַ באַקוּני־בראַשור, איבערדרוקן פֿון קראַפּאַטקינס ווערק — „קאַלעקטיוויזם און פּרייהייטלעכער סאַציאַ־ליזם“, „צו דער יוגנט“, — ראַקערס „צי די ראַציאָנאַליזאַציע פֿון דער ווירטשאַפט פּירט צום סאַציאַליזם“ און אַנדערע אויסגאַבן און איבערזעצונגען פֿון אונזערע טעאַרעטיקער. אין יידישן זענען אַזעלכע אויסגאַבן געווען זעלטענער. אין יאָר 1935 (אָדער 1936) איז אין לאַדזש דערשינען אַ בראַשור (אין יידיש) וועגן סימאָן ראַדאָוויצקי (פאַרמשפט, אין אַרגענטינע 1905, אויף אייביקער פאַרשיקונג) אין צוזאַמענהאַנג מיט דער אַקציע פאַר באַפּרייען אים פֿון טויטן־אינזל. כאַראַקטעריסטיש, אַז אַלס אַרויסגעבער איז אויף דער בראַשור אַנ־געגעבן געוואָרן איינער פֿון דער לאַדזשער עטיש־סאַציאַליסטישער גרופּע, צו וועלכער אונזערע חברים האָבן זיך באַצויגן מיט פּריינט־שאַפט.

אין יאָר 1937 איז אין וואַרשע אַרויסגעגעבן געוואָרן פֿון לואיס האַזע אַ קליינע בראַשור וועגן וויליאַם גאַדווין, מיט דער צושריפט „100 יאָר נאָך זיין טויט“, אונטערשטרייכנדיק מיט פעטע שריפט דעם „יובילעאום“, בכדי אָפּצוציען דעם צענזאָרס אויפּמערקזאַמקייט פֿון דער פּראַפּאַגאַנדע טענדענץ. דער לעצטער אָבער האָט זיך „דער־שראַקן“ פאַרן ציטירן דאָרט גאַדוויןס באַקאַנטן לאַזונג, אַז „דער שטאַט איז אין בעסטן פּאַל אַ נויטווענדיקע צרה“ — און אַרויס־געגעבן אַ קנפּיסקאַציע־באַפעל אינם זעלבן טאַג פֿון דערשיינען.

נאָר עטלעכע הונדערט עקזעמפלאַרן, וואָס האָבן זיך געפונען אין פרייען פאַרקויף ביי די קיאָסקן, איז דורך דער פּאַליציי פאַרכאַפּט געוואָרן. דער גרעסטער טייל פון דער אויפלאַגע (1500), איז גלייך פון דרוק־פרעס עקספעדירט געוואָרן צו די פריער באַשטימטע אָפּ־נעמערס — אונזערע גרופן אין וואַרשע און פּראָווינק. דערמיט איז אָבער צעשטערט געוואָרן דער פּלאַן (צוליב די דראָוינגען פון די „זיכערהייטס־אַרגאַנען) פון דערמאָנטן אַרויסגעבער צו פאַר־עפּוטלעכן אַ גאַנצע סעריע פּאַפּולערע בראַשורן פון אונדזערע באַ־גרינדער. דער מאַטיוו פון צענזאָר פאַרן נישט דערלויבן פּאַפּולאַ־ריזירן די געדאַנקן פון אַזעלכע טעאָרעטיקער, וואָס אגב זייערע ווערק, אַלס גאַנצע, זענען יאָ געווען לעגאַל, אפילו דערשינען אין גרויסע פּוילישע קאָמערציעלע פּאַרלאַנג, איז געווען זייער טשי־קאווע: „אַ בוך לייענט נאָר אַן אינטעליגענט, אָפּט שטעלט ער עס צוריק אַוועק אין ספּריט־שאַנק מיט גלייכגילט; אַ 20־גראַשיקע בראַשור — דערגייט צו די מאַסן־מענטשן און אַ טייל קענען דערפון באַקומען, אַ קליאַפּקע אין קאַפּ... דעם אמת דאַרפן מיר אָנער־קענען: אָפּט מאָל ברענגען קליינע דאַרע בראַשורן, גוט פּאַפּולאַרי־זירטע, מער נוצן פאַר ברייטע פּראָפּאַגאַנדע צוועקן ווי די זיקע ביכער.

22

פאלק און קלאס

א

דער אינטערנאַציאָנאַליזם איז געווען אַן אידעאָלאָגישער באַ־שטאַנדטייל פון דער באַוועגונג אין פּוילן. ער האָט זיך געפונען אין פּוילן הסכּם מיט די אַנאַרכיסטישע פּרינציפּן; איר „פּוילישקייט“ האָט זיך נאָר אויסגעדריקט אין באַזונדערן באַהאַנדלען די עקאָנאָ־מישע פּראָבלעמען אין די פּוילישע טעריטאָריאַלע גרענצן. די פּראָ־יעקטן פאַר אַרגאַניזירונג אויף סינדיקאַליסטישע יסודות די פּראָ־דוקציע און קאָנסומציע, די רעגולאַציע צווישן „שטאַט און דאַרף“ (אינדוסטריע און לאַנדווירטשאַפּט) לטובת דער גאַנצער באַפעלקער־רונג אין פּוילן, איינשליסנדיק די מינדערהייטס־גרופן אַלס אומטייל־באַרן איינס. אונזער באַוועגונגס־צוגאַנג בנוגע עקאָנאָמישע און

קולטורעלע לאַנדס־פּראָבלעמען, זענען לחלוטין געווען פריי פון דעם נאַציאָנאַל־שאַוויניסטישן בייגעשמאַק, וואָס עס האָבן איבערגעלאָזט די באַזונדערע לייזונגען פאַר די נאַציאָנאַלע מינדערהייטן (יידן, אַקראַינער א.א.ד.), וועלכע זענען אַרויסגערוקט געוואָרן פון „2טן אינטערנאַציאָנאַל־סאַציאַליסטן. אין דער צייט ווען די לעצטע האָבן אַזויפיל גערעדט וועגן „גלייכע רעכט“ אויפן עקאָנאָמישן געביט און „קולטור־אויטאָנאָמיעס“ — פאַרן גייטיקן אויסלעבן זיך — (אויך די קאָמוניסטן האָבן „געשפּילט אויף די נאַציאָנאַלע סטרונעס“ פון די מינדערהייטן) אַלט „מתנות“ פאַר די מינדערהייטן, האָט די אַנאַרכיסטישע באַוועגונג באַטראַכט די דאָזיקע פּראָגן אַלס עלעמענטאַרע התחייבותן וואָס איז אין אַ דעצענטראַליסטישער געזעלשאַפט־לעכער אָרדענונג אַ זעלבסטפאַרשטענדלעכע זאַך. פּוילנס דעראַבערטע אומאַפהענגיקייט האָט שטאַרק אַנטוישט די נאַציאָנאַלע מינדערהייטן אין לאַנד, לגבי וועלכע די „יונגע רעפּובליק“ האָט געהאַנדלט ווי אַן אַלטע קאַלאָניאַלע אימפעריע, און אפילו אויך די „אייגענע“, די ברייטע פּוילישע מאַסן, וואָס האָבן געהאַפט, אַז דער קאַמף פאַר נאַציאָנאַלער באַפרייאונג וועט ברענגען גרויסע סאַציאַלע פאַר־בעסערונגען. דאָך איז די זעלבסטשטענדיקייט, ביזן ווידער פאַרלירן זי (1939), פון אַלעמען באַטראַכט געוואָרן ווי אַ גרויסער אויפטו. אין דעם פאַל האָט די סינדיקאַליסטישע באַוועגונג אַרויסגעוויזן פאַרשטענדעניש פאַר די מאַסן־געפילן און באַמייט זיך אַריינצווועבן אין דעם זעלבסטשטענדיקייט־ציל דעם פאַרלאַנג צו דערהויבן אַלע שיכטן פון דער פּוילישער באַפעלקערונג. זי האָט אויף דעם שאַרפּסטן אופן אַרונטערגערעיסן די פאַטריאַטישע מאַסקע פון די פּריווילעגירטע שיכטן, וועלכע האָבן מיסברויכט מיט דער אומאַפהענגיקייט לטובת זייערע עגאָיסטישע אינטערעסן און שאַרף אַרויסגערטראַטן קעגן יעדן שפור פון נאַציאָנאַל־שאַוויניזם אין פּוילישן געזעלשאַפטלעכן לעבן, און בעיקר אויפן פּראָפעסיאָנעלן געביט; זי האָט געקעמפט קעגן דער פּאָליטישער (פאַרטייאישער) און נאַציאָנאַלער צעשפּליטערונג פון די אַרבעטער־כוחות אויפן געביט פון פּראָפעסיאָנעלע אַרגאַניזאַציעס אין לאַנד.

באַקונינס אַרויסטרעטן פאַר דער באַפרייאונג פון די סלאַווישע פעלקער, זיין דירעקט אונטערשטיצן דעם פּוילישן אויפשטאַנד (אין 1863) און זיין פּערזענלעכע גרייטקייט צו באַטייליקן זיך אין אים (זיין פלאַן אָפּצופאַרן פון שוועדן, צוואַמען מיט דער באַלאַדענער

שיף מיט וואָפּן, קיין פּוילן העלפן די אויפשטענדלער), האָט געדינט פאַר דער סינדיקאַליסטישער באַוועגונג ווי אַ היסטאָרישער ביישפּיל פון דער נויטיקייט צו פאַרבינדן דעם פּרייהייטס־געפּיל פון פעלקער פאַר זייער זעלבסטשטענדיקייט מיט דער שטרעבונג פאַרן סאָציאַלן איבערבויען פון זייער געזעלשאַפטלעך לעבן. אָט דער געשיכטלעכער פּאַקט איז שטאַרק אויסגענוצט געוואָרן אין אונדזער פּראָפּאגאַנדע. דער אינטערנאַציאָנאַליסט באַקוּנין איז פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַ לעגענדאַרער „נאַציאָנאַלער“ געשטאַלט אין די פּוילישע קרייזן. אויך די יידישע חברים אין דער באַוועגונג, וואָס האָבן דירעקט אַזוי טראַגיש געליטן אַלס „מינדערהייט“, פאַר וועלכע דאָס רעכט אויף אַרבעט — אין די מלוכהשע און גרויס־קאַפיטאַליסטישע אונטער־נעמונגען איז געווען אַן עקזיסטענץ פּראָגע, און דער ברויזנדיקער אַנטיסעמיטיזם אַרום, האָט זייער נאַציאָנאַל פּראָבלעם אַרויסגערוקט אויבן־אָן — האָבן דאָך געשעצט די פּוילישע זעלבסטשטענדיקייט; זיי האָבן נאָך אַלץ געגלויבט, אַז דאָס לייזן די יידישע פּראָגע איז אָפהענגיק פון אַלגעמיינעם סאָציאַלן קאַמף.

ב

עס איז אַ פּאַקט, אַז דער קאַמף פאַר רעכט אויף אַרבעט אין דער גרויס־אינדוסטרי האָט געמוזט געפירט ווערן פון די יידישע האַר־פּאַשניקעס נישט נאָר קעגן די מאַכט־האַבער (מיט „גרויס־פּוילישן שאַוויניזם) און קאַפיטאַליסטן־פּאַטריאַטן (סוואַי דאָ סוועגאַ־אַנ־הענגער, וואָס האָבן דורך נאַציאָנאַלן האַס געוואַלט באַזיגן די רעוואַלוציאָנערע אַרבעטער־קרייזן), נאָר אויך קעגן די פּוילישע פּראָפּע־סיאָנעלע פּאַריינען, וואָס האָבן די „פּוילישע“ אַרבעטס־פלעצער באַטראַכט אַלס זייער „לעבנס־רוים“. אויך די פּ.פּ.ס. (פּוילישע סאָציאַליסטישע פּאַרטיי), וועלכע האָט אין פּיל פּאַכן געהאַט די גאַנצע השפּעה אויף די אַרבעטער ענינים, האָט די צעטיילונג פון אַרבעטס־פלעצער לויט „נאַציאָנאַליטעט געביטן“ באַטראַכט, ווי עפעס אַ „נאַטירלעכע“ דערשיינונג. זיי האָבן גערן געזען די עקזיס־טענץ פון „זעלבסטשטענדיקע יידישע פּראָפּעסיאָנעלע אָרגאַניזאַציעס“, וואָס דערמיט איז אויך פון צווייטן צד אנערקענט געוואָרן די איינטיילונג פאַר „איינפלוס־ספּערן“ (יידישע — קליין־וואַרשאַטאַטן, און פּוילישע — מערסטנס גרויס־אינדוסטרי, וואָס אפילו יידישע בעלי־בתים האָבן בעסער אָנגענומען דעם נאַציאָנאַל־שטאַרקערן

„פאָטראָן“). דער „אינטערנאַציאָנאַליזם“ פון די פ.פ.ס. איז נאָר גע-
 קומען צום אויסדרוק אין פראַלעטאַרישע יום־טובים און פייערלעכע-
 קייטן, בעת וועלכע זי האָט צוגעשיקט די „וואַרעמסטע אינטערנאַ-
 ציאָנאַלע גרוסן“ צו די יידישע אַרגאַניזאַציעס, אָבער אין טעגלעכער
 פראַקטיק, האָט זי שטרענג געהיט די נאַציאָנאַלע ראַמען. כדאי צו
 דערמאָנען, אַז אין אַזאַ מיליאָניקער שטאַט ווי וואַרשע, מיט די
 טויזנטער שטאַטישע פאַרקער־ און קאַנאַליזאַציע אַרבעטער, זענען
 נאָך לאַנגע בעטלענישן פון דער „ברידערלעכער“ ס.ד.־פאַרטיי
 „בונד“, נאָר איינגעשלאָסן געוואָרן בסך־הכל 6—5 יידישע אַרבעטער
 אין פּוילישן פ.פ.ס.אישן פאַריין, וואָס האָט זיי דערמעגלעכט צו ווערן
 באַשעפטיקט אין די דערמאנטע אינסטיטוציעס. די צוויי יידישע
 טראַמוווי־אַנגעשטעלטע, אין די אַפיציעלע געפּוזטע אַרבעטס־
 מונדירן, האָט דער „בונד“ ביי יעדער געלעגנהייט פאַרגעשטעלט אַלס
 זיג־סימבאָל פון זיין נאַציאָנאַל־אויטאָנאָמישן צוגאַנג צום קלאַסן־
 קאַמף. די בילדער פון די צוויי קאַנדוקטאָרן (טראַמוווי־מאַטאָר־
 פירער) האָבן באַצייט די בונדישע וואַל־פראַקלאַמאַציעס, אַלס לעבע-
 דיקער באַווייז פון זייערע נצחונות אויפן געביט פון קאַמף פאַר
 אַרבעטס־רעכט און אינטערנאַציאָנאַלער פאַרשטענדיקונג מיט די
 פּויליש־שכנישע סאַציאַליסטן־אַרבעטער. אין דער אמתן אָבער איז
 די סאַציאַל־דעמאָקראַטישע פאַרשטענדעניש פאַר אינטערנאַציאָנאַלע
 פאַרברידערונג מצד דעם „בונד“ געבליבן איינזייטיק. אַנדערש האָט
 געדענקט די שטאַרקערע 2־טער אינטערנאַציאָנאַל־שוועסטער —
 די פ.פ.ס.; ווי די אַמאָליקע רוסישע ס.ד. האָט קודם־כל געוואָלט
 זען די לייזונג פאַר די נויטן פון די גרויסע רוסישע מאַסן און גע-
 פאַדערט פון די מינדערהייטן „אַפּצולייגן“ זייערע פראַגן אויף שפּע-
 טער — אַזוי האָט אויך די פ.פ.ס. באַטראַכט די פאַרבעסערונגס־
 נויטווענדיקייט פונם יידישן מאַסן־לעבן פאַר אַ זאַך וואָס איז ניט
 דרינגנדיק. דער מאַרקסיטישער צוגאַנג פון די פּוילישע סאַציאַליסטן
 האָט געהעמט זייער קאַמף קעגן אַנטיסעמיטיזם. אויסער אַלע אַלגע-
 מיינע שיינע פראַגן, האָט די פ.פ.ס. גאָר ניט געטאָן. זי האָט נישט
 אָנגענומען קיין שום ממשותדיקע שריט, וואַרטנדיק אויף דער „פאַר-
 שווינדונג פון פאַרמיטלער־קלאַס“ (וואָס האָט, ליידער, אַרומגענומען
 דעם רוב יידן אין פּוילן). וואָס וועט ממילא אַפשוואַכן דעם יידן־האַס.
 פאַרקערנדיק איז די רייען פון פּוילישע סאַציאַל־דעמאָקראַטן, האָט
 מען אָבער זיך גיך געקענט איבערצייגן, אַז דער אינטערנאַציאָנאַליזם

האָט ביי זיי אַ בלויו אַבסטראַקטן באַנעם. אָט דאָס האַבן באַגריפן נישט נאָר די יידישע חברים אין אונדזער באַוועגונג, נאָר אויך די פּוילישע; די שטעלונג פאַר אײַבער־נאַציאָנאַלע פּראָפּעסיאָנעלע אָרגאַניזאַציעס און געמיינזאַמען סאַציאַלן קאַמף האָט דעריבער פאַר אונדז נישט באַדייט די באַזונדערע נאַציאָנאַליטעטן פּראָגן, נאָר זוכן אינטערנאַציאָנאַלע צוזאַמענאַרבעט אויפן וועג צום ציל. דער לעבע־דיקער קאַנטאַקט מיט די פּוילישע חברים אין דער באַוועגונג, וועלכע האָבן אַרויסגעוויזן אַזאַ ברידערלעך, וואַרעמע באַציונג אין די בשותפותדיקע אידעאישע טעטיקייטן, האָט דעם גלויבן אין עכטן פעלקער שלום געשטאַרקט. דאָס האָט געשטויסן די יידישע חברים צו רייסן זיך מיט אַזאַ אייפער, דווקא צו די ברייטע פּוילישע אַרבעטער־מאַסן מיט אַנאַרכיסטישער פּראָפּאַגאַנדע ליטעראַטור. פּון די וויכ־טיקסטע אַרבעטן פּלעגט באַטראַכט ווערן דאָס אַפּוואָרטן ביים אַרויס־גאַנג פּון די גרויסע פאַבריקן און „שטעקן אין האַנט“ די „וואַלקאַ קלאַס“ און אַנדערע אויסגאַבן. ביי די רעגירונגס־אונטערנעמונגען, וואָס זענען געהיטן געוואָרן סױאַלן נישט דערגרייכן אַהין קיין „שעדלעכע איינפלוסן“ פּלעגן זיך אונדזערע חברים באַגונגענען מיט „ציפּן“ * איבער די הויכע פאַרקנס „ליטעראַטור־באַמבעס“, אויפ־צוצערייסן די פינצטערקייט.

ג

אַר אַנדערש איז געווען די לאַגע אין דער פּראָווינץ, כּפּרט אין די קלענערע, אַזוי גערופּענע „יידישע“ שטעטלעך. דער איינפלוס פּון דער באַוועגונג האָט אַהין כּמעט ווי נישט דערגרייכט, אפילו צו דער יידישער יוגנט, וואָס זייערע אויגן זענען געווען געווענדעט צו אַלע פּראָגרעסיווע דערגרייכונגען אין די גרעסערע שטעט. אין די קליינע יידישע ישובים האָבן „פאַרכאַפט“ די יוגנט דער „בונד“ און די ציוניסטישע פּאַרטייען מיט זייערע נאַציאָנאַלע פּראָגראַמען, ווייל דער ראַסן־אַנטאַגאָניזם, דער אַנטיסעמיטיזם, איז אין אָט די

* אין אַזעלכע „ציפּ־אַקציעס“ האָט זיך שטאַרק אויסגעצייכנט דער ערנסט־דענקענדיקער און ענערגישער חבר „זשידעק“ (יידל גרינבערג). ער איז געווען אַן אויטאָ־דידאַקט, מיט נייגונג צו פּילאָזאָפּישער גריבלעניש, דערביי פול מיט איינפאַלערישקייטן לטובת פּראָפּאַגאַנדע צוועקן. זיין בונד־טאַרישקייט האָט ניט געקאַנט צעברעכן דער ענקאָוידע־פּויסט. אומגעקומען אין אַ ראַטנפּאַרבאַנדישן קאַנצענטראַציע־לאַגער.

ערטער בולטער געקומען צום אויסדרוק, ווי אין די גרויסע שטעט.
דער „מארק“, ווו די יידישע באפעלקערונג האט על-פי רוב געשפילט
די ואל פון „פארמיטלער“ צווישן דארף און שטאט, אט-דער
וויכטיקסטער צוזאמענטרעף-פונקט פארן ייד מיט די נישט-יידישע
שכנים, איז דורך די פארשידענע פוילישע שאוויניסטישע קרייזן
פארוואנדלט געווארן אין א תהום פון האס, וואס האט אוממעגלעך
געמאכט די פארשטענדעניש פאר געמיינזאמע סאציאלע פראגן. די
יידישע יוגנט איז דעריבער געשטויסן געווארן צו איזאלירונג און זוכן
רעטונג אין אייגענע נאציאנאלע ראמען.

צו די פוילישע דערפער זענען לגמרי נישט דערגאנגען קיין רעד
וואלוציאנערע אידעען, אפילו ניט אין אזא קליינער מאס ווי אין די
צארישע צייטן. די עיקר ארבעט פון פ.פ.ס. (שוין אפגערעדט פון
די פוילישע נאציאנאלע פארטייען) אין דארף איז באשטאנען אין
„באפרייען“ פון שטאטישן פארמיטלער, דורך שאפן זעלבסטפארזארג-
גונגס קאאפעראטיוון (הונדערט-פראצענטיק „יידן-ריין“ אפילו פון
אנגעשטעלטע), וואס האט בעיקר געטראפן די קליין-שטאטיקע יידישע
באפעלקערונג, נישט די מינדסטע לייונג פאר די „אויסגעשיכטעטע“.
נאך דעם סאוועטישן עקספערימענט צו שאפן אן אייגענעם
„ציון“ — ביראבידזשאן — האט די קאמוניסטישע פארטיי אין פוילן,
וואס האט זיך אין אנהויב 30-ער יארן געהאלטן פאר שטארק
„אינטערנאציאנאל“, נישט אנגענומען קיין שום טריט פאר דער
פארברידערונג פון דער פוילישער און יידישער באפעלקערונג; בנוגע
דער יידן-פראגע האט זי זיך „דערליידיקט“ מיט ביראבידזשאניזם
און לגבי דער פוילישער באפעלקערונג האט זי באמיט זיך פארשטעלן
מיט פוילישן הויך-פאטריאטיזם. די סינדיקאליסטישע באוועגונג איז
דעריבער געווען אין פוילן דער איינציקער טרעגער פון אויפריכטיקן
אינטערנאציאנאליזם אין דער ראם פון סאציאלן באפרייאונגס-קאמף.
דארט ווו ס'האט נאר דערגרייכט די השפעה פון אונדזער בא-
וועגונג, ווו ס'איז נאר געקומען צום אויסדרוק איר טעטיקייט, האבן
די נאציאנאלע מאמענטן באקומען זייער סאציאלן תיקון. די פאזי-
טיווע דערגרייכונג פון צווישן-נאציאנאלער פארברידערונג אין די
ראמען פון דער באוועגונג גופא, האט אבער אין א געוויסער מאס
גורם געווען דערצו אז מ'זאל דאס פארזען, אז אונדזער סביבה איז
נאר א קליינער אינזל אין דעם ארומיקן פעלקער-האס-מדרב; וואלטן
לפחות די יידישע חברים געהאט מער פראקטישע פארשטענדעניש

פאר מאַמענטאַלער הילפס־נויטווענדיקייט לטובת דער יידישער אַרבעטער מאַסע און איניצירט די באַוועגונג צו טעטיקייטן, איז באַרעכטיקט צו דענקען, אַז די פּוילישע חברים וואָלטן געהאַלפּן מיט איבערגעבנקייט, און פּילע פּון זיי האָבן עס מיט מסירות־נפש געטון אין די טראַגישע געטאַ־טעג.

7

ס'איז שווער צו באַשולדיקן אינזער באַוועגונג, וואָס איז אין דער איבער דרייסיק מיליאָניקער באַפעלקערונג אין פּוילן, געווען אַ גאַר קליינער פּאָליטישער פּאַקטאַר, פּאַרוואָס זי האָט זיך נישט מער געווידמעט דעם פּויערטום, וואָס האָט געציילט 70% פּון די לאַנדס־איינוווינער. ס'איז אָבער אַ פּאַקט, אַז אונזער סינדיקאַליסטישע באַוועגונג איז געווען באַאיינפלוסט פּון די מערב־אייראָפּעישע גרויס־פּירונגן, וועלכע האָבן געלייגט די גאַנצע האַפענונג אויף דעם שטאַטישן פּראַלעטאַריאַט אַלס אַוואַנגאַרד, און אויף דער רעאַרגאַניזאַציע פּון דער אינדוסטרי אַלס יסוד פּאַר דער סאָציאַלער איבער־אַנדערשונג. סיי אין די באַוועגונגס־שריפטן ביי אונז און סיי אין דער מינדלעכער פּראַפּאַגאַנדע, האָט די דערמאָנטע השפּעה שטאַרק זיך געפילט. דאָס פעלן פּון אַ קאָנקרעטן צוגאַנג צו דער פּויערי־פּראַגע האָט אונז מער דערווייטערט פּון דאָרף ווי דער מאַנגל אין פּראַפּאַגאַנדיסטן. דאָס אַרטאָדאָקסישע האַלטן זיך ביי דער קלאַסן־ליניע איז געווען אַ וויכטיקער פּאַקטער וואָס האָט דעם סינדיקאַליזם געמאַכט פּרעמד פּאַרן פּוילישן פּויערטום, וואָס איז בעיקר באַשטאַנען פּון קליין־ווירטשאַפטן, און ווי דער עטייגער פּון אַזעלכע, מיט אינדיווידוּל דיאָליסטישע, אַוויגערופּענע, קליינבירגערלעכע נייגונגען.

די שפּאַנישע רעוואָלוציע אין יאָר 7—1936, וווּ גראַד דאָס פּויערטום האָט באַוווּזן גרויסע רעוואָלוציאָנערע ווונדער, האָט אין אונדזער באַוועגונג אַרויסגערופּן באַזונדערן אינטערעס פּאַר דער „ראַל פּון אַגראַרן־עלעמענט“; ווי ס'זענען נאָר דערגאַנגען צו אונז די ערשטע ידיעות וועגן אַנטשטיין פּון לאַנדווירטשאַפטלעכע קאָלעקטיוון טיוון אינם רעוואָלוציאָנערן טייל פּון שפּאַניע, איז יעדער מינדסטער פּונקט געוואָרן געפּאַרשט פּון די חברים און דיסקוטירט דורך די גרופּן, טאַקע אין ליכט פּון „איבערפלאַנצן זיי אין פּוילישער ווירק־לעכטיקייט“. ס'האָבן זיך באַוווּזן ערנסטע סימנים, אַז די באַוועגונג נעמט זוכן אַן איינגאַרטליקן צוגאַנג צו דער סאַמע שליסל־פּראַגע פּון

פוילישן עקאנאמישן לאַנדס־נערוו — אַגריקולטור — און באַצוועקט דורך דעם דערגרייכן דעם אַנאַרכאָ־סינדיקאַליסטישן ציל. נאָכן טראַגישן דורכפאַל פון דער שפּאַנישער רעוואָלוציע, מיטן „אופּהויבן דעם קאַפּ“ פון די שוואַרצע כּוחות, האָט זיך אויך אין פּוילן אַנגעהויבן דער פרעכער פּאַשיזירונגס־פּראַצעס, וואָס האָט נישט דערלאָזט צו קיין ברייטערער אַנטוויקלונג פון דער באַוועגונגס־טעטיקייט. אויפן טעאַרעטישן געביט זענען אָבער געמאַכט געוואָרן געלונגענע טריט פּאַרטיס.

23

צווישן צוויי שוואַרצקייטן

א

ד לעצטע יאָרן פאַרן אויסברוך פון צווייטן וועלט־קריג, מיטן אויפשטייג פון היטלעריזם אין דייטשלאַנד — דעם מערב־שכן פון פּוילן, — און אַגרעסאַרישע „פּאַרטיידיקונגס־צוגרייטונגען פון ראַטן פּאַרבאַנד — דער מזרח־שכן — האָט יעדער באַוווסטזיניקער סאַציאַליסט זיך אָפּגעגעבן אַ חשבון וועגן דער דראַענדיקער געפּאַר מצד די צוויי שוואַרצקייטן. ביי דער גאַנצער קעגנערשאַפט פון אונדזערע חברים צום אַבסורדאַלן שטאַט פון „פּראָלעטאַרישער דיק־טאַטור“, איז אָבער די פּראַגע פון באַוואַפנטן ווידערשטאַנד — קעגן אַ מעגלעכער אינוואַזיע פון דער „רויטער“ אַרמיי — געווען אַן ענין פאַר דיסקוסיעס, וואָס האָבן זיך פאַרוואַנדלט מער אין געפּילן־שטרייטן, איידער אין זוכן לאַגישע אויספירן. די מערהייט איז געווען פאַר קעמפן מיט אַלע מיטעלן און וועגן (אפילו האַנט־ביי־האַנט מיט די נאַציאָנאַלע און קאַפיטאַליסטישע גרופּירונגען). ס'זענען אָבער געווען אַזעלכע, וואָס האָבן נישט געוואַלט שלום־מאַכן מיטן גע־דאַנק צו אַנערקענען ראַטנפּאַרבאַנד אַלס דעם גרעסטן ביזן. זעענדיק פאַר זיך די שוואַרצקייט פון דער ברוינער בעסטיע, וואָס האָט געדראַט מיט איר פּויסט קעגן פּוילן, און די וואַקסנדיקע פּאַשיסטישע טענדענצן אין לאַנד גופּא, זענען זיי געווען גענויגט בעסער אונטער־צוגעבן זיך דער „סאַציאַליסטישער“ דיקטאַטור, ווי דער קאַפיטאַ־ליסטישער. דאַקעגן האָט געהערשט אַבסאָלוטע פאַרשטענדיקונג פאַר דעם דעצידירטן קאַמף קעגן יעדן אַנגריף פון דער דייטשער זייט.

די פראָ-היטלעריסטישע פּאָליטיק פון דער פּילסודסקי־רעגירונג (און נאָך דייטלעכער די „אַריענטאַציע“ פון דער ריז־שמיגלי־קליקע), ביז היטלערס פּאָדערן פּאַר זיך דאַנציק, האָט געשאַפן דעם איינדרוק, אַז די היטלעריזירונג פון פּוילן קען פּאַרקומען אָן איין שאַס. מיר, ווי אַלע אַנדערע סאַציאַליסטישע ריכטונגען, האָבן דעריבער אויפגענומען מיט צופרידנקייט די געענדערטע שטעלונג מצד די רעגירונגס־קרייזן קעגן דעם „אַנשלוס“. פּאַרשטייט זיך, אַז נישט די „טעריטאָריאַלע פּרעטענזיעס“, גראַד פון אַ דייטשיש־באַווינטן געביט, האָבן אונדז באַווייגן צו זיין צופרידן מיטן „כאַפּן זיך צו דער ביקס“, נאָר טאַקע דאָס אַנטקעגנשטעלן זיך די היטלע־ריסטישע עקספּאַנסיע־פּלענער. פּאַרשטענדלעך דעריבער, אַז אַז באַזונדערע רופן, אָן וועלכע ס'איז באַוואַרענישן, האָבן אונדזערע חברים זיך געשטעלט אין דינסט פון קאַמף, אויף אַלע געביטן — מיליטערישן, ווי בירגערלעך־פּאַרטיידיקונגס־אַרבעטן — מיט דער פּולער איבערגעגעבנקייט, ווי נאָר די היטלעריסטישע האַרדעס זענען אַריבער די פּוילישע גרענעצן.

וועגן אַ גלייכצייטיקן אַנפּאַל פון ביידע פּאָליטיש אַזוי קעגן־זעצלעכע שוואַרצקייטן — בערלין־מאַסקווע — מיט פּריינטלעך בשותפותדיקן ציל צו צעטיילן צווישן זיך די טעריטאָריע פון פּוילן, האָט ביז אינמיטן פונעם טראַגישן סעפטעמבער 1939, אויסגעזען צו זיין אַן אוממעגלעכקייט, לויט אַלע דאָן אַנגענומענע פּאָליטישע פּרינציפּן. דער „צווייטער פּראָנט“ — פון מזרח — האָט דעריבער דערפירט אַלע סאַציאַליסטישע גרופּירונגען (אויך די קאָמוניסטישע מאַסן, פּאַר וועלכע די פּלוצימדיקע ענדערונג פון קרעמל איז געווען אַן אויסערגעוויינלעכע איבערראַשונג), צו אויפטרייסלונג און צעמישונג.

ב

די גרוילקייטן, וואָס דער ריבענטראַפ־מאַלאַטאָוו אַפּמאַך האָט געברענגט אויף דער פּרידלעכער באַפעלקערונג פון פּוילן, בפרט פּאַר די פּראַגרעסיווע עלעמענטן און יידן, האָט קיין שום באַוועגונג אַדער יחידים אפּילו, נישט פּאַרויסגעזען, און אינזער באַוועגונג איז אין דעם פּאַל נישט געווען קיין אויסנאַם. אויך איצט ווען די רעזול־טאַטן פון דער ביטערער דערפּאַרונג ווערן גענומען אונטער אַ געשיכטלעכן אַנאַליז, איז אוממעגלעך אַנצווייזן, וואָס האָט באַדאַרפן

און געקענט געטון ווערן, בכדי אויסצומיידן דעם אַנקום פון יענעם
 שטורעם. ס'איז אָבער ווערט זיך אַפצושטעלן אויף אַן אַלגעמיינעם
 פעלער (וואָס האַלט אָן, ליידער, ווייטער) אינעם אויפפאַסן סאַציאַלע
 פּראָבלעמען: דאָס דענקען אין אַבסטראַקטע קאַטעגאָריעס, זיך אָפֿ-
 געבן מער מיט ווייטע פּראָגן, ווי מיט דעם טאַג־טעגלעכן אַרום,
 מער מיטן פנים צו „דער וועלט“, ווי צו זיך. נאָך אין די סאַמע
 לעצטע טעג פאַרן אויסברוך פון קריג איז אין דער פּרעסע פון די
 סאַציאַליסטישע פאַרטייען אין פּוילן, און אויך אין אונדזערע גרופֿן
 צוזאַמענטרעפונגען, אַלץ באַרירט געוואָרן די מעגלעכקייט פון אַנפּאַל
 (דאָן נאָך געקומען אין באַטראַכט — דייטשישער) אין ליכט פון
 „וועלט־אָפּשיגעלונג“. וויסנדיק וועגן דער שוואַכקייט פון אונדזערע
 פאַרטיידיקונגס־מעגלעכקייטן קעגן דער מעכטיקער דייטשער קריגס־
 מאַשין, איז פון אַלעמען גענומען געוואָרן נאָר אין חשבון, דאס וואָס
 פּוילן איז דער „קאַרידאָר“ צווישן מזרח און מערב, און דאס פאַר־
 וואַנדלט זי אין אַ צינד־פּינקט פאַר אַ וועלט־שריפה. די גאַנצע אויפֿ-
 מערקזאַמקייט איז דעריבער געשאַנקען געוואָרן דער „אַריענטאַציע“
 אויף די אויסערלעכע כוחות. אַפילו די נאַציאָנאַל־שאַוויניסטישע
 רעגירונגס־קרייזן, וואָס האָבן בסך־הכל מיט עטלעכע חדשים פריער
 פאַרכאַפט (לויט היטלערס באַפעל) די טשעכישע פּראָווינץ זאַלאַזאַ
 מיט „אייגענער שווערד“ (וואָס אויך די פּ.פּ.ס. האָט אַנגענומען
 אַלס „נאַציאָנאַלע דערגרייכונג“; דאַקעגן מיר, ווי אַלע אַנדערע פּראָ-
 גרעסיווע בירגער, האָבן דערין געזען דעם קבר פאַר פּוילנס אוימ־
 אַפהענגיקייט), האָבן איצט געוואַנדן זייערע אויגן צו די „גרויס־
 מאַכטן“. ס'איז לחלוטין גאָר נישט געטון געוואָרן אין די סאַציאַליס־
 טישע רייען צוצוגרייטן אַן אייגענעם ווידערשטאַנד, לפחות זאָרגן
 פאַר דערהאַלטן באַוועגונגס־פּאַזיציעס, ווען די אויסערלעכע הילף
 וועט נישט דערגרייכן. אויך אונדזער באַוועגונג, פאַר וועלכע „אונטער־
 ערד“ איז געווען אַ נאַרמאַלע דערשיינונג, האָט ליידער נישט געמאַכט
 קיינע פאַרבאַרייטונגען איבערצובויען איר אַרגאַניזאַציע אַזוי אַז
 זי זאָל זיין צוגעפאַסט צו די נייע באַדינגונגען, וואָס וועלן זיך
 באַלד איינשטעלן. (ערשט נאָכן אַריינמאַרש פון דייטשן אַקופאַנט,
 האָבן גאָר קליינע גרופּעס זיך אַנגעהויבן אַרגאַניזירן אין אַזויגע־
 רופענע „5־טלעך“).

ווי נאָר ס'האַט זיך אַנגעהויבן דער היטלעריסטישער בלייז־
 אַנפּאַל, און גאַנצע פּראָווינצן זענען אַקופירט געוואָרן אין געציילטע

טעג, האָבן צוזאַמען מיט דער בהלהדיקער פליטים־כוואַליע פון ציווילער־באַפּעלקערונג, צוריקציענדיק זיך אין אַ „טיל“ צום מזרח־גרענעץ. אויך געבלאַנדזשעט, אין תּוהו ובוהו פּון פּייער און בלוט, די „פּירער“, „און מאַסן“, דער פּאַליטיש־רייפּער, ווי דער איינפּאַכער אַרבעטס־מענטש. אַלע פּאַרטיי־צענטערס און באַוועגונגס־פּאַרטיי־דונגען זענען אויף אַמאָל צעפּאַלן. מענטשן פּון פּאַרשידענע ריכט־טונגען און קלאַסן, האָבן זיך ווי שאַטנס געראַנגלט פּאַרן דערהאַלטן זייער קיים. צווישן אַט די האָבן זיך געפונען הונדערטער פּון אונדזערע חברים, וואָס אַלס אַקטיווע רעוואָלוציאַנערן, האָבן זיי געמזט פּאַר־לאַזן זייערע פּאַזיציעס און געטראַגן זיך מיט זייער טרוים אין אַן אומגעאַנטער ווירקלעכקייט.

ג

רי דערמאָן זיך יענעם טאַג, דעם 14־טן סעפטעמבער 1939 — די דייטשע טאַנקן האָבן אונז דערגרייכט אויפן וועג קיין קאַברין. אונדזער לויפן האָט אַנגעהויבן אויסזען ציללאָז אין געיעג־פּאַרמעט מיט די שטאַלענע טייוול־סילוועטקעס. אין געדיכטן וואַלד האָט זיך נאָך געפונען אַ גרעסערע אַפטיילונג פון פּוילישן מיליטער. עס איז אַרויסגעקומען אַ הויכער אַפיציר און ווענדענדיק זיך צו די ציווילע „וואַנדערער“ און סאָלדאַטן האָט ער דערקלערט: „רוסלאַנד איז קעגן אונז אַרויס אין קריג, מיר זענען נישט מער בכוח צו קעמפן קעגן אַזעלכע צוויי גרויס־מאַכטן. פּוילן ווערט צעטיילט צווישן די צוויי אַקופּאַנטן. מיר זענען געצוונגען זיך אונטערצוגעבן.“ דער דערמאַנטער מיליטערמאַן האָט דערנאָך צוגעגעבן זיין באַמערקונג, טאַקע אַן באַפוילערשיקייט, געווענדעט צו די „פּוילישע בירגער פון משהס גלויבן“: „גייט בעסער אין דער ריכטונג פון די רויטע“ — צום מזרח; יעדן יידן, וואָס די דייטשן טרעפן אין די פּראַנט־פּאַזיציעס שטעקן זיי אַריין אַ באַגעט אין בויך“... מיט „משהס גלויבן“ האָבן איך געהאַט אַ קנאַפע שייכות, אָבער מיין אויסזען ווי אַ קינד פון די יצחקס און יעקבס האָט דיקטירט אַנצונעמען זיין ראַט. און אַזוי האָבן געהאַנדלט טויזנטער ברידער פון מיין גורל. פאַר דעם דורכ־שניטלעכן יידישן בירגער פינעם „געוועזענעם“ פּוילן האָט דער וועג אויסגעזען ווי די איינציקע ישועה. באַדויערנדיק נאָר דאָס דער־ווייטערן זיך פון די פּאַרלאַזטע היימען. די קאַמוניסטישע עלעמענטן

און זייערע סימפאטיקער, האָבן מיט פרייד מאַרשירט פאַרויס, וואָס די „רעוואָלוציע“ גייט זיי אַנטקעגן. ס'האַט אַן אונדזערדיקן פאַרפעלט מוט צו דערמאָנען זיי וועגן די טשיסטקעס פון „אויסלענדישע“ קאָמוניסטן אין „זייער“ לאַנד (וויפל טויזנטער פון זיי האָבן שפעטער טאַקע געשמאַכט אין די לאַגערן פון סיביר אַלס „וורענדי עלעמענט“). מיר, וואָס האָבן געקענט די שוואַרצקייט פונעם באַלשעוויסטישן רעזשים, האָבן זיך מיט אַ שווער געמיט געלאָזט אין יענער ריכטונג; אום צו ראַטעווען די גופים (וואָס אויך בנוגע דעם איז שפעטער געקומען אַ ביטערע אַנטווישונג), האָט מען גענומען אויף זיך גייסטיקע וועגיטאַציע, יעדנפאַלס אויף אַ געוויסער צייט (אַזוי האָט מען גער האַפּט), דאס אַפּאָגן זיך פון דער אייגענער פרייהייט און אידעאישע שטרעבונגען.

ד

די ערשטע באַגעגעניש מיינע מיט די „שפיצן“ פון דער רויטער אַרמיי, האָט אַרויסגערופן אַן אַנגענומענעם איינדרוק. אין די פאַר זעלנער, „ראַזוועטשקעס“ (אויסשפירער), אַרום אַ מאַסיוון טאַנק, האָב איך דערזען די באַקאַנטע (דעמאָלט נאָר פון ליטעראַטור) רוסישע ברייטהאַרציקע טיפן; ס'איז מיר שווער געווען צו באַגרייפן, ווי אַזעלכע קענען עס טריי דינען אַזאַ טיילוואַנישן רעזשים, — ערשט שפעטער האָב איך קענענגעלערנט וואָסער טיפער תהום ס'ליגט צווישן רוסישן פּאַלקס־מענטש און די הערשער פון קרעמל (ניט ווי אין דייטשלאַנד). גאַנץ פריינטלעך האָבן זיך די סאָלאַטן מכבד געווען מיט מיינע ציגאַרעטן נאָכן אַפגעבן זיי די ביקס און קוילן, מיט וועלכע כ'האַב זיך באַוואַפנט אויפן „הפקר־שטח“, בכדי זיך צו פאַרטיידיקן פון ווילדע אַנפאַלער. זייער היימישע האַלטונג, אין קעגנזאַץ פון „ריצעריש“ פוילישן מיליטאַריזם, די אַפגעלאַזנקייט — מאַנטלען מיט אַראַפהענגענדיקע צויטן, די באַגעטן צוגעבונדן מיט

* נאָכן צעלויפן זיך פון דער פוילישער אַרמיי, אויף דער צווייטער זייט פון בוג, האָבן די דייטשן זיך צוריקגעצויגן איבערלאַזנדיק דעם געביט פאַר די רוסן צו אַקופירן; זייער אַרמיי האָט זיך אָבער געשלעפט מיט בערן־טייט, און אויף דעם „ליידיקן“ שטח האָבן דאָן געווילדעוועט פוילישע נאַציאָנאַלע פאַנאַטישע גרופן, אוקראַינער און סתם אַנפאַלער, וואָס האָבן געשאַסן אויף די צום מזרח־לויפנדיקע, און בעיקר יידן.

שטריקלעך צו די ביקסן — האָט זיי צוגעגעבן דעם „חן“ פון אַ פאַלקס־אַרמיי, אפילו אַ פאַרטיזאנען אויסזען. דער ווייטערער צוואַך מענטרעך מיט דער ריזיקער מחנה רעגולער מאַרשירנדיקער אַרמיי, אַן ראַשיקע שלפעס און קאַמאַנדיר־אַפצייכענונגען (ערשט איינגע־פירט אין ראַטנפאַרבאַנד בעת דער מלחמה), די חברישע באַציונג צווישן סאַלדאַט און זיינע באַפעלגעבערס, האָט דעם גוטן איינדרוק נישט אָפגעשוואַכט. דער בירגערלעכער עלעמענט פון פוילנס „גע־וועזענע“ בירגער האָט אינעם אַרעמען אויסזען פון הונגער נאָכן מינדסטן לוקסוס פון עסן און קליידונג ביי די זעלנער פון „דרייסיק־יאַריקן רעוואָלוציע־רעזשים“, געפונען אַ באַרעכטיקונג פאַר זייער אַלטער טענה, אַז סאָציאַליזם — הייסט אויסגלייכן אַלע פאַר קבצנים, אָבער נישט פאַר מער ווילזיין. פאַר אַן אונדזעריקן איז אַט דאָס ווייניק געווען פאַר באַרעכטיקן אונזערע טענות צו דער פאַרקריפֿל־טער רעוואָלוציע; האָבן מיר דאָך פאַרשטאַנען די פיל שוועריקייטן מיט וואָס ס׳איז פאַרבונדן געווען דאס אויפשטעלן אַ נייעם לעבנס־סדר דאָרט, ווי די ראַמאַנאַווס האָבן 300 יאָר געוועלטליקט. ביזן טרעפן זיך מיט דער „שטאַרקער האַנט“ פון באַלשעוויזם — די ענקאָוידע און פאַרטיי, די רעזשים־האַלטער — האָט דער טייוול אויסגעזען ווייניקער שרעקלעך, ווי מ׳האַט וועגן אים געהאַט די מיינונג. לגבי די פליטים פון „יענער זייט“ פוילן, און טאַקע ס׳רוב יידן, האָט די רויטע אַרמיי אַרויסגעוויזן אַרעמע, אָבער האַרציקע גאַסטפריינט־לעכקייט. מיליטערישע קיכן האָבן געטיילט אומזיסט זופן, ברויט און ווי ס׳זאָל נישט זיין אויך באַזאַרגט קוואַרטירונג. די פוילישע קאַמ־ניסטן און זייערע סימפּאַטיקער — ווי די פליטים אַזוי אויך אַרטיקע — האָבן זיך געריסן צו די פון זיי געטרוימטע קאַמיסאַרן־פּאַזיציעס, וועמען די אַקופאַנטן־מאַכט האָט אויפגענומען מיט אָפענע אַרעמס. איידער ס׳זענען אַנגעקומען די „אַפאַראַטן“ פון ראַטנפאַרבאַנד. כאַראַקטעריסטיש, אַז פילע פון די בירגערליכע קרייזן, בפרט „עסאַס־טישע“ טיפן, האָבן זיך אויך געשטעלט אין דינסט פון נייעם רעזשים, אויב זיי האָבן דערנען, פאַרשטייט זיך, ביזנעס־צילן. אַ טייל פון דער יידישער אינטעליגענץ, שרייבער און קינסטלער, האָבן זיך געשטופט אין די אָפענע טויערן פאַר קאַריערע; פאַר אַ „טעלער בעסערע זופ“ געמאַכט אַביסל קנייטשן אין די „אַמאַליקע טעאַריעס“ און געלאָזן אין גאַנג זייערע טאַלאַנטן לטובת דער „סאָציאַליסטישער“ אינוואַזיע. אין דעם פאַל איז מיר באַקאַנט, אַז אונדזערע חברים, וואָס האָבן זיך

דאן געפונען אויף „באפרייטע“ אוקראינישע און ווייסרוסישע טעריי-טאריעס, און אויך די, וואָס זענען שפעטער אנגעקומען פון דער דייטשער זייט, אונטערן דרוק פון די דארטיקע פאָגראַמען*, האָבן אין קיין פאל נישט פארנומען ביי זיי קיין שום „פירערישן“ אַמט.

ה

צוליב דער קאָטאָסטראָפּאַלער לאַגע, וואָס האָט געהערשט אינם סאָויעטישן אַקאָפּאַציע־געביט, דעם אומגעלומפערטן „איבערבויר־פראַצעס“, געפירט דורך קאָמענדאַטאַרישע באַפעלן, האָבן זיך פילע פליטים געפילט געצוונגען צו פאָרן אַלס פרייוויליקע אין טיף וואַטנפאַרבאַנד. ס'רוב איז דאָס געווען טיפישע אַרבעטער, וואָס האָבן נישט געקענט געפינען קיין באַשעפטיקונג און פון „שוואַרץ־האַנדל“ (וואָס האָט מיטן אַנקום פון די סאָויעטן זיך פאַרוואַנדלט אין אַ ריזן־פאַרנעם), נישט געוואַלט ציען זייער הונת. ביי אַלע אַפּשרעקן־דיקע ידיעות וועגן אַרעמקייט, — אין זייער תמימות־דיקייט האָבן די רויט־אַרמיע־זעלבסט־דערציילט, וועגן אַלץ וואָס ס'איז דאָרט נישט פאַראַן, — האָבן די „פרייוויליקע“ דאָך געגלויבט, אַז אַלס אַרבעטער, מיט באַשיידענע פאַרלאַנגען, וועלן זיי דאָרט ווי ס'איז איבערקומען די קריג־צייט. אינסטינקטיוו, מער ווי מיט לאַגיק, האָט יעדער געטראַכט, אַז מיט אַט דער „צעטיילונג“ פון פוילן איז נישט פאַרענדיקט דער „בליץ־קריג“, ס'וועלן נאָך קומען ווייטערע אויפטויסיילונגען, און דאָן אפּשר וועלן זיי קאַנען צוריק דערגרייכן

* די שפעטערע פליטים („ביעזשיקעס“ — ווי מ'האָט זיי גערופן) האָבן פון אונדזערע חברים (עוואַ, פינע, יוסף ב., שמואל אהרונסאן, אַלטער צו די אייגענע היימען. צווישן אַט די זענען געווען אַ היפשע צאל געהאַט אויסצושטיין טויט־סכנה אויפן וועג צו דער „סאַציאַליסטישער“ פאַרנומענער טעריטאָריע דורך די דייטשע פאַטראָלן און פוילישע פאַגראַמ־טישקעס, וואָס האָבן געמאַרדעט די וואַנדערניקע יידן. די רוסישע גרענעצן זענען שפעטער געוואָרן פעסט־געשלאָסן; אויפן נייטראָל־פּאַס האָבן זיך אָפגעשפילט בלוטיקע סצענעס — די פליטים גרופקעס זענען באַשאַסן גע־וואָרן אומרחמנותדיק פון די רויטע, ווי פון די ברוי־גע־עץ־וואַכן. די אויסוועגסלאָזיקייט, וויסנדיק דאָך, אַז אַלס יידן, וועלן זיי אויף יענער זייט פטור ווערן פון „זאָדער“ פאַרפאַלגונגען, האָט שווערע טויזנטער געגעבן געוואַנטקייט דורכצוברעכן אויף ווילדע וועגן צו זייער רעטונג־ציל. פילע פון זיי האָט דער גורל שפעטער ביטער אָפגעאַרט.

האָפּער * און אַנד.). דאָ האָט נישט דעצידירט, װײניקער קעגנער־
 שאַפּט צום סאָװיעטישן רעזשים, נאָר דאָס זוכן אַ רעטונג פאַרן
 יחידישן לעבן אין אַרבעט. פֿון די דאָזיקע „פּיאַנערן“ האָט די ענקאָ־
 װידע קיין גרויס נחת נישט געהאַט; זײ האָבן די דאָרטיקע אַרבעטער,
 שוין אַטראַפּירטע פֿון װידערשטאַנד, אַנגעשמעקט מיט רעװאָלוציאָ־
 נערן גײסט, זײ האָבן מוטיק רעאַגירט אויף אומרעכטן און אפילו
 געװאַגט צו אַרגאַניזירן דעמאָנסטראַציעס. די נאָר װאָס געקומענע
 האָבן נישט געקענט שלום מאַכן מיטן געדאַנק, אַז זײן אַן אַרבעטער —
 הייסט זײן נאָר אַ מעכאַניזם, פֿאַר „נאַרמע“־אויספירונגען, אין די
 הענט פֿון דער סאָװיעטישער „נאַטשאַלסטװאַ“, װאָס האָט זיך גענומען
 די מיסיע פֿון בויען סאָציאַליזם אויף שקלאַפֿן־פּלייצעס. אין רעזול־
 טאַט פֿון אַזעלכע בונטאַרישע אַרויסטרעטונגען, זענען עטלעכע פֿון
 אונדזערע חברים פֿאַרשיקט געװאָרן קיין סיביר. כאַראַקטעריסטיש איז
 אין דעם פּאַל, אויף װאָסער כּיטרען אויפֿן אונדזער חבר, אַלטער האָ־
 פּער, איז אַרעסטירט געװאָרן: פֿאַרשטייער פֿון ענקאוידע זענען גע־
 קומען אין דער „אַבשטשעזשיטשע“ (קאַלעקטיווער װײן־זאַל) פֿון די
 „פּאַלאַקן“ (בדרך כלל האָט מען אַזײ גערופן אין ראַטנפּאַראַבאַנד די
 יידן פֿון פּוילן), און זיך אויסגעפרעגט װעגן זײערע טענות. היות
 אַלטער איז געװען פֿון די ראשי־המדברים, האָבן זײ אים „פאַרבעטן“
 אין „ביוראַ“, בכדי צו פּראַטאַקאָלירן — און זײן געביין אין פֿאַר־
 שװונדן. דאָס זעלבע איז געשען מיט פּילע אַנדערע, װאָס זענען
 אַרויסגעטראַטן קעגן אומיזשור אין לאַנד גון די „סאָציאַליסטישע“
 רעפּובליקן.

ס'זענען געװען אַ סך פּאַלן פֿון געװאַגטע „דעזערטירן“, װאָס
 זענען אַנטלאָפֿן פֿון טיפֿן „גן־עדן“ אין „קאַרידאַר“ — דעם אַקופּאַציע־
 געביט, — װוּ אַ צײט האָט נאָך פֿאַרהעלטנסמעסיק געהערשט אַביסל
 פּרייהייט. די טרױעריקע גרוסן, װעגן דער פֿאַרקריפּלונג פֿון דער
 אַקטאַבער־רעװאָלוציע, װאָס זײ האָבן מיט זיך געבראַכט, האָט גע־
 װירקט אויף דער פּליטיש־מאַסן נישט צו װעלן זוכן קיין „אַזיל“
 אין דער שכנותדיקער גרויסער מדינה. זײ האָבן געהלומט װעגן
 איבערלעבן דעם „דערווײל“ בדאי אין אַרעמקייט, נאָר נענטער צו
 די היימען. דער געװעזענער פּוילישער רעזשים, האָט אייך פֿאַר

* אויך זײן שװעסטער פּאַלאַ איז געװען אַן איבערגעגעבענע בײַזע־
 גונגס־חברע — זי איז אומגעקומען אין געטאַ.

רעוואָלוציאָנער־געשטימטע אָנגעהויבן צו ווערן אַ „פרייהייטס־טרוים“, אין פאַרגלייך צו דער וואַקסנדיקער פאַרפאַלגונג פון דער ענקאוידע אויף דעם נייעם פון זיי באַהערשטן שטח. די מאַסן האָבן אויסגעדריקט זייער פאַרביטערונג דורך נישט וועלן אָננעמען קיין סאָויעטישע פעסער. אַ טייל — אויס פאַרצווייפלונג און אַנ־טוישונג * האָט אפילו זיך צוריק אַריבערגעשמוגלט אין דער דייטשער אַקופאַציע־זייט, הגם פון דאָרט זענען שוין דערגאַנגען גענוג טרויע־ריקע ידיעות, דורך די אַנטלויפנדיקע פון יענער שוואַרצקייט.

1

אין אַ יוני־נאַכט (1940) איז כמעט די גאַנצע פליטים באַפעל־קערונג אוועקגעפירט געוואָרן אין די ווייטע און קאַלטע געביטן פון ראַטנפאַרבאַנד — אַלס „באַדראַענדיקער עלעמענט“ — אין געפאַקטע וואַגאַנעס ווי בהמות, אונטער דער שטרענגער אויפזיכט און ברוטאַלער באַהאַנדלונג פון די ענקאוידע חיילות. דאָרט האָט זיך פאַר אַלע אָן אויסנאַם געעפנט דער טיפער אָפּגרונט פון סאָויעטישן רעזשיים. פּיזיש, האָבן אונזערע חברים, צוזאַמען מיט אַלע אַנדערע „פאַר־משפטע“ (דורך קאַלעקטיווע אורטיילן) — וואָס האָבן געקלאַגט אויף זייער אומשולד — טראַגיש איבערגעטראַגן דעם הונגער, פּיין און שקלאַפּערישע דיסציפּלין אין די לאַגערן און תּפּיסות, וואָס האָט טויזנטער געפירט צו איינזאַמע קברים אין וויסטעס; מאַראַליש האָבן מיר אַבער, אין אַלגעמיין גענומען, ווייניקער געליטן. ס'האָט אונדז געמוטיקט דער פאַקט, וואָס לויט אונדזערע מעגלעכקייטן, האָבן מיר דעם רשעותדיקן רעזשיים באַקעמפט, געטאַדלט די ראַל פון די „פּראַלעטאַרישע נאַטשאַלניקעס“, און מיט רעכט זיך באַטראַכט, ווי פּאָליטישע אַרעסטירטע, וואָס מוזן לידן פאַר זייערע איבערצייגונגען, ביז עס זענען צו אונדז דערגאַנגען די איוב־ידיעות פון די יידישע געטאָס אויף דער דייטשער זייט, האָבן מיר, אין „רוטישן פּלען“, זיך געהאַלטן פאַר די סאַמע אומגליקלעכסטע; ערשט פון די היטלער־רציחות זענען פאַרבלאַסט געוואָרן אונדזערע גהנומדיקע איבערלעבע־

* פון די ערשטע „צוריקלויפער“, וואָס האָבן נישט געקאָנט שלום מאַכן מיטן געדאַנק צו לעבן אונטערן קאַמיסאַרן־רעזשיים, איז געווען „שלמה“ (לובלינער, פון מילאָ גאַס); שפעטער אומגעקומען אין וואַרשעווער געטאָ. געווען נאָך אַזעלכע חברים, זייערע נעמען שווער פעסטצושטעלן.

נישן, דאָס גרויסע בייז האָט געצווונגען צו מילדן אונדזער האָס צום רויטן־פּאַשיזם. אין יאָר 1942 (אונטערן דרוק פון די אַלירטע) זענען אַלע פּוילישע בירגער מערסטנס באַפרייט געוואָרן פון די געשלאַסענע תּפּיסות און לאַגערן, באַקומענדיק דאָס רעכט פון „האַלבע אַרעס־טאַנטן“ (ווי אַלע סאָויעטישע בירגער). פּילע יונגעלייט, און אויך אַ טייל פון אונדזערע, האָבן זיך פּרייוויליק אַנגעשלאַסן אין די רוסישע אַדער פּוילישע (דאָרט געשאַפּענע) אַרמיען, צו קעמפּן קעגן דעם באַרבאַרישן היטלעריזם. טיף אין האַרצן האָבן מיר אָבער נישט פאַר־געסן אונזער האָס צום „קלענערן בייז“ — דעם באַלשעוויסטישן שקלאַפּן־רעזשים. ווי נאָר די טויערן פון „רויטן גן־עדן“ זענען נאָך דעם קריג געעפּנט געוואָרן פאַר די פּוילישע בירגער, האָבן אַלע פּאַרלאַט אירע גרענעצן, הגם אויפן אָרט פון אונזערע אַלטע היימען האָבן אונז דערוואַרט נאָר חורבות.

24

אין שאטן פון טויט

א

|| ען וואַרשע איז שוין געשטאַנען אין פּלאַמען און זיך פאַרטיידיקט מיט פאַרצווייפּליקטער עקשנות (געפּאַלן ערשט נאָכדעם ווי גאַנץ פּוילן איז שוין געווען אַקופּירט). האָבן אונדזערע דאָרטיקע חברים צווישן זיך אַנגעהאַלטן קאַנטאַקט. דאָס מאָל נאָר אין גייסט פון פּער־זענלעכער פּריינטשאַפּט; געהאַלפּן זיך קעגנזייטיק איבערטראַגן די נויט און פּייַן, ביז טיילן זיך מיטן לעצטן ביסן. דער שווערער לעבנס־נסיון האָט באַוויזן, אַז די לערע וועגן קעגנזייטיקער הילף איז דער־גאַנגען אין פאַרווירקלעכונג ביז צו מסירות נפש. ווי נאָר די דייטשע האַרדעס האָבן אַנגעהויבן זייערע בלוטיקע ספּעקטאַקלען איז ווידער, בעיקר צווישן די יונגע מענטשן*, אַנטשטאַנען אַ לויף־פּאַניק און דאָן שוין מיט אַ באַשטימטן ציל — צו דער סאָויעטישער אַקופּאַציע־

* אין די שטעטלעך נאָענט צו דער נייער סאָויעטישער גרענעץ, זענען אַריבערגעלאָפּן אין די שווערע טויזנטער משפּחות מיט קליינע קינדער אפּילו — און אויך די קינדער, צוזאַמען מיט זייערע, אפּט פּאַליטיש אומ־באַווסטע, עלטערן זענען פון דער ענקאוודע פאַרשיקט געוואָרן קיין סיביר אוטער דער באַזייכנונג „ס. א. ע.“ (סאַציאַלי אפּאַסני עלעמענט).

זייט. ס'האבן דאן אויסגעוואנדערט פון ווארשע און אנדערע שטעט, יידן פון אלע קרייזן, אפילו רעליגיעזע, פאר וועלכע סאוועטנלאנד איז געווען א גאטלאזער זומפ. געווען אויך פאלן ווען אונדערע חברים האבן זיך אפגעזאגט פון „לויפן“ צוליב זייער פרינציפיעלער איינשטעלונג, און ביידע אקופאנטן זענען פאשיסטיש שווארץ. מערסטנס אבער, וואָס זענען פארבליבן אויף די ערטער האָט דעציר דירט ביי זיי זייער נישט וועלן לאָזן זייערע פאמיליעס און נאָענטע (וואָס האָבן נישט געקענט מיטמאָכן דעם סכנהדיקן וועג) אויף גאָסס באַראָט. זאָל דאָ דערמאָנט ווערן, אַז צווישן די, וואָס האָבן זיך אַפֿ געזאָגט צו זוכן רעטונג פאַר זייער איך און זענען אומגעקומען ביים דערפילן זייער הייליקע פליכט, האָבן זיך געפונען די איידלסטע און פיין־פילנדיקסטע חברים אין חברטעס.

ב

ויטן אראפלאזן פון דעם ברוינעם געטא־פאָרהאָנג איבער דער יידישער באַפעלקערונג פון פוילן, איז אויף אייביק פאַר אונז געבליבן אַ סוד דער לעצטער וועג פון אַזויפיל ליבע אידען־פריינד. די געציילטע, וואָס האָבן באַוויזן צוריקצוקומען פון יאַמער־טאָל, טראָגן מיט זיך, אין בעסטן פאַל, נאָר פראַגמענטן פון צופעליקן צוזאַמענטרעפן זיך מיט אייגענע, וואָס די אַפטע טויט־געיעגן פון די דייטשן האָבן געמאַכט אומעגלעך ווייניקע פרטים, איז מיר גע־לונגען אויפצוכאַפן אין די ערשטע חדשים נאָכן קריג (1945), גע־פינענדיק קוים אַ קנאַפן צענדליק חברים, וואָס האָבן מיטגעמאַכט דעם געטא־לעבן (און פון זיי — נאָר געציילטע ביז דער „ליקוויר־דאַציע“; ס'רוב זענען אין צווישן־צייט געווען אויף דער „אַרישער“ זייט, אויסבאהאַלטנדיק זיך ביי אונזערע פוילישע חברים און סימ־פאַטיקער). דאָס וואָס זיי האָבן מיר מיטגעטיילט, האָט מיך איבער־צייגט, אַז דאָרט וווּ ס'האָבן נאָר אין נאָענטקייט געקלאַפט הערצער פון אונזערע חברים — אין סאַמע מוראדיקסטע באַדינגונגען, איז פאַר זיי דאָס צוזאַמענזיין געווען אַ טרייסט. די פריינטשאַפט וואָס איז פאַרבונדן געוואָרן אין טעג פון קאַמף, האָט פאַרטריבן זייער טראַגישע איינזאַמקייט אפילו ווען זיי האָבן זיך געפונען ווי קרבנות צווישן די נעגל פון אַלמענטשלעכן שונא; אַפטמאַל האָט דאָס צוזאַמענזיין מאַמענטווייזן זיי געהאַלפן זיך צו דערהויבן און זען ווייטער צו וועבן די טרויערן וועגן ווייטע צוקונפֿט־וויזיעס.

אין די ערשטע צייט פון געטא־לעבן זענען נאך פאָרגעקומען קליינע גרופֿן־פּאַרזאַמלונגען, וווּ ס'זענען קודם־כל באַרירט געוואָרן די פּראָגע פון נעמען אַ שטעלונג צו די ספּעציפּישע געזעלשאַפּטלעכע פּראָבלעמען, פון אינדזער שטאַנדפּונקט, און מעטאָדן פון אַנטקעגנ־שטעלן זיך די דירעקטע אינערלעכע מאַכט־האַבערס. אַן אָפּשפּיגלונג פון יענער צייט באַקומען מיר אין דעם עדות־זאָגן פון דעם צום גליק לעבנגעבליבענעם חבר („העניעק“ ל־ץ) פון לאַדזש, אַז מיטן צו־זאַמענטרעפּן זיך (1940) פון עטלעכע חבּוים אין דאָרטיקן געטאָ, אַלס אַרגאַניזאַציע־מיטגלידער, האָבן זיי זיך געשטעלט אַ טאַפּלען ציל. זיי האָבן דאָן נאָך געגלייבט, אַז דער כלל וועט דאָך אַרויס פון די קאַשמאַרע געטאָ־ווענט, מיטן ענדיקן זיך פון קריג — האָבן זיי דערביער געוואַלט אָנהאַלטן אַ קערן, וואָס זאָל שפּעטער פּעיק זיין צוריק אויפּצולעבן די באַוועגונגס־טעטיקייט; צווייטנס, האָבן זיי געוואַלט פּרוּוון אַרגאַניזירן זעלבסט־פּאַרטידיקונגס־קעמערלעך קעגן דער „אינערלעכער“ (רומאַנסקי־באַנדע) און אויסערלעכער (היטלעריסטישע) הערשונג. אַ באַזונדער אויפּמערקזאַמקייט האָבן זיי געשאַנקען די דעמאָלס אַנטשטאַנענע „הויז־קאַמיטעטן“, מיטן ציל צו פּאַרהיטן, אַז די הונגער־צוטיילונגען זאָלן נישט צעראַבירט ווערן דורך די פּינצטערע עלעמענטן, אונדזערע חברים, אַלס אָנהענגער פון „ראַטן געבויט פון אונטן“, האָבן אין אַט די „פּאַרבאַנדן“ געזען אַ געזונטן געזעלשאַפּטלעכן טעטיקייט־מעטאָד. די דערמאַנטע גרופּע האָט אויף איינע פּון אירע זיצונגען אָנגענומען אַ באַשלוס (וואָס איז טאַקע פּראָטאַקאָלירט געוואָרן פון דערמאַנטן חבר און דאָס „געהיימע דאָקומענטל“ געפינט זיך נאָך ביי אים), צו העלפּן אַרגאַניזירן אַט־די הויז־קאַמיטעטן און שטיין אויף דער וואַך, אַז די צילן זייערע זאָלן ווערן דערגרייכט. אין דעם „פּראָטאַקאָל“ געפינען זיך אויך טעזן וועגן אָנגענומענע אַנאַרכיסטישע „ענד־צילן“, וואָס דאָס איבערחזרן זיי האָט נאָר געהאַט דאַמאָלט פּאַר זיי — די פּאַרעקשנטע טרוימער — אַן איבערצייגונגס־ווערט; די גרויסע מאַסע געטאָ־קרבתות, געלעבט אונטער אַ באַגרענעצטן שוואַרצן הימל־שטיק, האָבן געזוכט לעזונג פּאַרן דערגרייכן דעם גאַנצן קאַרטאַפּל און שטיקל ברויט צו שטילן דעם שטיקנדיקן הונגער. איז דערביער נאָר די ווידמונג פון דער גרופּע לטובת די הויז־קאַמיטעטן געקרוינט גע־וואָרן מיט היפּשן דערפּאַלג. דאָס זעלבע איז אויך באַקאַנט וועגן

ווארשע, אָז די הויך־געבילדעטע „האַלינאַ“ (לעוו) און אַנדערע חברים און חברטעס, מיט ברייטע וועלט־בליקן, האָבן זיך אין געטאָ געווינד־מעט דער אַרגאַניזירונג פון הויז־קאָמיטעטן (פאַר דער־האַלטן עלע־מענטאַר־היגענישע־באַדינגונגען, הילפ־טעטיקייט), געשאַפן פּאַלקס־קיכן און אינגאַנצן געאַפּערט זייער לעבן פאַר די טעגלעכע נויטן פון די מיט־מענטשן. דאָס איז געווען אַן אויסדרוק פון זייער טיפּער איבערזייגונג, אַז אין אַלע באַדינגונגען איז מחייב דער פּרינציפּ פון דירעקטער אַקציע, — די ליידנדיקע אַליין, זאָלן זיך דער־הויבן צו דער מדרגה פון באַפרייער, אַדער לפחות פאַרמינערן זייערע ליידן דורך קעגנזייטיק זיך העלפן. ווען ס'האַבן זיך אַנגעהויבן די אויסראַטונגס־אַקציעס, זענען ליידער אַלע צעשטויבט געוואָרן אין אומבאַהאַלפּענע איינזאַמע יחידים, געטריבן אין האַפּענונגסלאָזע טויט־אַפּגרונטן.

ד

רויטן דראַנג צו רעוואָלוציאָנערע קאַמפּ־מעשים ביי אונדזערע חברים, נאָך אין די „גוטע צייטן“, איז קלאַר, אַז צווישן די העלדן פון באַוואַפּנטן ווידערשטאַנד אין די געטאָס און בונטן אין די טויטן־לאַגער, האָבן אויך זיי זיך געפונען. ליידער איז ביז איצט נישט געלונגען פּעסטצושטעלן זייערע נעמען און ראָלן אין דעם העראַאישן קאַפיטל. דער סאַמע פּאַזיטיווסטער שטריך ביי די אונדזער־ריקע איז פון שטענדיק אַן געווען, דאָס וואָס ביי דירעקטע קאַמפּ־טאַטן, איז קיינמאַל נישט געזאַרגט געוואָרן פאַרן „פאַרטייאישן עפעקט“ — זיי האָבן ניט געליטן פון דעם אַזוי גערופּענעם באַווע־גונגס־פּאַטריאַטיזם. ס'איז ביי אונדז געווען אַ דורכשניטלעכע דער־שיינונג, אַז אונדזערע חברים זאָלן אַרגאַניזירן שטרייקן, דעמאָנסטראַ־ציעס, לטובת באַשטימטע סאַציאַלע פּאַדערונגען און דערביי ווירקן אַנאַנים — אַן „רעקלאַמע“ פאַר די אויספירער אַדער פאַר דער באַוועגונג אפילו. ס'זענען מיר באַקאַנט פיל מאַסן־אַרויסטריטן, וואָס זענען דירעקט אינספירירט געוואָרן דורך דער פּעדעראַציע, אַדער אריער־גרופּן, וועלכע זענען קיינמאַל נישט דיסקאַנטירט געוואָרן אַלס „אונדזער אויפטו“, ווי דאָס איז געווען דער שטייגער ביי די „צענטראַל־קאָמיטעטן“ (אפילו איבערטרייבנדיק, אין געוויסע פּאַלן). ביי אונדז איז געווען אַנגענומען אונטערצושטרייכן די איניציאַטיוו פון די מאַסן, זייער דערגיין צו סאַציאַלן באַווסטזיין. אונדזער ווירקן דערצו

איז באַטראַכט געוואָרן, ווי אַ רעוואָלוציאַנערע פּליכט, פאַר וועלכער עס קומט נישט קיינעם קיין דאַנק, און נישט „אַנערקענונג פון דער געשיכטע“. ס'איז דעריבער פאַרשטענדלעך, אַז בעת די געטאַ אויפשטאַנדן האָבן אונדזערע חברים זיך אַנגעשלאָסן אין די קאַמפּס־גרופּן — אַנאַנים, באַשיידן, אַן קאַמאַנדע־אַמביציעס, און זיכער מיט ציינקריצעניש אויפגענומען פאַרטייאישע חשבונות (וואָס קומט ליידער צום אויסדרוק אין די געשיכטלעכע דאַקומענטן), וואָס זיי האָבן אַלע מאָל אַזוי ענערגיש באַקעמפט. דערהייבן דעם מאָסן מענטש צו גרויסע רעוואָלוציאַנערע טאַטן, צו ווערן מיטבאַטייליקער אין דער געשטאַלטיקונג פונם געזעלשאַפטלעכן לעבן — איז געווען זייער העכסטער לעבנס־ציל; שטענדיק זיך באַמיט צונויפצוגיסן זיך מיט דער מאַסע, ווי איינער פון זיי, אַן פרעטענזיעס אויף פּריווי־לעגיעס, בכדי צו הויבן די חשיבות פון אַרבעטער און מענטש; אויב נויטיק — אומקומען מיט זיי, ווי אומבאַקאַנטע זעלנער, אין בכבודיקן קאַמף און ליידער נאָר דאַס לעצטע איז זיי באַשערט געווען. יעדער מאָסן־אַרויסטריט איז פאַר זיי געווען אַ זונען־שטראַל, אַ צוקונפּט־גרוס פון מענטשן־גלייכהייט, אַן „פירער“ און געפירטע — דאַס האָט זיי באַגלייט אין די לעצטע לעבנס־מינוטן. דער באַוואַפנטער אויפ־שטאַנד פון די געשמידטע אין בלוטקייטן פון די ס'רוב נאַמענלאָזע געטאַקעמפער — וואַרפט אַ שיינ אויך אויף די אומבאַקאַנטע קברים פון אונזערע חברים.

ה

די פּוילישע חברים זענען ס'רוב געבליבן אויף די ערטער; נאָר געציילטע, צופיל באַקאַנטע דער פּאָליציי, זענען אַריבער אין רוסישן אַקופאַציע־געביט. זיי, נישט זייענדיק באַדראַט בלוז צוליבן „אויס־זען“, האָבן אַנטלויפן באַטראַכט אַלס דעזערציע פון קאַמפּס־פּלאַץ. גלייך נאָכן אַריינמאַרש פון די ס'ס־באַנדעס, זענען עטלעכע טוערס

* געווען אַ פּאַל ווען אונדזערס אַ פּוילישער חבר איז דורך די דייטשן באַפאַלן געוואָרן אויף דער גאַס פאַר זיין „יידישן אויסזען“ (ברונעטער, מיט טיפּיש יידישלעכער לאַנגער נאַז, — זיין נאַמען, ליידער פאַרגעסן), אָבער ס'איז אים געווען דערווידער צו פאַרטייליקן זיך מיט דער דערקלערונג „קיינע יודע“. ער האָט „יודע“ בשום אופן נישט אַנערקענט אַלס „זינד“; ערשט די פּוילישע דורכגייער, צופעליק באַקאַנטע, האָבן אים אַפּגעראַטעוועט מיט זייער „עדות זאָגן“, אַז ער איז אַן אמתער „אַריער“.

אין די פראפעסיאנעלע פאריינען פארכאפט געווארן פון די דייטשן. איבער אלע שוועריקייטן האבן זיי אבער דערהאלטן צווישן זיך אן ארגאניזאציאנעלן קאנטאקט און אפילו ארויסגעוויזן טעטיקייטס־סימנים אין דער גאנצער צייט פון דער היטלעריסטישער אקופאציע. ווי נאך ס'זענען אוועקגעשטעלט געווארן די געטא־מויערן ארום די יידישע קווארטאלן, איז די הויפט־אויפגאבע פון די פוילישע חברים געווארן דורכצורייסן זיך צו די יידישע אידען־ברידער מיט ממשות־דיקער הילף. שפעטער מיטן אנקום פון די „אויסזידלונג־אקציעס האבן זיי געמאכט אנשטרענגונגען ארויסצוראטעווען חברים אויף דער „ארישער“ זייט. די אקטיווסטע זענען דערביי געווען טאקע די, וואָס האָבן פון פריער גוט געקענט און פריינטלעך זיך איינגעלעבט אין דער סביבה פון די יידישע גרופן. אונטער דעם שרעקלעכן טעראר־רעזשים, האָבן די פוילישע גרופן אפילו באַוויזן אַרויסצוגעבן עטלעכע גומערן „וואַלקאַקלאַס“, וואָס איז בעיקר געווען געווידמעט דעם רוף צו אייניקייט פון אלע פראַגרעסיווע כוחות אין קאָמף קעגן געמיינזאמען שונא. אַלס אַרגאַניזירטער כוח, האָבן זיי אַ צייט צור זאַמענגעאַרבעט מיט די לינקע גרופירונגען פון פ.פ.ס. און געהאַלפן יעדן דירעקטן ווידערשטאַנדס־אַקט פון וועלכער פאַרטיי זי זאָל נישט האָבן געקומען, אויב דער ציל איז נאָר געווען אין ריכטונג פון פאַר־טרייבן דעם העסלעכן אַקופאַנט. אין הסכם מיט אונזער אידעאישן צוגאַנג, איז זיי פּרעמד געווען די „הויך־פאַליטיק“ (א שטייגער פון פ.פ.ס.) און „סטראַטעגישע“ אויסרעכענונגען פון די „סאַציאַליס־טישע“ פאַרטייען, וואָס האָבן געקוקט אויף די ליידן און קאַמפּס־לוסט פון די פאַרשפאַרטע אין געטאָ אַלס „פאַרשפּילטע פּאַזיציע“, כמעט פאַר־ביגענדיק זי אין אַנבליק פון די „גרויסע צילן“. אונדזערע פוילישע חברים האָבן אין דער רעטונגס־אַרבעט לטובת די „פאַרשפּילטע“ געזען אַן אומטיילבאַרע אויפגאַבע פון פרייהייטס־קאַמף. וועגן אויס־באַהאַלטן יידן און אַקטיווער באַוועגונגס־טעטיקייט — פאַר ביידע זאַכן האָט דער נאַצי געדראַט מיט טויט — האָט פאַר מיר „יולעק“ (ר־ץ) דערציילט ווי וועגן איין געביט; ער האָט נאָר באַמערקט: „ווען, בראַנקע“ און „עדושע“ (ביי אים אויסבאַהאַלטענע יידישע חברטעס), האָבן מיר געהאַלפן אַרומוויקלען די „וואַלקאַ קלאַס־עקזעמפלאַרן אויף די פיס און קערפער, בכדי אזוי אַרום דערטראַגן זיי צו די לייענער, האָב איך, אַרויסקומענדיק אויף דער גאַס, באַ־לאָדן, דערפילט די פאַראַנטוואַרטלעכקייט פאַר די לעבנס־ —

(ער איז געווען זייער באַשפּייזער, אַ צייט דערנערט זיי דורך ברענגען
 בייטעלעך צו קלעפּן, וואָס ער האָט פאַרקויפט אין גאַס, און באַדינט
 מיט אַלץ, זיי זאָלן נישט באַמערקט ווערן פון די שכנים). ס'ווילט זיך
 אים נאָר דערגאנצן מיט נאָך אַ פאַראַנטוואַרטלעכקייט, וואָס ער האָט
 אין אַזעלכע מאַמענטן געטראָגן: טריישאַפּט צו זיין אידעאישער
 איבערצייגונג. אַזעלכע ווי „יולעק“, וועמען ס'איז געלונגען אַנצוגיין
 מיט זיין טעטיקייט ביזן סוף פון דער היטלער־אַקופאַציע, און זוכה
 געווען צו טיילן זיך מיט זיינע ערינערונגען פאַר די לעבענגעבליבענע,
 און „יזשעק“ (יזעף דובאַווסקי — דערשאַסן געוואָרן דורך די
 דייטשן ביים דורכגבענען די געטאַ־מזיערן, טראַגנדיק ברויט פאַר
 די באַלאַגערטע חברים), „קאַסטעק“ (קאַנסטאַנטין) און זיין פרוי
 „מאַרישאַ“ (מילאַשעוויטש, אַליין אַוועקגעטראָגן די קאַרטאַפּל און
 גרינוואַרג פון זייער קליינעם גאַרטן הינטער וואַרשע פאַר די הונגער־
 ליידנדיקע) און „סטאַך“ (פיווקאַ — געטון אַלץ, וואָס אין זיינע
 מעגלעכקייטן לטובת ליידנדיקע יידן; די לעצטע — פאַציפיסטן,
 לובעצקיס תלמידים) זענען, צום באַדויערן, נישט געווען קיין סך.
 זיי וואַרפן אָבער אַ ליכט אויפן באַדייט פון אינטערנאַציאָנאַלער
 פאַרברידערונג. אונדזער באַוועגונג, וואָס האָט פאַר דעם אַזוי ערנסט
 געזאָרגט, האָט דאָס רעכט — פאַרהעלטנסמעסיק צו איר באַגרענצ־
 טער איינפלוס־ספערע אין פּוילן — אַרויסצוהייבן די ווייניקע אָבער
 געטרייע פאַרווירקלעכער פון אונזערע פּרינציפּן, אַלס ביישפּיל, אַז
 אין אַנבליק פון נאַציאָנאַל שאַוויניסטישער רעאַקציע, ליגט נישט
 נאָר די רעטונג אין איינשליסן זיך אין ענג נאַציאָנאַלע ראַמען. אין
 פאַרברידערונג מיט פּרייהייטס־ליבענדיקע סאַציאַליסטן — פון אַלע
 פעלקער — ליגט די פאַרטיידיקונגס־קראַפּט קעגן אויפּברויז פון נאַציאָ־
 נאַלע שגעונס, וואָס פירן צו דער פאַרניכטונג פון מענטשלעכע לעבנס.
 אונדזערע יידישע חברים, נאָכן איבערלעבן דעם יאושדיקן גרויל,
 שפּאַנענדיק איבער די חורבות פון זייערע היימען און קברים פון די
 נאַענטסטע און ליבסטע, וואָס זענען אומגעקומען אין אויפּברויז פון
 רשעות, האָבן די מענטשלעכע און סאַציאַליסטישע מעשים פון די
 געציילטע, געמוטיקט אין ווייטערן שטרעבן צום אַנאַרכיסטישן
 אידעאַל און מיט צוטרוי קוקן אין צוקונפּט. אַט די שטימונג ליינענען
 מיר אַרויס אין די ווייטער געברענגטע שורות געשריבן נאָך דער
 ערשטער באַגעגעניש מיט אַ געראַטעוועט יידיש קינד, אַ דאַנק
 דער הילף פון פּוילישע אידעען־פּריינט:

דיין פיין — א ווארענונג!

דו, יונג יידיש קינד,
וואָס האָסט שוין דערקענט
אַזויפיל מענטשן־האַס
זייערע וויסן, אז
אויף דער וועלט זיך געפינט
מענטשן ליבגדיקע און גוטע ;
כאַטש זייער צאל איז קליין
און זעלטן זיי דו טרעפסט —
„ליב דיין חבר, ווי זיך אליין“
און ס'וועט נאָך אַ גוטער מענטש
אויף דער וועלט זיין.
*

און ווען נאָך אַ צווייט און דריט
— קינד פון אַ ייד, אַדער גוי —
וועט טראַכטן אַט אַזוי,
וועט אונזער טרוים — די צוקונפט
הערלעך זיין און זיס,
דער לעבן אַ קוואַל פון גליק און פרייד
פאַר מענטשן אויף געוויס.
זאַל דיין דורכגעלעבטע פיין
פאַר דער צוקונפט אַ ביישפּיל זיין,
אַז מענטשן און פעלקער־האַס
מוז דערפירן, אַז —
די וועלט זאַל אונטערגיין.

זאָג מיט זיכערהייט
דעם צווייטן יידישן קינד —
דיין פריינט,
און דעם נישט־יידישן קינד —
וואָס האָט דיך פיינט,
בלויז דערפאַר, וואָס ביסט אַ ייד,
— אַז דער וואָס מענטשן־האַס פאַרזייט,
דער גראַבט אַ גרוב פאַר זיך אליין,
ווייל מענטשן און פעלקער־האַס —
פירט צו דעם, אַז
די וועלט זאַל אונטערגיין !

טערזשאַנט ליה גליוויץ, פֿ. 28531

19־טער יוני, 1945.

און אַט די וואַרענונג דאַרף מען פון אונדז אומאפהערלעך ווערן
איבערגעחזרט, ווי אומפאַרגעסלעך ס'איז פאַר אונדז די פיין פון
בלוטיקן ביישפּיל, וואָס האָט געקאַסט אַזוי פיל קרבנות.

אויף נייע וועגן

דער טרוים פון איבערלעבן דעם היטלער־קאָשמאַר איז ליידער נאָר געוואָרן אַ ווירקלעכקייט פאַר אַ פאַר צענדליק יידישע חברים פון דער באַוועגונג. ס'רוב פון זיי, די, וועלכע האָבן באַוווּן אויסצוהאַלטן דעם גהנומדיקן גלות אין ראַטנפאַרבאַנד, פון די וואָס האָבן זיך געפונען אויף דער „אַרישער זייט“ און פון די אין „בונד־קערס“־באַהאַלטענע — זענען נאָר ניצול געוואָרן יחידים. אין אַנבליק פון דער נייער פּוילישער ווירקלעכקייט — וווּ נאָך דער באַפרייאונג דורך דער רויטער אַרמיי זענען די פאַקטישע באַלעבאַטיס פון לאַנד געוואָרן די „קרעמל־פירער“ — איז קלאַר געוואָרן פאַר די געראַ־טעוועטע פון „ביידע זייטן“, אַז קיין צוריק צום אַלטן לעבנס־סדר איז נישטאַ, מ'מוז גיין אויף נייע וועגן. פונקט ווי בעתן אַקופירן פּוילנ'ס מזרח־געביטן (1939), האָבן אויך די סאָויעטן־מאַכט אַלס „באַפרייער פון גאַנץ פּוילן“ (5—1944), „געדולדעט“ דאָן אַביסל פרייהייט פאַר די „נייע“ בירגער; געטון אַלץ צו געווינען פאַרן „נייעם רעזשים“ (מכלומרשטער פּוילישער זעלבסטשטענדיקייט) די לינקע גרופּירונגען פון די אַרבעטער באַוועגונגען. די פּוילישע חברים — געבליבענע אויף די ערטער, זענען על־פירוב אַרונטער־געפאַלן אונטער דעם איינפלוס פון דער סאָויעטישער דעמאָגאָגיע וועגן „זעלבסטשטענדיקייט פון פּוילישן פּראָלעטאַריאַט“. ביים פאַר־נעמען די אַזוי גערופענע סאַטעליטן לענדער האָבן די קרעמל־לייט פּראָקלאַמירט דעם „טיטאַאיזם“ אין אַ גאַר ברייטן זינען. די סינדי־קאַליטישע מיטגלידער האָבן אפילו געגלויבט, אַז אין דעם ראַם פון „פאַראייניקטער אַרבעטער פאַרטיי“ (פ.פ.ר.) וועלן זיי געניסן פון געוויסע אויטאָנאָמיע רעכט, אַלס געשלאַסענע גרופּע, ווי זיי זענען דאָך אַנערקענט געוואָרן ביים חתמענען די פּראָקלאַמירונג פון דער נייער „פּוילישער דעמאָקראַטישער רעגירונג“ (אין כעלם — די ערשטע באַפרייטע שטאַט פון פּוילן דורך דער רויטער אַרמיי). פילע גע־וועזענע אַרגאַניזאַציע־אַקטיוויסטן האָבן זיך געשטעלט אין דינסט פונעם נייעם רעזשים, אַ טייל האָבן ביי זיי אַפילו פאַרנומען אַנגער־זענע פאַסטנס. און גלייך האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז די מיטאַרבעט האָט זיי געפירט צו האַנדלען אין קעגנזאַץ צו אונזער אידעאָלאָגיע. כאַראַקטעריסטיש, אַז אויך עטלעכע יידישע חברים, וועלכע האָבן

איבערגעלעבט די היטלער־אָקופאַציע אויף דער „אַרישער“ זייט, זענען אָועק אויף דעמזעלבן וועג. „מִק“ איז געוואָרן אַ גרויסע „שישקע“ אין דער נייער פּראָפּעסיאָנעלער מלוכהשער אַרגאַניזאַציע, וואָס האָט שוין דאָן אָנגעהויבן פּאַרנעמען זיך מיט קאַנטראַלירן די פּראָדוקטיוויטעט פון די אַרבעטער — אַנשטאַט באַשיצן זייערע אינ־טערעסן. אויף די מאַסן־מיטינגן, וווּ ער איז דאָן אַרויסגעטראָטן מיט זיינע נייע „רעוואָלוציאָנערע אויפגאַבן“, האָט מען אים נישט גערשאַנעוועט, אים צוגעוואָרפן בייסיקע צווישנרופן, וואָס ער אַליין האָט אַמאָל געלאָזט אין גאַנג קעגן די קאַמוניסטן. צי האָט ער טאַקע געביטן זיינע אַנשוואַונגען, אונטערן דרוק פון די שרעקלעכע איבער־לעבענישן, נישט גלויבנדיק מער אין דערפירן דעם אַנאַרכיסטישן טרוים צו פּאַרווירקלעכונג. — אַדער אפשר איז ער גאַר פּאַרכאַפט געוואָרן פון די גרויסע פריווילעגיעס און באַקוועמען קאַמיסאַרן לעבן, נאָכן אָפּפינצטערן יאָרן אין באַהעלטענישן און בונקערס — בלייבט אַ רעטעניש. דאָס זעלבע קען געזאָגט ווערן וועגן ברונעטן טיש, וואָס האָט פּאַרנומען אין דער נייער פּוילישער דיפּלאַמאַטיע אַן אָנגעזעענעם אַמט אין איינע פון אירע אויסלענדישע קאַנסולאַטן; דאָס זעלבע האָט פּאַסירט ביי דעם פּוילישן חבר „יאַנעק“, וואָס האָט אָנגענומען דעם ראַנג פון „וואַיעוואָדע“ מיט אַנדערע קלעטערער אויפן קאַריער־לייטער. דער גוט־באַקאַנטער און טעטיקער חבר פּל, וואָס איז נאָך אויך דאָן געווען טיף דורכגענומען מיט פּאַטאַס וועגן אונדזער אידעאישער שטרעבונג (אָנגענומען ביי „זיי“ אַ באַשיידענעם אַרבעטס־פּלאַץ). האָט מיר געפרוווט טעאַרעטיש באַגרינדן די נויט ווענדיקייט פון צוזאַמענאַרבעט מיט דער נייער דעמאָקראַטיע. ער האָט געגלויבט, אַז אין די נייע באַדינגונגען איז פּאַראַן אַ מעגלעכקייט פאַר פירן אַ ברייטע סינדיקאַליסטישע פּראָפּאַגאַנדע, ווייל סוף־כל־סוף ליגט אַלץ אין די הענט פון די אַרבעטער־מאַסן גופאַ. דערביי האָט ער אויפּמערקזאַם געמאַכט אויף די פּאַרזיכערונג פון אַ פּוילישן קאַמוניסטישן מיניסטער (איצט אינטער „פּאַרדאַכט“), אַז „די אַנאַר־כיסטן וועלן ווערן טאַלערירט“ — — — פּל, ווי אַנדערע ערלעך־געבליבענע חברים האָבן זיך אַלץ געהאַלטן ביי דער מיינונג, אַז אין פּוילן וועלן די באַלשעוויקעס מוזן פירן אַ „דעליקאַטערע“ פּאַלי־טיק, רעכענענדיק זיך מיט די רעוואָלוציאָנערע נייגונגען און טראַדיציע פון די פּוילישע מאַסן.

די געקומענע פון „יענער זייט“ — זענען פריי געווען פון אַזעלכע

אילוועס. האַבנדיק הינטער זיך די דערפאַרונג פון 5 יאָר ענקאווידע־
 רעזשים, באַקענענדיק פון דער נאַענט זייער שנאה צו יעדן יחיד,
 וואָס ווייזט אַרויס סימנים פֿין זעלבסטשטענדיקן דענקען, זענען מיר
 געווען איבערצייגט, אַז אויך פּוילן וועט זיין אַן אַביעקט פֿאַר זייער
 גלייכשאַלטונגס קרייץ־צוג. דאָס „נייע“ פּוילן — די קברים ערד פון
 אונדזער געוועזענער לעבנס־סביבה, מיט דעם מער פֿאַרטיפּטן אַנטי־
 סעמיטיזם און „סאָויעטיזאַציע“ — איז פונם רוב יידישע חברים מער
 נישט באַטראַכט געוואָרן אַלס היימלאַנד; די וואָס האָבן אַפּילו נאָך
 זי אַלע יאָושי־אַרן ווייטער געשטרעבט צו אידעאישער טעטיקייט,
 האָבן זיך, אין זייער מידקייט, מער נישט געפילט בכוח פֿאַרצוועזן
 זייערע צילן אויף דעם פרעמד־געוואָרענעם און שווערן באַדן, דורך
 די דאַמאַלס נישט פעסטגעשאַסענע גרענעצן, האָבן זיי זיך געלאָזט
 אויף נייע וועלט־וועגן (מערסטנס אָן אַ באַשטימטן ווױהין), צו גע־
 פינען אַ מקום־מקלט, צוריק אַריינצוגלידערן זיך אין אַ „נאַרמאַלן“
 לעבן, מיט דער האַפּענונג ווייטער פֿאַרצוועזן זייער אידעאישע
 טעטיקייט.

טרוים אין פארווירקלעכונג

א

דאָס רוב מיטגלידער פון דער אנאַרכאָ־סינדיקאַליסטישער אַרגאַ־
 ניאַציע איז באַשטאַנען פון אַרבעטער, וועלכע האָבן שוין אין
 זייער פריער יוגנט דירעקט דערפילט די געזעלשאַפטלעכע אומרעכטן,
 די קלאַסן־צעטיילונג. זיי האָבן זיך אָנגעשאַסן אין די פּראַפעסיאָ־
 נעלע פֿאַריינען, בכדי צו שטאַרקן זייער קלאַסן־פּאַזיציע. צו דער
 זעלביקער צייט האָבן זיי אין די פּאַר־פּאַרבאַנדן געוואַלט זען דעם
 ווירקונגס־פּאַקטאַר פֿאַר ענדערן די עקזיסטירנדיקע אָרדענונג. זיי
 האָבן זיך אָבער גיך איבערצייגט, אַז די סאָציאַליסטישע רעוואָלוציאָ־
 נערע אויפגאַבן ווערן געשטעלט אין שאַטן דורך די פּאַליטישע
 אַרבעטער־פּאַרטייען. ס'איז פֿאַרשטענדלעך, אַז אין די ראַמען פון
 אייגענעם אונטערדריקטן קלאַס, האָבן די אַרבעטס־מענטשן קודם־כל
 דערוואַרט די פּראַקטיצירונג פון גערעכטיקייט אין גלייכהייט. די
 האַנדלונגען אָבער פון די פּאַרטייאישע פּאַריינס־באַלעבאַטים זענען

געווען אין קעגנזאץ דערצו. די „אויסגעוויילטע“ (פון פארטייען ארויסגערוקטע) פאריינס־טוער האבן זיך פארוואנדלט אין ביורא־קראטישע פונקציאנערן; דאָס מאָנאָפּאָלי־סיסטעם אויף בעסערע אַרבעטס־פּלעצער האָט אויסגעטיילט באַזונדערע סעקטאָרס פון „פרי־ווילעגירטע פּראָלעטאַריער“. דער אַרבעטער, וואָס האָט געהאַט דעם ביטערן מזל צו זיין אַנגעשטעלט אין אַן אַרעמען וואַרשטאַט, איז פון די פּאַריינען באַטראַכט געוואָרן, ווי אַ מיטגליד פון אַ צווייטער מדרגה. אַזעלכע האָבן אַפּטער באַלעסטיקט דעם סעקרעטאַר און פּאַרוואַלטונג: זעלטנס געהאַט פּולע וואָכן אַרבעט און פון צייט־צו־ צייט זיך געפונען אויף דער אַרבעטס־פּלאַץ. די סאַציאַלע רעפּאָרם־דערגרייכונגען זענען אין די קלענערע אונטערנעמונגען שטענדיק געווען הינטערשטעליק; דערביי איז די אויפּמערקזאַמקייט מצד די פּאַריינען געווען אַ שוואַכערע, באַזונדער פון די, וועלכע האָבן זיך געפונען אונטער דער סאַציאַל־דעמאָקראַטישער „הער־שאַפט“. טעאָרעטיש איז דאָס געווען אויסגעהאַלטן לויטן מאַרקסיס־טישן גלויבן אין צענטראַליזאַציע און קאָנצענטראַציע פון קאַפיטאַל. אַ פּאַקט, אָ און אין שטרייטונגען צווישן די גרויסע און קליינע אונטער־נעמונגען האָבן די סאַצ־דעמאָקראַטישע פּאַריינען אָפּן זיך געשטעלט אויף דער זייט פון די גרויסע, אפילו ווען דאָס איז געווען קעגן די אינטערעסן פון אַ טייל מיטגלידער (ביי יידישע: דער רוב) זייערע. דער הויך־קליינענדיקער רוף „פּראָלעטאַריער פּאַרייניקט זיך“, האָט אין טעגלעכן פּאַריינס־לעבן אויסגעזען אַלס אַ פּוסטע פּראָזע; קאָנ־פּליקטן, צווישן די „גרויע אַרבעטער“ און „פירערשאַפט“ פון פּאַריין, זענען געווען אַ שטענדיקע דערשיינונג. די קאָמוניסטן (אין מערסטע פּאַר־צווייגן נאָר באַשטאַנען פון „לינק־אַפּאָזיציאַנערע“ גרופן) האָבן באַמיט צו שטעלן זיך אין שוץ פון די „אונטערדריקטע“. זייער פּאָליטישע מאַנעווערעס האָבן אָבער פיל איבערגעצייגט, אַז דער ציל פון דערגרייכן די מאַכט איבער די פּראָפּעסיאָנעלע אָרגאַניזאַציעס שטייט ביי זיי העכער, ווי די אַרבעטער אינטערעסן. ווען מ'פלעגט אַמאָל אויפּמערקזאַם מאַכן אַ פּאַריינס־טוער, גלייכצייטיק אַ „פירער“ אין אַ סאַציאַליסטישער פּאַרטיי, אויף דער ווייטקייט צווישן זיין טעגלעכער פּראַקטיק און דעם סאַציאַליזם, וואָס ער פרעדיקט אויף פּאַרטיי־מיטינגען (וועגן גלייכהייט), איז געקומען דער ענטפּער: „דער פּאַריין האָט נאָר איין אויפגאַבע, צו באַפּעסטיקן דעם אַר־בעטערס עקאָנאָמישע פּאָזיציע; פאַר ברייטערע פּאָליטישע צילן — איז

די פארטיי. אט דער וועג אויף וועלכן די פראפעסיאנעלע באוועגונג
 איז געפירט געווארן האט ארויסגערופן פארביטערונג אויך ביי „זאטע“
 פאריינס־מיטגלידער. דאס עלימינירן די אלגעמיינע סאציאליסטישע
 צילן פון די פראפעסיאנעלע פארבאנדן האט פאר זיי אויסגעזען, ווי
 אפנעמען די איניציאטיוו פון דער ארגאניזירטער ארבעטערשאפט;
 אים אונטערווארפן אונטער א באזונדערן קלאס „סאציאליזם פאר־
 זארגער“. דער סינדיקאליסטישער געדאנק האט דעריבער פאר זיך
 געהאט אן אפן ווירקונגספעלד אין דער פראפעסיאנעלער באוועגונג,
 א צוטריט צו אלע „שיכטן“. באזונדער צוציענדיק איז ער געווען פאר
 די יונגע ארבעטער, וואס אויסער פאך־אינטערעסן האבן די פאריינס־
 לאקאלן געדינט זיי אלס א געזעלשאפטלעכע היים. דארט האבן זיי
 אויפן קול אויסגעטרוימט זייערע רעוואלוציאנערע אידעאלע אנשווי־
 אונגען, אין גלויבן פון גייסטיקער קרובהשאפט צו די ברידער פון
 ענלעכן קלאסן־גורל. אבער בלויז מיט אויפקלערונג און צוקונפט־
 צוזאגן וואלט אונדזער פראפאגאנדע גארנישט דערגרייכט. אויך די
 מארקסיסטן האבן זייער „טרוקענעם“ היסטאריש־מאטעריאליסטישן
 וועלט־באנעם באפליגלט מיט אידעאלע וויזיעס. ס'זענען נויטיק
 געווען ביישפילן פאר מעגלעכקייט צו דערפירן דעם סאציאליסטישן
 טרוים אין פארווירקלעכונג. אויב מיר האבן צו פארצייכענען א
 געוויסן דערפאלג פון אונדזערע אידעען־טרעגער אין דער פראפע־
 סיאנעלער באוועגונג — איז עס נאר א דאנק זייערע מעשים.
 זיי זענען מויטיק ארויסגעטראטן קעגן דעם ביוראקראטישן און צענ־
 טראליסטישן צוגאנג מצד די „פירער“, שטענדיק פארטידיקט און
 אפילו זיך איינגעשטעלט לטובת דעם אינטערעס פון די „שוואכערע“
 יחידים און גרופן; ביי יעדער געלעגנהייט דערמאנט דעם „אפאראט“,
 אז די פאקטישע באלעבאטים פון פאריין זענען די מיטגלידער גופא.
 זיי האבן די פאריינס־חברים געוועקט צו זעלבסט־אקטיוויטעט. זיי
 זאלן זיך באמיען אליין צו נעמען אין די הענט דעם רודער פון
 זייערע פאריינס־אינטערעסן. די ארויסטריטן פון אונדזערע חברים
 האבן דערוועקט דעם גלויבן, אז אין די פראפעסיאנעלע ארגאניזאציעס
 קען אריינגעפירט ווערן א הויכער סאציאלער אינהאלט. זיי האבן זיך
 דערווארבן פריינד און סימפאטיקער, וואס האבן ארויסגעוויזן פאר־
 אינטערעסירונג צו באקענען זיך מיט זייערע אידעאלן. פון אט די
 זענען שפעטער אויסגעוואקסן די סינדיקאליסטישע „קעמערלעך“,
 וואס האבן געקעמפט פאר דערהויבן די פראפעסיאנעלע ארגאניזא־

ציעס צו א רעוואלוציאָנערן ווירקונגס־פּאַקטאַר. דער „פּאַריין“ האָט פאַר זיי באַקומען אַ טאַפּלטן זינען: צו פאַרטיידיקן די רעכט, וואָס די קאַפיטאַליסטישע אָרדענונג טיילט צו די אַרבעטער און קעמפּן דערפאַר, אַז די פּראָדוציר־מיטלען און פּראָדוקציע זאָלן איבערגיין אין זייערע הענט.

ב

ד סינדיקאַליסטישע באַוועגונג, האָט זיך בעיקר געשטיצט, אין דער ברייטער פּראָפּאַגאַנדע, אויף אַ רעאַלן צוגאַנג צו געזעל־שאַפטלעכע פּראָג. אין די געשלאָסענע גרופּן זענען אָבער געפירט געוואָרן ברייטע אויפקלערונגען, וואָס האָבן דעם סינדיקאַליזם — מיט זיין אַנאַרכיסטישן צוגאַנג צום מענטש — פּאַרגעשטעלט אַלס אַ באַזונדערער וועלט־אויפּפאַסונג. דאָס אַרויסהייבן דעם ווערט און ראָל פּון יחיד, האָט באַרייכערט דעם מענטשנס לעבנס־אינהאַלט. נאָך דער מאַרקסיסטישער (דאָן איינפלוסרייכער) פּילאָזאָפּיע, מיט זיין באַטראַכטן דעם איינצעלנעם אַלס „שרייפל“, האָבן די נייע אידעען־פּריינד מיטאַמאָל דערפילט צו זיך אַ חשיבות, ווי זותפים צו אַ גרויסן אידעאַל. אין אנעזר סביבה איז דער סאָציאַליזם דווקא באַטראַכט געוואָרן ווי אַ פּריוואַט־זאַך. יעדער האָט זיך באַמיט צו זיין אַ מוסטער פּון נייעם מענטשן, וואָס דאַרף זיך אויסבילדן אין דעם צוקונפטיקן נייעם געזעלשאַפטלעכן לעבנס־סדר. ס'איז געווען אַן אַנגענומענער באַדינג צו פּאָדערן פּון זיך זעלבסט סאָציאַליסטישע האַנדלונגען אין באַציונג צום נאָענטסטן מיט־מענטש. יעדע נישט טאַקטישע באַנעמונג פּון אַן אייגענעם חבר איז באַטראַכט געוואָרן אַלס „אידעאישער פּאַראַט“; ביי שוואַכערע סאַראַקטערן אָפּילו ארויס־גערופּן אַנטוישונג בנוגע דעם צוקונפּט־טרוים. די קייטן פּון רעזשים זענען נאָר געווען אַ פּאַרענטפּערונג פאַר אַלגעמיינע אומיושרדיקע דערשיינונגען, אָבער נישט פאַר דעם קעמפּער פּון אַנאַרכיסטישן אידעאַל. דער צוטרוי און אינטימקייט צווישן די חברים האָט די גרופּן — און די באַוועגונג אַלס גאַנצעס — פאַרוואַנדלט אין אַ משפּחה־פאַרבאַנד, מיט אַן אייגענעם לעבנס־שטייגער, בעיקר אין חברישן צוואַמענלעבן, ווי מיר האָבן זיך עס פּאַרגעשטעלט נאָכן אַנקום פּון דער אַלגעמיינער רעוואַלוציע. דאָס פּראָפּאַגאַנדירן דעם ציל פּון אַ שטאַטלאָזער געזעלשאַפט, צוואַנג זאָל פאַרטראַטן ווערן

דורך זעלבסט־דיסציפלין, האָט פאַר די ברייטע מאַסן — וואָס האָבן
נאָך אין טעגלעכן לעבן געזען דעם פאַרביטערטן קאַמף צווישן
מענטש און מענטש — אויסגעזען, ווי אַ ווילדע אוטאָפּיע. אויך די
אַנהענגער פון סאַציאַליסטישע פאַרטייען האָבן נישט געקענט באַ
גרייפן, אַז די „שרייפלעך“ זאָלן זיך באַוועגן אָן אַ „פירערשער“
האַנט. אונדזערע חברים האָבן אָבער מיט אַזאַ עקשנות פאַרטידיקט
דעם אַנאַרכיסטישן שטאַנדפּונקט, ווייל זיי האָבן הינטער זיך געהאַט
דעם ביישפּיל אין דער באַוועגונג גופּא. וווּ זיי האָבן געזען דעם
טרוים אין פאַרווירקלעכונג. די שטעלונג פון דער באַוועגונג אַלס
אַזעלכע האָט שטענדיק פאַרטראָטן די מיינונגען, וואָס זענען אַרויס
גערוקט געוואָרן דורך אירע מיטגלידער. די העכסטע אינסטאַנץ איז
געווען די שטים פון די גרופּן — אַט דאָס האָט די חברים איבער
צייגט, אַז „די באַפרייאונג פון די אַרבעטער קען און דאַרף זיין די
אויפגאַבע פון די אַרבעטער גופּא“ און דער הילף פון מאַכט־אַרגאַנען
איבער זיי. דער פרינציפּ פון פרייער איניציאַטיוו האָט די גרופּן
און יחידים געגעבן די ברייטסטע מעגלעכקייט פאַר אונטערנעמעריש
קייט און אויסלעבונג פון זייער טעטיקייט־דראַנג; דאָס וואַרט באַ
פּעל איז אינגאַנצן נוצלאַז געוואָרן אין אונדזערע רייען. יעדער
האַט זיך באַמיט צו געבן זיין ביישטייער פאַרן בשותפותדיקן ציל,
געטאָן אַלץ צו געפינען מיטשטימונג און צוהעלפּער. וואָלט ביי אונדז
געהערשט דער פאַרטייאישער מנהג צו פאָדערן פון סימפּאַטיקער
„דעקלאַרירן זיך“, וואָלט יעדער פון אונדזערע פּראַפּאָגאַנדיסטן, אפילו
דער איינפאַכסטער חבר, בכוח געווען צו דערווערבן אַ באַדייטנדיקע
צאָל באַוועגונגס־אַנהענגער. ביי אונדז איז אָבער געווען אַ גאַנץ אַנדער
רער צוגאַנג פאַרן פאַרגרעסערן אונזערע רייען. דער אומלעגאַלער
מצב פון דער באַוועגונג האָט געפאָדערט גרויסן צוטרוי, בכדי איינ
צוגלידערן וועמען אין דער אַנאַרכיסטישער משפּחה. אַ חוץ דעם האָט
אונדזערע חברים — וואָס האָבן זייער אַנגעהעריקייט צו דער באַוועגונג
באַטראַכט אַלס גרויסע התחייבות — בלוז „סימפּאַטיע“ קיינמאַל
נישט באַפרידיקט. זיי האָבן דערוואַרט גרייטקייט צו מעשים, און נאָר
אַזעלכע זענען אַריינגעצויגן געוואָרן אין דער טעטיקייט. די זעלבסט
בילדונגס־קרייזן האָבן דערביי געדינט אַלס רעזערוואַר פאַר די
אונטערוואַקסנדיקע כוחות, און פילע גרופּן אַזעלכע. האָבן נאָך אין
„צוגרייטונגס־שטאַנד“ זיך אַרויפגעהויבן צו טעטיקע מיטהעלפּער
אין דער פּראַפּאָגאַנדע אַרבעט.

ס' איז אַנגעגאַנגען אַ מין קאַנקורענץ אין באַשיידנקייט; גראַד די מער אַקטיווע, גייסטרייכערע חברים, וואָס האָבן גענאָסן פֿון פּאַפּולאַריטעט און אַנערקענונג, זענען אויף דעם געביט געווען זייער אָפּגעהיט, נישט דערלאָזט צום אויטאָריטעט־קולט. דער באַגריף פֿון מענטשן־ליבע אין אַבסטראַקטן זינען, איז קיינמאָל נישט געפרעדיקט געוואָרן, אָבער איבער דעם קלאַסן־איינשטעל זענען די חברים געווען דורכגעדרונגען מיטן גייסט פֿון ליבע און אַכטונג צום מיט־מענטש. יעדער גענוס פֿון איבערגעטריבענעם לוקסוס איז פּאַריעכנט געוואָרן ווי אַ פּאַרשווערונג „קעגן דער מענטשהייט“, ווייל אַזעלכעס איז נאָך נישט פּאַראַן גענוג פּאַר אַלע. אפילו די וועלכע זענען געקומען פֿון רייכערע היימען, אָדער באַזעסן בעסערע מאַטעריעלע מעגלעכקייטן, האָבן זיך געפּילט, ווי עפעס שולדיק לגבי דער גרויסער מאַסע פּאַראַרעמטע. אָפּגעבן זיך מיט פּערזענלעכער גליק־דערגרייכונג האָט פּאַר פּילע אויסגעזען, ווי דעזערטירן פֿון קאַמפּט־פּלאַץ, איבערלאָזן די ליידיגקע, אומבאַהאַלפּענע אין אייביקן עלנדי. דער אינערלעכער סאַציאַלער געפּיל, רעוואָלוציאַנערער דראַנג, האָט אונזערע חברים דיקטירט דאָס נעמען אויף זיך די שווערע אויפגאַבע צו דערפירן דעם אַנאַרכיסטישן טרוים צו פּאַרווירקלעכונג.

* *
*

דער טראַגישער אומקום פֿון די פּילע טייערע און ליבע חברים — אין סאַמע ברען פֿון זייער געוואַגטן פּאַרמעסט — פּאַרפּליכט אונז צו געדענקען זייערע דערגרייכונגען אַ דאַנק דעם איינפלוס פֿון אַנאַרכיסטישן טרוים. די היטלעריסטישע באַרבאַרן און אַנדערע שוואַרצע כוחות האָבן נאָר באַוויזן צו טויטן זייערע קערפּערס אָבער נישט זייערע אידעאַלן. דערמאַנען מיר זיך אין די געשטאַלטן פֿון דעם אַנאַרכיסטישן קאַלעקטיוו אין פּוילן, זייער ענטוויאַזם און גרייט־קייט צו מעשים, גיט עס אונדז די האַפּענונג, אַז זייער־אונדזער טרוים קען און וועט דערגיין צו פּאַרווירקלעכונג.

* *
*

י א ר 1946

יאָרן, יאָרן פיל אַוועק
פול מיט פיין און ליידן
ניט גענוג שוין טרויעריקע טעג?

דאָך געלאָזט
בענקשאַפט גרויס,
ווי אומענדלעכקייט אליין,
ווייל אין זיי
האַט אויפגעהערט דאָס זיין
פון פיל הייס-געליבטע נשמות.

יאָרן גייען, יאָרן פראַלן,
ווער געפאלן, דער געפאלן.
ווער עס לעבט —
דער לעבן זאל;
רינגלען ווייט
דורות קייט
וואָס איז דורך די יאָרן
אי צעריסן,
אי צעזייט געוואָרן.

יאָר זיך גייט, יאָר זיך פראַלט
זאָל עס ווערן מיט זון-ליכט
העל באַשטראַלט.

זאל עס אייביק בלייבן
אין זכרון
פון די יארן —
פול מיט פרייד
פון שאפונג,
פון דערגרייכטע צילן
און געזעטיקט ווילן.
זיין א טרייסט
פאר די טרויעריק פארגאנגענע
יארן —
און פאר אונדזערע אומגעקומענע —
ל ז כ ר ו ן !

ער"ה, האַסענהעקע.

א י נ ה א ל ט :

3	ד.ה. — אליעזר הירשאווע — צענטער יארצייט
6	דינה הירשאווע — אַ קאָפּיטל זכרונות . . .
12	אבא גאָרדין — אנשטאט אַ הקדמה . . .
19	אליעזר הירשאווע — טרוים אין פאַרווירקלעכונג
19	פאַרגעסט אונדז ניט!
23	1. באַקוּניט איינפלוס
26	2. די זוכער פון אמת
27	3. בלאַנדזשענדע „גייסטער“
31	4. דער „אַלטער“
34	5. טעאַרעטישע לאַבירינטן
36	6. אַלעמענס פריינד
39	7. אונטער אַ פרעמדן פאָן
42	8. די אַלטע גוואַרדיע
44	9. די „יונגע“
48	10. זאָל לעבן די אַנאַרכיע!
53	11. אהרן פנחס גראָס
55	12. די „בערזע“
58	13. „באַריקאַדן־מווע“
59	14. אויף זייער גאַס
63	15. דער „פוילישער אַלטער“
65	16. „זעלבסטשטענדיקע אַנאַרכיסטן“
70	17. די שטים פון „אונטערערד“
73	18. „וואַלקאַ קלאַס“
76	19. „היסטאָרישע געזעצן“
79	20. אַן „אייגענער דאָך“
84	21. לעגאַליזירטע
87	22. פאַלק און קלאַס
94	23. צווישן צוויי שוואַרצקייטן
103	24. אין שאַטן פון טויט
110	25. דיין פיין — אַ וואַרענונג
111	26. אויף נייע וועגן
113	27. טרוים אין פאַרווירקלעכונג
119	יאר 1946

DREAM IN ITS REALIZATION
THE ANARCHIST MOVEMENT OF POLAND
MEMORIES AND COMMENTS

by *ELIESOR HIRSCHAUGE*

Published by Dina Huzarska-Hirschaugė

Tel-Aviv, 28, Hagdud Ha'ivri St.

Printed in Israel 1964